

İLÇELERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK SIRALAMASI ARAŞTIRMASI SEGE-2017

T. C. SANAYİ VE TEKNOLOJİ BAKANLIĞI
KALKINMA AJANSLARI GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

**T. C. SANAYİ VE
TEKNOLOJİ BAKANLIĞI**

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü

**İLÇELERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞMİŞLİK
SIRALAMASI ARAŞTIRMASI
SEGE-2017**

**Feyzettin YILMAZ
Leventcan GÜLTEKİN**

**Salih ACAR
Mustafa Caner MEYDAN
Mustafa IŞIK**

**Dr. Leyla BİLEN KAZANCIK
Dr. Mehmet EMİN ÖZSAN**

Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü Yayını Sayı: 2

Araştırma Raporu Sayı : 2

Aralık 2019 , Ankara

ISBN : 978-605-7679-01-7

Bu yayın 1000 adet basılmıştır.

**İLÇELERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİŞLİK
SIRALAMASI ARAŞTIRMASI SEGE-2017**

ÇALIŞMA RAPORU

Feyzettin YILMAZ, Salih ACAR, Dr. Leyla BİLEN KAZANCIK, Leventcan GÜLTEKİN,
Mustafa Caner MEYDAN, Dr. Mehmet EMİN ÖZSAN, Mustafa IŞIK

KİTAP TASARIM

Necmi Kılıç

Ankara, 2019

Bütün hakları saklıdır. Bu yayının hiçbir parçası Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü'nün yazılı izni olmadan elektronik, mekanik, fotokopi ve benzeri yollarla çoğaltılamaz, aktarılamaz, yayınlanamaz. Bu çalışma Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın görüşlerini yansıtmaz

Ülkemizin kalkınma politikalarının belirlenmesinde ve uygulamasında bu politikaların mekânsal yansımalarının dikkate alınması kritik önemi haizdir. Bu çerçevede, her bir bölge, il ve ilçenin rekabet edebilirliklerinin en üst seviyeye yükseltilerek ulusal kalkınmaya katkısının azami seviyeye çıkartılması ve bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılarak refahın ülke sathına daha dengeli yayılmasını sağlamak temel amaçlarımızdandır.

Ülkemizde ilçe, il ve bölgelerimizin kalkınma düzeyleri arasında diğer bir ifadeyle gelişmişlik seviyeleri açısından belirgin bir fark olduğu bilinmektedir. Farklı gelişmişlik seviyesine sahip birimlere göre farklılaştırılmış politika setleri tasarlanabilmesi için söz konusu gelişmişlik farklarının ölçülmesi ve zamana göre değişimlerinin takip edilmesi gerekmektedir.

Bölgelerin gelişmişlik seviyelerinin ölçülmesinde; sadece üretim ve gelirdeki nicel bir artışı ifade eden büyüme yerine iktisadi, sosyal, kültürel ve çevresel konular gibi birçok boyutta hem niceliksel hem de niteliksel ilerlemeyi ifade eden kalkınma kavramının kullanılması gerekmektedir. Bu amaçla Bakanlığımız tarafından yayımlanan sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmaları; ilçe, il ve bölgelerimizin gelişmişlik düzeylerini, sosyo-ekonomik gelişmişliğin farklı boyutlarını temsil eden değişkenlerle ölçmeyi ve değişimleri izlemeyi hedeflemektedir.

Başlangıcı 1960'lı yıllara dayanan sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi çalışmaları hem yöntem hem de veri setleri geliştirilerek politika tasarımı ve yatırım teşvik gibi politika uygulamalarında temel referans kaynağı olarak kullanılmıştır.

İlçe SEGE-2017 olarak adlandırdığımız bu çalışmada, veri setleri konjonktüre uygun olarak geliştirilmiş ve güçlü temel bileşenler analizi yöntemi kullanılarak ilçelerin gelişmişlik düzeyleri elde edilmiştir. Bu çalışmanın ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması ve kademelerini vermesi yönüyle yatırım teşvik politikaları da dahil olmak üzere kalkınma politikalarımızın mekânsal boyutunu daha da etkinleştirmesine önemli katkılar sağlayacağına inanıyorum. Bilimsel temelleri olan ve kanıta dayalı politika geliştirmeye hizmet edecek bu çalışma, politika yapıcılara ve diğer kurumlarımıza yol gösterici olacaktır.

Çalışma kapsamında Bakanlığımıza veri temininde katkı sağlayan tüm kurum ve kuruluşlarımıza teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca bu titiz çalışmanın hazırlanması ve yayımlanmasında emeği geçen Kalkınma Ajansları Genel Müdürlüğü çalışanlarını kutluyorum.

Mustafa VARANK
Sanayi ve Teknoloji Bakanı

ANMA ve TEŞEKKÜR

İlçe ve il düzeyinde daha önce yapılmış Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi çalışmalarının müellifleri arasında yer alan ve 2011 yılında aramızdan ayrılan merhum Bülent DİNÇER'i rahmetle anıyoruz.

Çalışmanın sahiplenilmesi ve çalışma ekibine sağladıkları yönlendirici katkılar nedeniyle Bakan Yardımcısı Çetin Ali DÖNMEZ ile Kalkınma Ajansları Genel Müdürü Barıő YENİÇERİ'ye ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Daire Başkanı Ömer BİLEN ile çalışmanın akademik danışmanlığını yapan Prof. Dr. Murat ATAN'a teşekkür ediyoruz.

Çalışma Ekibi

İÇİNDEKİLER

ANMA VE TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
TABLolar	iii
HARİTALAR.....	iv
KISALTMALAR	v
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve YÖNTEMİ	4
1.1. Araştırmanın Kapsamı	4
1.2. Araştırmanın Yöntemi	5
1.2.1. Temel Bileşenler Analizi (TBA)	6
1.2.2. Güçlü Temel Bileşenler Analizi (GTBA)	12
2. İLÇE SEGE-2017 ÇALIŞMASINDA KULLANILAN DEĞİŞKENLER	14
2.1. Demografi Değişkenleri	17
2.2. İstihdam Değişkenleri	18
2.3. Eğitim Değişkenleri	19
2.4. Sağlık Değişkenleri	20
2.5. Rekabetçilik Değişkenleri	21
2.6. Mali Değişkenler	22
2.7. Yaşam Kalitesi Değişkenleri	23
3. İLÇELERİN SOSYO-EKONOMİK GELİŞİMİ SİRALAMASI	25
3.1. Analiz Sonuçları	25
3.2. Birinci Kademe Gelişmiş İlçeler	34
3.3. İkinci Kademe Gelişmiş İlçeler	38
3.4. Üçüncü Kademe Gelişmiş İlçeler	42
3.5. Dördüncü Kademe Gelişmiş İlçeler	46
3.6. Beşinci Kademe Gelişmiş İlçeler	50
3.7. Altıncı Kademe Gelişmiş İlçeler	54
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	58
KAYNAKÇA.....	62
EKLER	64

TABLolar

Tablo 1. İlçe SEGE-2017 Çalışmasında Kullanılan Değişkenler.....	16
Tablo 2. Demografi Değişkenleri.....	17
Tablo 3. İstihdam Değişkenleri.....	18
Tablo 4. Eğitim Değişkenleri.....	19
Tablo 5. Sağlık Değişkenleri.....	20
Tablo 6. Rekabetçilik Değişkenleri.....	21
Tablo 7. Mali Değişkenler.....	23
Tablo 8. Yaşam Kalitesi Değişkenleri.....	24
Tablo 9. Ortak Faktör Varyansları.....	26
Tablo10. Temel Bileşenlerin Özdeğerleri ve Varyans Açıklama Oranları.....	27
Tablo11. Değişkenlerin Birinci Temel Bileşendeki Ağırlıkları.....	28
Tablo12. Gelişmişlik Kademeleri İtibarıyla İlçelerin Dağılımı.....	29
Tablo 13. İlçelerin İl ve Kademe Dağılımı.....	32

HARİTALAR

Harita 1. İlçe SEGE-2017 Gelişmişlik Kademeleri Haritası.....	30
Harita 2. Birinci Kademe Gelişmiş İlçeler.....	36
Harita 3. İkinci Kademe Gelişmiş İlçeler.....	40
Harita 4. Üçüncü Kademe Gelişmiş İlçeler.....	44
Harita 5. Dördüncü Kademe Gelişmiş İlçeler.....	48
Harita 6. Beşinci Kademe Gelişmiş İlçeler.....	52
Harita 7. Altıncı Kademe Gelişmiş İlçeler.....	56

KISALTMALAR

- ADNKS : Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi
- AÇŞHB: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- BTK : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
- DAP : Doğu Anadolu Projesi
- DOKAP : Doğu Karadeniz Projesi
- GAP : Güneydoğu Anadolu Projesi
- GTBA : Güçlü Temel Bileşenler Analizi
- İB : İçişleri Bakanlığı
- KOP : Konya Ovası Projesi
- KTB : Kültür ve Turizm Bakanlığı
- MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
- OSB : Organize Sanayi Bölgesi
- SB : Sağlık Bakanlığı
- SEGE : Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi Araştırması
- STB : Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
- SGK : Sosyal Güvenlik Kurumu
- TBA : Temel Bileşenler Analizi
- TBB : Türkiye Bankalar Birliği
- TEDAŞ : Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
- TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

GİRİŞ

Ülkemizin geleceğine yön vermek, kalkınma sürecini hızlandırmak, beşerî sermayeyi ve toplum yapısını güçlendirmek, ülkemizi değer zinciri hiyerarşisinde üst sıralara yükseltmek, insanlarımızın yaşam kalitesini yükseltmek ve refahı toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırmak amacıyla, başta kalkınma planları olmak üzere ulusal, sektörel ve bölgesel stratejiler hazırlanarak uzun ve kısa vadeli hedefler ortaya konmaktadır.

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılarak refahın ülke sathına dengeli bir şekilde yayılması, bölgelerin âtıl kalmış, değere dönüştürülememiş kaynaklarının ve içsel potansiyellerinin açığa çıkarılması ve bölgelerin rekabet gücünün artırılması temel amaçlarına sahip olan bölgesel gelişme politikaları, bu amaçların gerçekleştirilmesinde kalkınma planlarının önemli bileşenlerinden biridir.

Bu kapsamda, Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi uygulamaya konulmuş, 26 düzey-2 bölgesinin tamamında bölge planları hazırlanarak ülke geneline yaygınlaştırılmış, Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Eylem Planına ilave olarak Doğu Anadolu Projesi (DAP), Doğu Karadeniz Projesi (DOKAP) ve Konya Ovası Projesi (KOP) Eylem Planları yürürlüğe konulmuştur. Aynı zamanda, bölge düzeyinde işbirliği ve koordinasyonu artırmak üzere kalkınma ajansları ve bölge kalkınma idareleri faaliyete geçirilmiştir.

Böylece, gerek merkezi yönetimin yatırım ve desteklerinde bölge düzeyindeki etkiyi artırmak gerekse bölgelerde mahalli idareler, üniversiteler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirerek kaynakların kalkınma yönünde harekete geçirilmesi hedeflenmiştir.

Bu hedeflere ulaşmak için tercih edilecek yöntemlerin belirlenmesinde benzer çalışmalardaki iyi örnek uygulamaları ile geçmiş tecrübelerden faydalanılmıştır. Tecrübelerin aktarılmasında, geleceğe dönük politika uygulamalarında kullanılabilecek izleme, değerlendirme ve etki analizi çalışmaları yapılması önemlidir. Bu çalışmalarda mukayese yapılabilecek veri setlerinin oluşturularak uygun yöntemlerle analiz edilmesi ve sonuçlarının sunulması, politika yapıcılar için önemli birer araç olacaktır.

Bölgesel gelişme politikalarının izleme ve değerlendirilmesi çalışmalarında öne çıkan araçlardan biri de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmalarıdır. Bu araştırmalar ilçe, il ve bölgelerin gelişmişlik düzeylerini ve eğilimlerini tespit eden önemli çalışmalar olup birçok kurum tarafından çeşitli politika uygulamalarında da referans olarak kullanılmaktadır.

İlçe bazında en son 2004 yılında yayımlanan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmasında sosyal ve ekonomik gelişmişliğin farklı boyutlarını temsil eden 32 değişken kullanılarak temel bileşenler analizi (TBA) ile ilçelerin endeks değerleri elde edilmiş ve ilçeler sıralama ve kademelenmeye tabi tutulmuştur.

Bu çalışma, birçoğu nüfus sayımından elde edilen 2000 yılı verilerine dayanan bir çalışma olup güncelliğini büyük ölçüde kaybetmiştir. Bununla birlikte, 2008 yılında yayımlanan 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 2012 yılında yayımlanan 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile ilçe sayısı ve ilçe sınırlarında çeşitli değişiklikler yapılmıştır. Söz konusu süreç de bu çalışmanın güncellenmesini elzem hale getirmiştir.

Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE) değerlerinin elde edilebilmesi için ülke, bölge ve il düzeyindeki verilere ulaşmak nispeten daha kolayken, ilçe gibi daha alt ölçekli düzeylerde yeterli ve güvenilir veri temini en önemli sorundur. Ayrıca bazı değişkenlere ait veriler yeni dönemde üretilmezken, bazılarının ise standart ve kapsamında uyumsuzluklar olabilmektedir. Nitekim, 2012 yılında 6360 sayılı Kanun ile değişen yeni ilçe sayıları nedeniyle kurumların idari kayıtlarının karşılaştırılmasında güçlükler olduğu görülmüştür.

İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi değerlerini güncellediğimiz ve kısa adı İlçe SEGE-2017 olan bu çalışmamızda da en önemli kısıt, güvenilir verinin temini ve uygun veri setinin oluşturulmasıdır. Bu çalışmada sosyoekonomik gelişmeyi temsil eden tüm boyutlar değerlendirilmiş, ilgili kurumlarla görüşmeler yapılmış ve veri altyapısı kontrol edilmiştir. Temin edilen verilerin kalite kontrolleri yapılarak standartlaştırılmıştır. Böylece veriler nihai hale dönüştürülmüştür.

Diğer yandan, önceki İlçe SEGE çalışmasında kullanılan ve güncelliğini yitiren borulu su tesisatı bulunan konut oranı, hane başına telefon abone sayısı gibi değişkenler, gelişmişliği ölçmede anlamlılığını kaybettiğinden kullanılmamış, mevcut durumda sosyo-ekonomik gelişmişliği temsil eden genişbant abone sayısı, Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB) üretim yapılan parseller, sinema salonu varlığı gibi güncel değişkenler analize dâhil edilmiştir. Ayrıca, verilerin istatistiki anlamlılık düzeyleri ve birbirleriyle ilişkileri analiz edilerek 32 değişkenli nihai veri seti elde edilmiştir.

Böylece, sosyo-ekonomik gelişmişliği yansıtan, sürekliliği olan, dönemler arası karşılaştırmaya imkân veren, gelişmişlik boyutları arasında dengeli dağılan bir veri seti oluşturulmuştur. Bu setin hem ilçelerin ülke içerisindeki ağırlığını hem de bireysel refahı yansıtmada dağılımın dengeli olması hususuna dikkat edilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlık sürecinde literatürde yer alan çok değişkenli analiz yöntemlerindeki gelişmeler incelenmiştir. SEGE gibi çok boyutlu değişkenlerin kullanıldığı çalışmalarda son dönemlerde en fazla tercih edilen yöntemin güçlü temel bileşenler analizi (GTBA) olduğu görülmüştür. Bu nedenle, önceki SEGE çalışmasında da kullanılan TBA yerine bu yöntemin geliştirilmiş bir versiyonu olan GTBA tercih edilmiştir. Nihayetinde, yukarıda belirtilen kısıtlar altında oluşturulan veri seti kullanılarak GTBA yöntemiyle İlçe SEGE değerleri elde edilmiştir.

Tüm bu kısıtlar ve tercihler çerçevesinde hazırlanmış olan İlçe SEGE-2017 çalışması üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, çalışmanın kapsamı ve GTBA yöntemi literatürdeki yeni gelişmeler de dikkate alınarak incelenmiştir. İkinci bölümde, alt boyutlarda kullanılan 32 değişken ve bu değişkenlerin sosyo-ekonomik gelişme açısından önemi üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise analiz sonuçları ile gelişmişlik kademeleri verilmiş, kademelerde öne çıkan veya gelişme kaydedilmesi gereken hususlar konusunda değerlendirmelerde bulunulmuştur. İlçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik endeks değerleri ve sıralamaları çalışma ekinde kademe ve il ayrımında sunulmuştur.

Sonuç olarak, bilimsel temelleri olan ve kanıta dayalı politika geliştirmeye hizmet edecek bu çalışma, politika yapıcılara ve diğer kurumlarımıza yol gösterici olacaktır. Bu tür çalışmaların gelecekte de hem yöntem hem de değişkenler açısından geliştirilerek sürdürülmesi önemlidir.

1. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI ve YÖNTEMİ

1. 1 Araştırmanın Kapsamı

Bu araştırma 2004 yılında yayımlanmış olan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması'nın yenilenmesi amacıyla 2014 yılı verileri kullanılarak hazırlanmıştır. Çalışmanın amacı her ne kadar 2004 çalışmasını yenilemek olsa da bu araştırma ile önceki araştırma arasında kapsam bakımından önemli farklılıklar bulunmaktadır.

Öncelikle 2004 İlçe SEGE çalışmasında 872 ilçe sıralanırken 2017 İlçe SEGE çalışmasında 970¹ ilçe sıralanmıştır. İlçe sayısındaki bu farklılığın üç temel nedeni bulunmaktadır:

- i. Gelişmiş merkezler olması nedeniyle İstanbul, İzmir ve Ankara'nın 43 büyükşehir ilçesi 2004 çalışmasında analize dâhil edilmemiştir.
- ii. 2004 çalışmasında Adana (Seyhan, Yüreğir), Bursa (Osmangazi, Nilüfer, Yıldırım), Gaziantep (Şahinbey, Şehitkamil), Kayseri (Melikgazi, Kocasinan) ve Konya'nın (Karatay, Meram, Selçuklu) 12 merkez ilçesi "büyükşehir" adında tek bir ilçe olarak çalışmaya dâhil edilmiştir.
- iii. 2004 çalışmasından bu yana 5747 ve 6360 sayılı Kanunlar çerçevesinde yeni ilçeler kurulmuş ve bazı ilçelerin sınırları değişmiştir.

2004 İlçe SEGE çalışmasında TBA yöntemi kullanılmıştır. Değişkenlerin normal dağılıma sahip olmaması, aykırı ve uç değerlerin bulunması durumunda bu yöntem söz konusu hususlardan etkilenmekte, olması gereken duruma göre yüksek veya düşük sonuçlar üretebilmektedir. Ankara, İstanbul ve İzmir illerinin büyükşehir kapsamındaki ilçeleri, diğer ilçelere oranla oldukça gelişmiş olup, aykırı ve uç değerlere sahiptir. 2004 İlçe SEGE çalışmasında aykırı ve uç değerleri çalışmadan arındırmak adına bu ilçeler kapsam dışı bırakılarak TBA uygulanmıştır. Ancak 2017 İlçe SEGE çalışmasında, değişkenlerin sağa ya da sola çarpık olması, aykırı ya da uç değerler olması durumlarında TBA'ya göre daha güvenilir sonuçlar veren GTBA yöntemi kullanılmıştır. Böylece yöntemin sağlamış olduğu avantajla Ankara, İstanbul ve İzmir illerinin büyükşehir kapsamındaki ilçeleri de çalışma kapsamına dâhil edilebilmiştir.

2004 çalışmasında 12 büyükşehire ait merkez ilçeler karakteristiklerinin ayrılmayacağı düşüncesiyle büyükşehirlerin merkez ilçeleri tek bir ilçe gibi kabul edilerek analize dâhil edilmişken

¹ Çalışmanın tamamlanmasından sonra, 2017 ve 2018'de ilçe olan Derecik (Hakkâri), Kemalpaşa (Artvin) ve Sultanhanı'nın (Aksaray), benzer karakteristiklere sahip olduğu varsayılarak, ayrıldıkları Şemdinli, Hopa ve Aksaray Merkez ilçeleriyle aynı SEGE endeks değerine ve sırasına sahip olduğu kabul edilmektedir.

2017 çalışmasında her bir ilçenin farklı karakteristikleri olacağı düşüncesiyle büyükşehir kapsamındaki ilçeler tek tek ele alınmış ve her bir ilçe için endeks değeri elde edilmiştir.

2004 İlçe SEGE çalışmasından sonra ilçe sayısında bir artış gerçekleşmiştir. 5747 Sayılı Kanunla 43 yeni ilçe kurulmuş, 6360 Sayılı Kanunla ise 14 yeni büyükşehir ve 27 yeni ilçe kurulmuş ve 17 ilçenin sınırları değiştirilmiştir.

Yukarıdaki hususlar göz önünde bulundurularak güncel ilçe yapısı ile hiçbir ilçe kapsam dışı bırakılmadan 81 ilin 970 ilçesi esas alınarak İlçe SEGE-2017 çalışması hazırlanmıştır. Bu ilçeler gelişmişlik endeksine göre sıralandırılmış ve kademelendirilmiş, ayrıca buldukları il içerisinde de diğer ilçelere göre sıralamaları yapılmıştır.

1.2. Araştırmanın Yöntemi

İlçe, il ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerinin belirlenmesine yönelik ilk çalışmalarda endeksleme ve taksonomi gibi yöntemler kullanılmıştır. Bu yöntemlerde gelişmişliği ölçtüğü düşünülen değişkenlerin ağırlığı ya subjektif olarak araştırmacı tarafından belirlenmekte ya da eşit alınmaktadır. Bu durum çalışmaların objektifliği ve güvenilirliği açısından sorgulanmalarına yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra son yıllarda, sıralama ve gruplamaya yönelik çalışmalarda çok kriterli karar teorisi yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Karar teorisi nitel verilerin kullanılmasına imkân vermekle birlikte bahsi geçen yöntemler gibi değişkenlerin ağırlıkları üzerinde araştırmacının subjektif etkilerine açıktır.

Sıralama ve sınıflamaya yönelik çalışmalarda güvenilirlik açısından değişkenlerin ağırlıklarının objektif olarak belirlenmesi önemlidir. Bu amaç doğrultusunda TBA pek çok araştırmacı tarafından tercih edilmekte ve yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem çok sayıda ve farklı boyuttaki bilgi setinin kapsadığı ortak ve temel anlamı veya bilgi özünü ortaya çıkarabilmektedir. Bunu yaparken değişkenlerin ağırlıkları yöntem tarafından hesaplanmakta, dolayısıyla ağırlıklara müdahale edilememektedir.

TBA'nın kullanılabilmesi için değişkenlerin süreklilik, simetri ve normal dağılım koşullarını sağlaması gerekmektedir. Bu varsayımların sağlanamadığı durumda GTBA kullanılmaktadır. Bu sebeple ilçe SEGE çalışmasında da İl SEGE-2017 çalışmasında olduğu gibi GTBA kullanılmıştır.

1.2.1 Temel Bileşenler Analizi (TBA)

İlçelerin gelişmişlik sıralaması çalışması için çok boyutlu bir bakış açısıyla ve bu boyutlarla ilişkili çok sayıda değişkenle çalışmak gerekmektedir. Bu tür çalışmalarda değişkenlerin bir arada ele alındığı çok değişkenli istatistiksel analizler kullanılmakta olup ihtiyaca göre bu analizler farklı özellikleriyle ön plana çıkmaktadır.

Bu analizlerde değişkenler arası ilişkiler ve değişkenlerin dağılım yapıları sonuçların güvenilirliği açısından önemli olmaktadır. Çoğu analizde bu hususlar varsayımsal olarak ele alınırken diğerlerinde ise veri setleri analize uygun hale getirilmeye çalışılmaktadır. Bu durumda varsayımlar hatalara yol açabilirken veri setlerindeki uyumlaştırma ise işlem yükünü artırabilmekte ve değişkenlerin bağımsızlığı kuralını da bozabilmektedir.

Bilgisayar olanaklarının çok geliştiği günümüzde işlem yükü bir sorun olarak görülmesi bile, çok sayıda değişkene ilişkin analiz sonuçlarının yorumlanması ve özetlenmesi önemli bir sorun olabilmektedir. Bu sorunu çözmek amacıyla geliştirilen yöntemlerin başında Temel Bileşenler Analizi (Principal Component Analysis) gelmektedir. Karl Pearson (1901) tarafından ilk kez önerilen ve Hotelling tarafından (1933) önemli ölçüde geliştirilen TBA, davranış bilimlerinden ekonomiye kadar pek çok alanda kullanılmaktadır.

Genel olarak değişkenler arasındaki bağımlılık yapısının yok edilmesi ve/veya boyut indirgeme yani değişkenlerin daha az sayıda ve belirli temel bileşenlerde toplanması amacıyla kullanılan TBA başlı başına bir analiz olduğu gibi, başka analizler için veri hazırlama tekniği olarak da kullanılmaktadır (Tatlıdil, 1996).

TBA, dik (ortogonal) dönüşüm kullanarak aralarında ilişki bulunma olasılığı yüksek gözlemler kümesine ait verileri, aralarında ilişki bulunmayan bir dizi doğrusal bileşene dönüştürerek asıl verilerin boyutlarının azaltılmasını sağlamaktadır. Genel olarak, ham veri matrisi veya standartlaştırılmış veri matrisi kullanılarak ilgili değişkenler, daha az boyutla temsil edildikleri bir koordinat düzlemine taşınmaktadırlar.

1.2.1.1. Temel Bileşenlerin Elde Edilmesi

TBA'da, n birim (gözlem) ve p değişkenden oluşan X veri matrisi çok sayıda noktadan oluşan bir topluluk olarak ifade edilebilir. Uygulamada X veri matrisine ait değişkenlerin ölçü birimleri genelde birbirine yakın olamamaktadır. Bu nedenle, TBA çalışmalarında X_{pxn} boyutlu ham veri matrisi yerine ham veri matrisinin standartlaştırılmış değerlerinden oluşan Z_{pxn} matrisi kullanılmaktadır. Z_{pxn} standartlaştırılmış değerler matrisi ve bir dönüşüm matrisi olmak üzere pxn boyutlu Y_{pxn} temel bileşenler matrisi;

$$Y_{pxn} = T'_{pxp} Z_{pxn} \quad (1)$$

denklemlerle elde edilmektedir. Böylece birbirleriyle ilişkili z_{ij} değerlerinden yararlanılarak ilişkisiz y_{ij} değerlerine ulaşılmaktadır. Y matrisinin her bir vektörü bir temel bileşene karşılık gelmektedir.

Temel bileşenlerin elde edilmesinde Z matrisine ait varyans-kovaryans ya da korelasyon matrisinin özdeğerleri ve özvektörlerinden yararlanılmaktadır (Alpar, 1997; Ludwig ve Reynolds, 1988). Elde edilen Y matrisinin ortalama vektörü ve varyans-kovaryans matrisi,

$$E(Y) = E(T'Z) = T'E(Z) = 0 \quad (2)$$

$$\text{Var}(Y) = T'E(ZZ')T = T'RT \quad (3)$$

biçimindedir. R matrisi pxp boyutlu olup Z_{pxp} 'nin korelasyon matrisidir. Z standartlaştırılmış veri matrisi olduğundan matrisin varyans-kovaryans matrisi ile korelasyon matrisi aynıdır ($R=S$).

Dönüştürülmüş Y matrisinin vektörlerinin (değişken) birbirlerine dik olabilmeleri için Var (Y) matrisinin köşegen matris olması gerekir.

Bu matrisin köşegenleştirilmesinde kullanılan T dönüşüm matrisinin seçilebilmesi için y vektörleri üzerine bazı kısıtlayıcıların konması gerekir. Bu kısıtlayıcılar şöyledir:

Toplam varyansa en fazla katkı sağlayan birinci temel bileşen

$$y_1 = t'z \quad (4)$$
$$y_1 = t_{11}z_1 + t_{21}z_2 + t_{31}z_3 + \dots + t_{p1}z_p$$

biçiminde elde edilir.

y_1 'in varyansı

$$\text{Var}(y_1) = \max_{t_1} \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n (y_{1i})^2 \rightarrow \text{Var}(y_1) = t_1' \frac{1}{n-1} Z Z' t_1 = t_1' R t_1 \quad (5)$$

eşitliğinden birinci temel bileşenin varyansını maksimum yapacak şekilde t_1 dönüşüm vektörü belirlenir. Bunun için y_1 vektörünün bulunmasında kullanılan vektörünün elemanlarının kareleri toplamı 1 olmalıdır ($t_1' t_1 = 1$).

Ayrıca $t_1' R t_1$ 'in en büyük yapılması için

$$\varphi_1 = t_1' R t_1 - \lambda_1 (t_1' t_1 - 1) \quad (6)$$

fonksiyonun t_1 'e göre türevi alınıp sıfıra eşitlenir. Buna göre;

$$\frac{\partial \varphi_1}{\partial t_1} = 2R t_1 - 2\lambda_1 t_1 = 0 \rightarrow (R - \lambda_1 I) t_1 = 0 \quad (7)$$

elde edilir. Burada λ_1 değeri R matrisinin özdeğeri (eigenvalue), t_1 vektörü de R matrisinin özvektörü (eigenvector) olarak adlandırılır.

R matrisinin özdeğerlerine ilişkin olarak;

$$|R - \lambda I| = 0 \quad (8)$$

biçimindeki determinant açılımından elde edilen p'inci dereceden polinom denklemden p tane λ değeri bulunur. R matrisi pozitif tanımlı ve simetrik olduğu için elde edilecek değerlerin tümü gerçek değerler olacaktır. Elde edilen p tane özdeğer kullanılarak her birine karşılık gelen p tane özvektör elde edilmektedir. İlk özdeğer (λ_1) ve ilk özvektör (t_1) olmak üzere

$$\text{Var}(y_1) = \text{Var}(\sqrt{\lambda_1} t_1) = E(\sqrt{\lambda_1} t_1) (\sqrt{\lambda_1} t_1)' = \lambda_1 t_1 t_1' = \lambda_1 \quad (9)$$

bulunur. Yani y_1 değişkeninin varyansı λ_1 'dir. TBA'da y_1 'in varyansının en büyük olması istendiğinden λ_1, λ_2 değerleri arasında en büyük değerli olarak seçilir. t_1 ile standartlaştırılmış (orijinal) veri matrisi Z'nin çarpımından elde edilen $y_1 = t_1' Z$ dönüştürülmüş vektöre de birinci temel bileşen ya da birinci skor (sonuç) vektörü adı verilir.

İkinci temel bileşen y_2 bulunurken, y_1 vektörünün bulunmasında kullanılan iki kısıtlayıcıya ilaveten üçüncü bir kısıtlayıcı da göz önüne alınır. Bu kısıtlayıcılar,

- y_2 vektörünün varyansı y_1 'den sonra en büyük olsun,
- t_2 vektörü birim normal bir vektör olsun ($t_2' t_2 = 1$),
- y_1 ve y_2 vektörleri birbirlerine dik olsun ($t_2' t_1 = 0$)

biçimindedir. Diğer temel bileşenler de benzer şekilde hesaplanmaktadır (Tatlıldil, 1996; Kalkınma Bakanlığı, 2013).

1.2.1.2. Temel Bileşenlerin Özellikleri

TBA değişkenler arasındaki bağımlılık yapısını yok etmesi ve/veya boyut indirgeme özelliği nedeniyle araştırmacılara pek çok avantaj sağlamaktadır. Yöntemin başlıca özellikleri aşağıda belirtilmektedir (Tatlıldil, 1996; Kalkınma Bakanlığı, 2013).

- Ham veri matrisi X ve bunun standartlaştırılmış biçimi olan Z matrisinde değişkenler arasında bağımlılık söz konusu iken, y_i vektörleri birbirinden bağımsızdır. Geometrik olarak z_k değerleri eğik eksenler üzerinde bulunmakta iken y_i değerleri dik eksenlere göre elde edilmiştir.

- Noktaların z_k eksenlerine göre varyans büyüklüklerine ilişkin herhangi bir sıralama bulunmazken y_i eksenlerinin varyansları büyükten küçüğe doğru sıralıdır.
- Ham veya standartlaştırılmış veri matrisinde değişkenler arasındaki bağımlılıktan dolayı kovaryans terimi bulunurken; temel bileşenlerde eksenler birbirine dik olduğundan kovaryans terimi yoktur ve noktaların dağılımı yalnız varyansla açıklanmaktadır.
- Bu özelliklere ek olarak, eğer toplam varyansın büyük bir kısmını ilk “m” tane temel bileşen açıklıyorsa geriye kalan “p – m” tane temel bileşen ihmal edilebilir. Bu durumda bir miktar varyans (bilgi) kaybıyla üzerinde çalışılan uzayın boyutu p’den m’ye ($m < p$) azaltılmış olur.
- Ham veri matrisinin toplam varyansı ile elde edilen temel bileşenlerin toplam varyansı eşittir. Dolayısıyla, z_k değişkenlerinin varyansının tümü y_i değişkenleri tarafından açıklanmaktadır. Bu nedenle, p tane y_i temel bileşenin kullanılması durumunda boyut indirgeme kazancı sağlanmasa bile, hiçbir varyans kaybı olmaksızın “p” tane bağımsız yeni değişken elde edilmiş olur.

1.2.1.3. Temel Bileşenler Analizinin İlk Koşulu

Ham veri matrisinin değişkenleri arasında tam ya da tama yakın bir bağımsızlık olması durumunda değişkenlerin bağımlılık yapısını yok edip boyut indirmeye çalışmanın araştırmacıya sağlayacağı herhangi bir fayda bulunmamaktadır. Nitekim,

$R = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^n Z_k Z_k' = ZZ' = I$ özelliği nedeniyle z_k 'ların y_i 'lere dönüştürülmesinden de yine birim matrisine ulaşılabacaktır.

Gerçek hayatta deney ya da gözlemlerden elde edilen verilerle hiçbir zaman $R = I$ sonucuna ulaşamaz. Bu nedenle ilişki matrisinin birim matris olma durumunun test edilmesi gerekir. İlişki matrisinin birim matris olduğu kabul edildiğinde TBA'yı uygulamak anlamlı olmayacaktır.

Bu durumda “korelasyon matrisi birim matrise eşittir” yokluk hipotezinin “korelasyon matrisi birim matrise eşit değildir” alternatif hipotezine karşı reddedilip reddedilemediği test edilmelidir.

$$H_0: R=I$$

$$H_1: R \neq I$$

H_0 hipotezinin reddedilmesi, değişkenler arasında ilişkinin olduğu ve değişkenlerin TBA'nın kullanılmasına uygun olduğu anlamına gelmektedir (Tatlídil, 1996; Kalkınma Bakanlığı, 2013).

1.2.1.4. Temel Bileşen Sayısının Belirlenmesi

TBA'da bileşenler bulunduktan sonra kaç bileşenle çalışılacağına, yani bileşen sayısına karar verilmesi oldukça önemlidir. Bu amaçla birçok yöntem geliştirilmiş olup bunlardan en basit ve en çok kullanılanı toplam varyansın 2/3'ünü geçinceye kadar λ değerleri toplanarak bileşen sayısına karar verme yöntemidir. Eğer yeni bulunacak bileşen sayısına k denirse bunun sayısı ve toplam değişkenlik payı aşağıda verilen denklem yardımı ile hesaplanır (Özdamar, 2004; Rencher, 2002; Pierce ve diğerleri, 2006; Skrbic ve Onjia, 2007).

$$\frac{\sum_{i=1}^k \lambda_i}{\sum_{i=1}^p \lambda_i} > \frac{2}{3}, \quad k = 1, 2, \dots, p \quad (10)$$

Bu noktada, λ değerlerinin en büyükten en küçüğe doğru sıralı şekilde açıkladığını tekrar belirtmek faydalı olacaktır. Yani birinci temel bileşen en çok, diğer bileşenler ise gittikçe azalan miktarlarda toplam varyansa katılırlar. Dolayısıyla mevcut yapıyı en iyi açıklayan temel bileşen, birinci temel bileşendir. Temel bileşene ait özdeğerler 1'den küçük olduğunda ise istatistiksel olarak önemsiz bilgi taşıdıklarından değerlendirme dışı bırakılmaktadır.

Uygulamalarda birkaç temel bileşen, toplam değişkenliğin yüzde 80'den fazlasını açıklayabilmektedir. Bu durumda bir miktar bilgi kaybedip daha az değişkenle çalışmak kabul edilebilir bir durumdur. Ancak, sosyal içerikli araştırmalarda heterojenlik yüksek olduğu için bu oran daha düşük olabilmektedir.

1.2.2. Güçlü Temel Bileşenler Analizi (GTBA)

TBA'nın kullanılabilmesi için eldeki verilerin süreklilik, simetriklik ve normal dağılımlılık koşullarını sağlaması gerekmektedir. Bu koşulların (varsayım) sağlanmaması durumunda; örneğin verinin sağa ya da sola çarpık olması, veride aykırı ya da sapan değerler/uç değerler olması durumlarında doğru sonuçlar vermeyen klasik TBA yerine son yıllarda GTBA teknikleri kullanılmaya başlanmıştır (Maronna ve diğerleri, 2006).

Tahmin değerleri istatistiksel varsayımların sağlanmamasından pek fazla etkilenmiyorsa bu tür istatistiklere güçlü (robust) istatistik, kullanılan yöntemlere güçlü istatistiki tahmin yöntemleri ve bu tür varsayımlardan etkilenmeksizin sağlam tahmin yapılmasına güçlü tahmin adı verilmektedir.

GTBA'da iki farklı yol izlenmektedir. Bu yollardan birincisinde ağırlık parametreleri kullanılmaktadır. Değişkenlerin ortalamalarına yakın gözlem değerlerine fazla, ortalamalardan uzak gözlem değerlerine ise az ağırlık değeri verilerek varyans-kovaryans matrisi hesaplanmaktadır. İkincisinde ise veri matrisindeki orijinal değerler yerine çeşitli biçimlerde standartlaştırılmış ya da normalleştirilmiş değerler kullanılmaktadır. Bu iki yaklaşımla da aykırı değerlerin etkisinin azaltılması, daha doğru ve gerçekçi tahmin değerlerinin elde edilmesi amaçlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

GTBA konusundaki ilk çalışmalar Maronna (1976) tarafından yapılmış olmakla birlikte, bu konudaki kapsamlı çalışmaların Campbell (1980) tarafından başladığı kabul edilmektedir. Campbell (1980) çalışmasında aykırı değerlerin etkisini ortadan kaldıracak biçimde örneklem varyans-kovaryans matrisinin bulunması üzerinde durmuştur. Bu çalışmanın ardından Li ve Chen (1985) çok değişkenli verilerin bir doğru ya da düzlem üzerindeki doğrusal projeksiyonları yardımı ile orijinal verilerin yapısını ortaya koymaya yönelik olarak geliştirilmiş olan Projection Pursuit (PP) yöntemine dayalı bir çözüm önermişlerdir. PP yönteminin kullanım amacı veri kümesi hakkında en fazla bilgiyi açığa çıkaracak en küçük boyutlu izdüşümün bulunmasıdır. Gerçek veri kümesinde çok etkili olan aykırı değerlerin etkilerinin izdüşümleri kullanılarak, bu aykırı değerler belli ölçüde azaltılmaktadır (Yaycı, 2006).

Klasik TBA'da olduğu gibi GTBA'da da değişkenler arasındaki ilişki düzeyinin ortaya konulmasında korelasyon matrisinden mi yoksa varyans-kovaryans matrisinden mi hareket edileceği sorunu ile karşılaşmaktadır. Burada da yine değişkenlerin ölçekleri aynı ya da yakın ise varyans-kovaryans matrisinin kullanılması, değişkenler farklı ölçekli ise korelasyon matrisinin kullanılması gerekmektedir. Bu iki farklı seçimin de avantaj ve dezavantajları vardır.

Korelasyon matrisi, farklı ölçekler olması durumunda değişkenler arasında ortak payda oluşturup yorumu kolaylaştırırken değişkenlerin özel durumlarından kaynaklanan ayrıntı bilgiyi saklamaktadır. Varyans-kovaryans matrisi, veriler arasındaki ilişkiyi detaylı gösterirken; varyans değerlerinin 0 ila $+\infty$, kovaryans değerlerinin ise $-\infty$ ila $+\infty$ arasındaki tüm değerleri alabilmesi nedeniyle yorumlamada güçlük çekilebilmektedir (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

GTBA'da kullanılan pek çok veri hazırlama yöntemi bulunmaktadır. GTBA'da gözlem değerlerine farklı ağırlık değerleri verilerek ya da orijinal verilere endeksleme, merkezileştirme, standartlaştırma ve normalleştirme teknikleri uygulanarak, verilerin (özellikle) normallik koşuluna yaklaştırılması ve aykırı veya uç değerlerin etkilerinin azaltılması amaçlanmaktadır (Yazar ve diğerleri, 2009; Yayıncı, 2006).

TBA'da güçlü tahminçiler elde etmek için geliştirilmiş algoritmaların yanı sıra kullanılan pek çok dönüşüm de bulunmaktadır. Aykırı değerlerin etkilerini, belli ölçüde azaltmak amacıyla kullanılan bu dönüşümlerden en önemlileri; Medyan merkezileştirme, SN-standartlaştırma, medyan normalleştirme, SN-normalleştirme ve endeksleme olarak sıralanabilir.

Orijinal verilerin endeks değerleri;

$$x_{ij}^* = \frac{(x_{ij} - x_{jmin})}{(x_{jmax} - x_{jmin})} = (x_{ij} - x_{jmin}) / x_{jrange} \quad (11)$$

ile hesaplanmaktadır. Çalışma kapsamında da orijinal verilerden endeks değerleri elde edilmiş ve elde edilen endeks değerlerine GTBA uygulanmıştır.

2. İLÇE SEGE-2017 ÇALIŞMASINDA KULLANILAN DEĞİŞKENLER

Gelişme ya da gelişmişlik kavramı; ekonomi, sosyal ve kültürel yaşam, çevresel koşullar ve rekabet gücü gibi pek çok kavramı içerdiğinden, gelişmişliği ölçmeye yönelik çalışmalarda da bu kavramları pek çok yönüyle ölçebilecek değişkenlerin hesaba katılması gerekmektedir.

Bu değişkenlerin bir kısmı bireysel refah ve gelişimi ölçen değişkenler olurken, bir kısmı da o bölgenin ya da karşılaştırılacak birimlerin ülke genelindeki payına ilişkin değişkenler olmalıdır. Örneğin kişi başına gelir bireysel refahı ölçerken, nüfus büyüklüğü ya da bütün içindeki payı, o bölgenin büyüklüğünü, çekim gücünü, gelişmişliğini ölçmektedir. Bu nedenle seçilen değişkenlerin, gelişmişliği her yönüyle ölçmesi ve boyutlar itibarıyla dengeli olması gerekmektedir.

İlçe SEGE-2017 çalışmasında da değişkenlerin bir kısmı ilçelerin kümülatif şekilde kapasitesini ve Türkiye genelindeki durumunu yansıtan sayı ya da oran değerleri bir kısmı da ilçedeki bireylerin durumlarını yansıtan oran ya da kişi başına değerlerdir.

Genel itibarıyla; ülke, bölge ve il düzeyindeki çalışmalarda belirlenen değişken setine ait verilerin elde edilmesi nispeten daha kolay olurken, ilçe, belediye, mahalle gibi daha alt ölçekli çalışmalarda verilerin elde edilmesinde zorluklar yaşanabilmektedir. Nitekim Türkiye'deki kurum ve kuruluşlar il ve bölge ölçeğinde örgütlendiği için istatistiki veriler genellikle il ölçeğinde kaydedilmiş olup ilçe ve belediye bazlı veriler düzenli şekilde üretilmemektedir. Anketle derlenen verilerde ise ilçe bazlı veri üretiminin maliyeti yüksek olmaktadır. Bu durum bazı önemli verilerin ilçe ölçeğinde elde edilmesini güçleştirmektedir. Örneğin ekonomik gelişmişliği temsil eden en önemli değişkenlerden biri olan gayri safi yurt içi hasıla verileri ilçe bazında üretilmemektedir. Bu durum araştırmanın sonuçlarını etkileyen ve belli ölçüde sınırlayan etkenlerden birisidir. Ancak dolaylı göstergelerle, gelişmişliği çeşitli boyutlarla ölçen diğer değişkenler kullanılarak bu eksiklikler telafi edilmeye çalışılmaktadır.

Bu çalışmada; sosyo-ekonomik gelişmişliği temsil eden, girdi ve çıktı değişkenlerinden oluşan ve veri kalitesi yeterli olarak değerlendirilen 32 değişken kullanılmıştır.

İlçe SEGE-2017 çalışmasında kullanılan değişkenlerin çok önemli bir kısmı İlçe SEGE-2004 çalışmasından farklılaşmaktadır. Her iki çalışmada da 32 değişken kullanılmasına rağmen 2004 çalışmasından bu yana gelişmişliği temsil eden değişkenlerin farklılaşması ve bazı değişkenlerin

güncelliğini yitirmesi nedeniyle 2017 çalışmasında değişkenlerin çok büyük bir kısmı değiştirilmiştir.

İlçe SEGE-2004 çalışmasında kullanılan 32 değişkenin 17'sine ait veriler 2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından temin edilmiştir. 2017 çalışmasında ise 2000 yılından sonra Genel Nüfus Sayımı yapılmadığından bazı değişkenler için Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) derlenen verilerden faydalanılmıştır. Ancak, Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından elde edilen bazı değişkenler (ana işkolları itibarıyla istihdamın toplam istihdama oranı gibi) ADNKS'de üretilmemektedir.

İlçe SEGE-2004 çalışmasında kullanılan borulu su tesisatı bulunan konut oranı ve hane başına telefon abone sayısı değişkenleri günümüzde gelişmişliği ölçme özelliğini kaybettiğinden yeni çalışmada kullanılmamıştır.

2000 Yılı Genel Nüfus Sayımı sonuçlarından elde edilen ve yeni çalışmada kullanılmayan bir diğer değişken şehirleşme oranıdır. Bu değişken, tanım değişikliği nedeniyle 2017 çalışmasında kullanılmamıştır.

Buna karşın, sosyo-ekonomik gelişmişliği temsil eden ilave göstergeler (genişbant aboneliği, sinema salonu varlığı, aile hekimliği müracaatı, yatırım teşvikleri, turistik yatak sayıları, hastane yatak ve hekim sayıları, kredi ve mevduat tutarları, organize sanayi bölgeleri üretimi gibi) yeni çalışmaya dâhil edilmiştir.

Bu çalışmada ayrıca verilerin sürekliliği konusu da göz önünde bulundurulmuştur. Çalışmanın dönemsel olarak yenilenmesi açısından kullanılan değişken setine ait verilerin sürekli üretiliyor olması kritik önemi haizdir.

Çalışmada kullanılan değişkenlerin bir kısmı TÜİK'in Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sisteminden (ADNKS) yıllık bazda elde edilebilmektedir. Bununla birlikte istihdam, eğitim, sağlık ve rekabetçilik boyutlarındaki bazı değişkenlere ait veriler için de TÜİK istatistiklerinden faydalanılmıştır. Ayrıca; Millî Eğitim Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Bilgi Teknolojileri Kurumu, Türkiye Bankalar Birliği ve TEDAŞ çalışma için veri sağlayan kurumlar olmuştur.

Özet olarak İlçe SEGE-2017 çalışması demografi, istihdam, eğitim, sağlık, rekabetçilik, mali ve yaşam kalitesi olmak üzere 7 boyutta toplam 32 değişken kullanılarak gerçekleştirilmiş ve ilçelerin göreceli sıralamaları ve kademeleri belirlenmiştir. Tablo 1'de 32 değişken alt boyutlar itibarıyla listelenmiştir.

Tablo 1. İlçe SEGE-2017 Çalışmasında Kullanılan Değişkenler

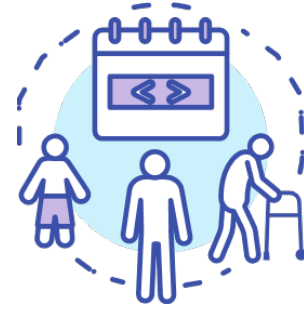
		Veri Kaynağı	Yılı	Birimi
I	Demografik Değişkenler			
1	Nüfusun Türkiye İçindeki Payı	TÜİK	2014	Binde
2	Genel Doğurganlık Hızı	TÜİK	2014	Binde
3	Net Göç Hızı	TÜİK	2014	Binde
4	Ortalama Hane Büyüklüğü	TÜİK	2014	Kişi
II	İstihdam Değişkenleri			
1	Çalışma Çağındaki Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	TÜİK	2014	Yüzde
2	İmalat Sanayii İstihdamının Türkiye İçindeki Payı	SGK	2014	Binde
3	Hizmet Sektörü İstihdamının Türkiye İçindeki Payı	SGK	2014	Binde
4	Aktif Çalışan Kadın Sigortalı Oranı	SGK	2014	Yüzde
5	Primi Devlet Tarafından Ödenen Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	SGK	2014	Yüzde
III	Eğitim Değişkenleri			
1	Okuryazar Kadın Oranı	TÜİK	2014	Yüzde
2	İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	MEB	2014	Kişi
3	Okul Öncesi Okullaşma Oranı	MEB	2014	Yüzde
4	Ortaöğretim Okullaşma Oranı	MEB	2014	Yüzde
5	Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22+ Nüfusa Oranı	TÜİK	2014	Yüzde
IV	Sağlık Değişkenleri			
1	Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	SB	2014	Adet
2	Yüz Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	SB	2014	Kişi
3	Yüz Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	SB	2014	Kişi
4	Kişi Başı Aile Hekimliği Müracaat Sayısı	SB	2014	Adet
V	Rekabetçilik Değişkenleri			
1	Kişi Başı Tarımsal Üretim Değeri	TÜİK	2014	TL
2	Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı	KTB	2014	Binde
3	Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı	STB	2014	Binde
4	OSB'lerde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı	STB	2014	Binde
5	Sanayi Elektrik Tüketiminin Türkiye İçindeki Payı	TEDAŞ	2014	Binde
VI	Mali Değişkenler			
1	On Bin Kişiye Düşen Banka Şube Sayısı	TBB	2014	Adet
2	Kişi Başı Banka Mevduatı Tutarı	TBB	2014	Bin TL
3	Kişi Başı Banka Kredisi Tutarı	TBB	2014	Bin TL
4	Kişi Başı Belediye Geliri	İB	2014	TL
5	Kişi Başı Belediye Gideri	İB	2014	TL
VII	Yaşam Kalitesi Değişkenleri			
1	Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi	TEDAŞ	2014	MWh
2	Kişi Başı Sosyal Yardım Miktarı	AÇSHB	2014	TL
3	Sinema Salonu Mevcudiyeti	KTB	2014	Var/Yok
4	Kişi Başı Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı	BTK	2014	Adet
	Değişken Sayısı: 32			

2.1. Demografi Değişkenleri

Demografi değişkenleri, üretimin en önemli girdilerinden olan işgücüne ilişkin potansiyeli gösterdiğinden ilçelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen ve yansıtan önemli değişkenlerdendir. Bu çerçevede dört demografi değişkeni dikkate alınmış olup bu değişkenler Tablo 2'de verilmektedir.

Tablo 2. Demografi Değişkenleri

Kod	Demografi Değişkenleri
D1	Nüfusun Türkiye İçindeki Payı
D2	Genel Doğurganlık Hızı
D3	Net Göç Hızı
D4	Ortalama Hane Büyüklüğü

Nüfusun Türkiye İçindeki Payı: TÜİK tarafından yıllık olarak üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup binde oran olarak ifade edilmektedir. Nüfusun Türkiye içindeki payının yüksek olması ilçenin ekonomik potansiyelinin yüksek olduğuna işaret ettiği için sonucu pozitif yönde etkilemesi beklenmektedir.

Genel Doğurganlık Hızı: TÜİK tarafından yıllık olarak üretilen 2014 yılı ADNKS verileri kullanılarak üretilen bu veri toplam nüfus içerisinde binde oran olarak ifade edilmektedir. İlçedeki genel doğurganlık hızı değerinin yüksek olması, üretime katılan kadın işgücü sayısını azalttığı, bağımlı nüfus sayısını arttırdığı için ilçenin sosyokültürel ve ekonomik potansiyelinin düşük olduğuna işaret etmektedir. Bu sebeple bu değişkenin sonucu negatif etkilemesi beklenmektedir.

Net Göç Hızı: TÜİK tarafından yıllık olarak üretilen bu veri 2014 yılına ait olup, binde olarak ifade edilmektedir. Bu oranın yüksek olması ilçenin istihdam başta olmak üzere, eğitim, sosyal yaşam gibi koşullarının iyi olmasından dolayı çevresi için cazibe merkezi olduğunu göstermektedir. Bu sebeple bu değişkenin sonuca etkisinin pozitif olması beklenmektedir.

Ortalama Hane Büyüklüğü: TÜİK tarafından yıllık olarak üretilen bu veri 2014 yılına ait olup kişi olarak ifade edilmektedir. İlçedeki ortalama hane büyüklüğünün yüksek olması, genel doğurganlık hızının yüksek olmasıyla ilişkili olup, bireylerin yaşam ve faaliyet alanını olumsuz etkilediğinden sonucu negatif etkilemesi beklenmektedir.

2.2. İstihdam Değişkenleri

İstihdam değişkenleri ilçelerin işgücü potansiyelini ve iktisadi yapısının özelliklerini göstermesi yönleriyle önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada da istihdama ilişkin değişkenler kullanılmaktadır. İlçe SEGE-2017 çalışmasında beş istihdam değişkeni dikkate alınmış olup, bu değişkenler Tablo 3'te verilmektedir.

Tablo 3. İstihdam Değişkenleri

Kod	İstihdam Değişkenleri
İ1	Çalışma Çağındaki Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı
İ2	İmalat Sanayii İstihdamının Türkiye İçindeki Payı
İ3	Hizmet Sektörü İstihdamının Türkiye İçindeki Payı
İ4	Aktif Çalışan Kadın Sigortalı Oranı
İ5	Primi Devlet Tarafından Ödenen Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı

Çalışma Çağındaki Nüfusun İl Nüfusuna Oranı: TÜİK tarafından yıllık ve dönemlik olarak üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Çalışma çağındaki nüfusun (15-64 yaş arası) toplam nüfus içerisindeki oranının yüksek olması ilçenin işgücü potansiyelinin yüksek olduğu anlamına geldiğinden sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

İmalat Sanayii İstihdamının Türkiye İçindeki Payı: SGK tarafından yıllık üretilen veriler kullanarak hesaplanan bu değişken 2014 yılına ilişkin olup binde olarak ifade edilmektedir. Bu değişkenle ilçedeki imalat sanayii istihdamının ülke içindeki payı, dolayısıyla da imalat sanayiinin ağırlığı dikkate alınmakta olup, bu değişkenin sonucu pozitif etkilemesi beklenmektedir.

Hizmet Sektörü İstihdamının Türkiye İçindeki Payı: SGK tarafından yıllık üretilen veriler kullanarak hesaplanan bu değişken 2014 yılına ilişkin olup binde olarak ifade edilmektedir. Bu değişkenle ilçedeki hizmet sektörü istihdamının ülke içindeki payı, dolayısıyla da hizmet sektörünün ağırlığı dikkate alınmakta olup, bu değişkenin sonucu pozitif etkilemesi beklenmektedir.

Aktif Çalışan Kadın Sigortalı Oranı: SGK tarafından yıllık üretilen veriler kullanarak hesaplanan bu değişken 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Söz konusu değişken ilçedeki aktif sigortalı kadın sayısının, ilçedeki 15-64 yaş aralığındaki toplam kadın nüfusuna oranını ifade etmektedir.

Bu oranın yüksek olması, ilçedeki işgücü piyasasına kadınların katılım düzeyinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Bu değişkenin sonucu pozitif etkilemesi beklenmektedir.

Primi Devlet Tarafından Ödenen Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı: SGK tarafından yıllık üretilen veriler kullanılarak hesaplanan bu değişken 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İlçe içerisinde primi devlet tarafından ödenen nüfusun yüksek olması; ilçedeki çalışmayan nüfusun boyutunu, ilçedeki yoksulluğu ve yoksul nüfusun sağlık hizmetlerine erişim talebini ifade etmesi nedeniyle bu değişkenin sonuca negatif etki etmesi beklenmektedir.

2.3. Eğitim Değişkenleri

Sosyo-ekonomik gelişmişlik, eğitilmiş ve nitelikli insan kaynaklarına sahip olmakla yüksek seviyede ilişkilidir. Bu çerçevede eğitim; ekonomik açıdan kalkınma için zorunluluk iken, sosyal açıdan ise birey için daha nitelikli bir iş, kültürel zenginlik ve sosyalleşmenin artması anlamına gelmektedir. İlçe SEGE-2017 çalışmasında beş eğitim değişkeni dikkate alınmış olup bu değişkenler Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Eğitim Değişkenleri

Kod	Eğitim Değişkenleri
E1	Okuryazar Kadın Oranı
E2	İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı
E3	Okul Öncesi Okullaşma Oranı
E4	Ortaöğretim Okullaşma Oranı
E5	Yükseköğretim veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22+ Nüfusa Oranı

Okuryazar Kadın Oranı: TÜİK tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Okuryazar kadın oranı değişkeni eğitim konusunda en temel değişkenlerden biridir. Okuryazar kadın oranının yüksek olması kadınların ekonomik ve sosyal hayata daha çok katılmalarına imkân sağladığı için sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı: Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup kişi olarak ifade edilmektedir. Bu değişken eğitimde fiziki altyapı imkanlarını gösteren en önemli değişkenlerden birisi olup, değerinin düşük olması, ilçede temel eğitim altyapısının gelişmiş olduğu ve eğitim olanaklarına erişimin iyi olduğunu göstermektedir. Söz konusu değişkenin değerinin düşük olmasının sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Okul Öncesi Okullaşma Oranı: Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Eğitimin ilk basamağı olan okulöncesi eğitim, gelecek dönemlerdeki eğitimin sağlam temeller üzerine kurulmasında ve insanların ileri yaşlardaki başarılarında kritik öneme sahiptir. Bu kapsamda bu değişken değerinin yüksek olması ilçede okul öncesi eğitim altyapısı ve bilincinin yüksek olduğunu göstermektedir. Söz konusu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Ortaöğretim Okullaşma Oranı: Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. İlköğretim ve yükseköğretim arasındaki basamağı oluşturan ortaöğretim, genel ya da mesleki-teknik alanlarda ara eleman sağlamanın yanı sıra yükseköğretime öğrenci hazırlaması bakımından kritik öneme sahiptir. Bu değişken ortaöğretime katılım oranını ifade etmekte olup, söz konusu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22 Yaş ve Üzeri Nüfusa Oranı: TÜİK tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Değişken, ilçelerin eğitim seviyesini ortaya koymanın yanı sıra özellikle katma değeri yüksek faaliyetler için gerekli nitelikli işgücü stokunu belirlediğinden sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

2.4. Sağlık Değişkenleri

Sağlık değişkenleri, bireylerin sağlık hizmetlerine erişim seviyesini ölçmesi ve dolayısıyla ilgili ilçede yerleşme, yaşama ve iş yapma isteğini doğrudan etkilemesi bakımından önemlidir. Bu çalışmada kullanılan sağlık değişkenleri, ilçelerin sağlık hizmetleri kapasitesini ölçmektedir. İlçe SEGE-2017 çalışmasında dört sağlık değişkeni dikkate alınmış olup bu değişkenler Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Sağlık Değişkenleri

Kod	Sağlık Değişkenleri
S1	Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı
S2	Yüz Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı
S3	Yüz Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı
S4	Kişi Başı Aile Hekimliği Müracaat Sayısı

Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hastane Yatak Sayısı: Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüz binde sayı olarak ifade edilmektedir. Bu değişkenin değerinin yüksek olması ilçenin sağlık hizmeti sunum seviyesini ortaya koymakta olup, sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Yüz Bin Kişiyeye Düşen Hekim Sayısı: Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüz binde kişi sayısı olarak ifade edilmektedir. Bu değişken de ilçelerin sağlık hizmeti sunum potansiyelini ortaya koyması, bireylerin tedavi olanaklarını göstermesi nedeniyle değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Yüz Bin Kişiyeye Düşen Diş Hekimi Sayısı: Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup yüz binde kişi sayısı olarak ifade edilmektedir. Yatak ve hekim sayısı değişkenleri gibi ilçelerin sağlık hizmeti sunum potansiyelini ortaya koyması, bireylerin tedavi olanaklarını ifade ediyor olması nedeniyle bu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Kişi Başı Aile Hekimliği Müracaat Sayısı: Sağlık Bakanlığı tarafından temin edilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup adet olarak ifade edilmektedir. Bu değişken ilçelerde bireylerin birinci basamak sağlık hizmetlerine erişimini ifade ettiği için sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

2.5. Rekabetçilik Değişkenleri

Rekabetçilik değişkenleri, ilçelerin rekabetçi gücünü gösterdiğinden ilçelerin gelişmişlik düzeyini belirleyen ve yansıtan önemli değişkenlerdendir. Bu çerçevede beş rekabetçilik değişkeni dikkate alınmış olup bu değişkenler aşağıdaki Tablo 6'da verilmektedir.

Tablo 6. Rekabetçilik Değişkenleri

Kod	Rekabetçilik Değişkenleri
R1	Kişi Başı Tarımsal Üretim Değeri
R2	Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı
R3	Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı
R4	OSB'lerde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı
R5	Sanayi Elektrik Tüketiminin Türkiye İçindeki Payı

Kişi Başı Tarımsal Üretim Değeri: TÜİK tarafından yıllık üretilen bu değişken 2014 yılına ilişkin olup TL olarak ifade edilmektedir. Sanayi ve hizmetlerin geliştiği ilçelerde nüfus artmakta ve tarımsal üretimin kişi başına payı azalmaktadır. Dolayısıyla ilçenin gelişmişlik düzeyi ile kişi başına tarımsal üretim değeri arasında ters yönlü ilişki beklenmektedir.

Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı: Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu değişken 2014 yılına ilişkin olup yüzde olarak ifade edilmektedir. Diğer hizmet sektörlerine kıyasla katma değerın görece yüksek olduğu turizm sektörüne ilişkin bu değişken ile ilçelerin hizmetler sektöründeki ağırlığı ortaya konulmaktadır. Burada turizm sektörünün ülke ekonomisi bakımından önem ve ağırlığı da dikkate alınan bir husustur.

Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından dönemsel olarak üretilen bu değişken 2014 yılına ilişkin olup binde cinsinden ifade edilmektedir. İlçenin yatırımcılar açısından tercih edilmesini, üretim ve istihdam fırsatlarını gösteren bu değişken sonuca pozitif etki etmektedir.

OSB'lerde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı: Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerine dayanılarak üretilen bu değişken, 2014 yılına ilişkin olup binde olarak ifade edilmektedir. Bu değişken, sanayi üretiminin yoğunluğu, üretimin planlı alanlarda gerçekleştirilmesi ve firmalar arası işbirliğini geliştirmesi gibi yönleriyle sonuca pozitif etki etmektedir.

Sanayi Elektrik Tüketiminin Türkiye İçindeki Payı: TÜİK tarafından yıllık üretilen bu değişken 2014 yılına ilişkin olup binde olarak ifade edilmektedir. Bu değişken ilçelerde imalat sanayinin ağırlığını ve gücünü göstermenin yanı sıra işyerlerindeki kapasite kullanımını da dolaylı olarak açıklamaktadır. Bu özellikleri nedeniyle sonuca pozitif etki eden bir değişkendir.

2.6. Mali Değişkenler

SEGE-2017 çalışmasında mali değişkenler başlığı altında beş değişken kullanılmıştır. Bu değişkenler; ilçedeki yerleşiklerin finansal hizmetlere erişimini, finansal kapasitelerini ve yerel yönetimlerin mali kaynaklarla ilişkili olarak hizmet sunma potansiyelini göstermesi bakımından önemlidir. Bu kapsamda İlçe SEGE-2017 çalışmasında yer alan beş mali değişken Tablo 7'de belirtilmektedir.

Tablo 7. Mali Değişkenler

Kod	Mali Değişkenler
M1	On Bin Kişiye Düşen Banka Şube Sayısı
M2	Kişi Başı Banka Mevduatı Tutarı
M3	Kişi Başı Banka Kredisi Tutarı
M4	Kişi Başı Belediye Geliri
M5	Kişi Başı Belediye Gideri

On Bin Kişiye Düşen Banka Şube Sayısı: Türkiye Bankalar Birliği tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup adet olarak ifade edilmektedir. İlçedeki finansal sisteme erişilebilirliği yansıtan bu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Kişi Başına Düşen Banka Mevduatı Tutarı: Türkiye Bankalar Birliği tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup bin TL olarak ifade edilmektedir. İlçedeki bireylerin sermaye birikimiyle tasarruf gücünü, dolaylı olarak da yatırım ve iş yapma olanağı ile finansal kaynakların büyüklüğünü gösteren bu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Kişi Başına Düşen Banka Kredisi Tutarı: Türkiye Bankalar Birliği tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup bin TL olarak ifade edilmektedir. Finansal sistemdeki kaynakların tüketim ve yatırıma dönen kısmını ifade eden bu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Kişi Başı Belediye Geliri: İçişleri Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup TL olarak ifade edilmektedir. İlçedeki yerel yönetimin mali kaynaklarının büyüklüğünün, belediye hizmetlerini sunabilme kapasitesini artırması sebebiyle bu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

Kişi Başı Belediye Gideri: İçişleri Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup TL olarak ifade edilmektedir. İlçedeki yerel yönetimin yaptığı yatırım ve diğer harcamaların ilçenin temel altyapısına katkısı sebebiyle bu değişkenin sonucu pozitif etkilemesi beklenmektedir.

2.7. Yaşam Kalitesi Değişkenleri

İlçe SEGE-2017 çalışmasında yaşam kalitesi değişkenleri başlığı altında dört farklı değişken kullanılmıştır. Bireylerin yaşam kalitelerini yükselten sosyal ve fiziki altyapı olanakları ile refah durumlarını yansıtmaları bakımından bu değişkenler kritik öneme sahiptir. Kullanılan yaşam kalitesi değişkenleri Tablo 8'de verilmektedir.

Tablo 8. Yaşam Kalitesi Değişkenleri

Kod	Yaşam Kalitesi Değişkenleri
YK1	Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi
YK2	Kişi Başı Sosyal Yardım Miktarı
YK3	Sinema Salonu Mevcudiyeti
YK4	Kişi Başı Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı

Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi: TEDAŞ tarafından temin edilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup MWh (megawatt-saat) olarak ifade edilmektedir. Bireysel refahı temsil eden bu değişkenin sonucu pozitif etkilemesi beklenmektedir.

Kişi Başı Sosyal Yardım Miktarı: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yıllık üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup TL olarak ifade edilmektedir. Bu değişkenin değerinin yüksek olması dolaylı olarak ilçedeki refah seviyesinin düşüklüğünü ve yoksulluğu gösterdiğinden, sonucu negatif etkilemesi beklenmektedir.

Sinema Salonu Mevcudiyeti: Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından temin edilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup, çalışmada var veya yok şeklinde ifade edilmiştir. İlçedeki sosyokültürel gelişmişliği gösteren bu değişkenin sonucu pozitif etkilemesi beklenmektedir.

Kişi Başı Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından üretilen bu veri 2014 yılına ilişkin olup adet olarak ifade edilmektedir. İlçedeki hanelerin internet erişim durumunu ve teknoloji altyapısını gösteren bu değişkenin sonuca pozitif etki etmesi beklenmektedir.

3. İLÇELERİN SOSYO- EKONOMİK GELİŞMİŞLİK SIRALAMASI

Çalışma sonucu elde edilen 2017 yılı ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması, endeks değerleri ve gelişmişlik kademeleriyle birlikte Tablo Ek-1'de verilmektedir. Söz konusu sıralama birinci temel bileşen değerlerine göre elde edilmiştir.

Sıralamada ilçelerin endeks değerleri dikkate alınarak ilçeler altı gelişmişlik kademesinde sınıflandırılmıştır. Buna göre, birinci kademedeki 56 ilçe, ikinci kademedeki 173 ilçe, üçüncü kademedeki 229 ilçe, dördüncü kademedeki 205 ilçe, beşinci kademedeki 197 ilçe ve altıncı kademedeki 110 ilçe bulunmaktadır.

3.1. Analiz Sonuçları

Analiz kapsamında kullanılan değişkenlerin açıklanma oranlarını ifade eden ortak faktör varyansı Tablo 9'da gösterilmiştir. TBA'nın ortak varyanslı olma varsayımından dolayı Tablo 9'da başlangıç değerleri 1 olarak verilmiştir. Her bir değişkenin ortak faktör varyansının 1'e yakın olması o değişkenin TBA'da önemli bir ağırlığa sahip olduğunu göstermektedir. Değişkenlerin ortak faktör varyansları 0,307 ile 0,874 aralığında değer alırken. 0,50'den daha yüksek değer alan değişken sayısı 28 olmuştur.

Tablo 9. Ortak Faktör Varyansları

Değişkenler	Başlangıç	Analiz Sonrası
Nüfusun Türkiye İçindeki Payı	1	0,725
Genel Doğurganlık Hızı	1	0,849
Net Göç Hızı	1	0,307
Ortalama Hane Büyüklüğü	1	0,873
Çalışma Çağındaki Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	1	0,728
İmalat Sanayii İstihdamının Türkiye İçindeki Payı	1	0,839
Hizmet Sektörü İstihdamının Türkiye İçindeki Payı	1	0,800
Aktif Çalışan Kadın Sigortalı Oranı	1	0,708
Primi Devlet Tarafından Ödenen Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	1	0,821
Okuryazar Kadın Oranı	1	0,680
İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	1	0,726
Okulöncesi Okullaşma Oranı	1	0,607
Ortaöğretim Okullaşma Oranı	1	0,418
Yüksekokul / Fakülte Mezunu Nüfusun 22 Yaş ve Üzeri Nüfusa Oranı	1	0,738
Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	1	0,795
Yüz Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	1	0,688
Yüz Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	1	0,575
Kişi Başı Aile Hekimliği Müracaat Sayısı	1	0,522
Kişi Başı Tarımsal Üretim Değeri	1	0,417
Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı	1	0,342
Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı	1	0,587
OSB'lerde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı	1	0,656
Sanayi Elektrik Tüketiminin Türkiye İçindeki Payı	1	0,564
On Bin Kişiye Düşen Banka Şube Sayısı	1	0,646
Kişi Başı Banka Mevduatı Tutarı	1	0,874
Kişi Başı Banka Kredisi Tutarı	1	0,866
Kişi Başı Belediye Geliri	1	0,800
Kişi Başı Belediye Gideri	1	0,802
Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi	1	0,602
Kişi Başı Sosyal Yardım Miktarı	1	0,684
Sinema Salonu Mevcudiyeti	1	0,568
Kişi Başı Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı	1	0,791

Tablo 10'da temel bileşenlerin özdeğerleri ve varyans açıklama oranları belirtilmektedir. TBA'da özdeğerlerin bulunmasından sonra önemli özdeğer sayısına karar vermek çok kritiktir. Bu amaçla 1. Bölümde de belirtildiği üzere birçok yöntem geliştirilmiştir. En çok bilinen ve en basit yöntem; birden büyük değer alan özdeğerlerin sayısı olarak tanımlanmaktadır. Çalışmada özdeğeri 1'den büyük 6 temel bileşen vardır.

Söz konusu 6 temel bileşen değişkenliğin yüzde 67,5'ini açıklamaktadır. Ayrıca birinci temel bileşen tek başına toplam değişkenliğin veya veri seti tarafından açıklanabilen bilginin yüzde 33,1'ini açıklamaktadır. Araştırmada kullanılan veri matrisi ve değişken sayısı göz önünde bulundurulduğunda bu açıklama oranının yüksek seviyede olduğu değerlendirilmektedir.

Tablo 10'da görülebileceği üzere, değişkenlerin yüzde 33,1'i tek bir faktörün etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Literatürde, söz konusu temel faktöre "genel nedensel faktör" veya "bileşen" adları verilmektedir (Dinçer ve diğerleri, 2003). Diğer bir ifadeyle, değişkenlerin çoğunluğu nedensel faktör ile temsil edilebilmektedir. Ayrıca, değişkenlerin birinci temel bileşendeki ağırlıkları ve korelasyonlarına bakıldığında da birinci temel bileşenin genel nedensel faktöre bileşen olabileceği değerlendirilmiştir. Söz konusu nedensel faktör ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeylerini göstermektedir.

Tablo 10. Temel Bileşenlerin Özdeğerleri ve Varyans Açıklama Oranları

Temel Bileşenler	Özdeğerler (Varyans)	Toplam Varyansı Açıklama Yüzdesi	Toplam Varyansı Birikimli Açıklama Yüzdesi	Temel Bileşenler	Özdeğerler (Varyans)	Toplam Varyansı Açıklama Yüzdesi	Toplam Varyansı Birikimli Açıklama Yüzdesi
1	10,59	33,09	33,09	17	0,43	1,33	91,14
2	4,20	13,12	46,21	18	0,41	1,27	92,41
3	2,40	7,51	53,72	19	0,38	1,19	93,60
4	1,77	5,52	59,25	20	0,33	1,02	94,62
5	1,55	4,85	64,10	21	0,30	0,94	95,56
6	1,09	3,40	67,50	22	0,28	0,89	96,45
7	0,99	3,10	70,60	23	0,25	0,78	97,23
8	0,96	3,00	73,60	24	0,18	0,57	97,80
9	0,92	2,88	76,48	25	0,15	0,48	98,28
10	0,81	2,52	79,00	26	0,13	0,42	98,70
11	0,68	2,11	81,11	27	0,12	0,38	99,08
12	0,63	1,97	83,08	28	0,08	0,25	99,34
13	0,58	1,83	84,91	29	0,08	0,24	99,58
14	0,56	1,74	86,65	30	0,06	0,19	99,77
15	0,52	1,64	88,29	31	0,05	0,15	99,92
16	0,49	1,52	89,81	32	0,02	0,08	100,00

Değişkenlerin genel nedensel faktör olan birinci temel bileşendeki ağırlıkları büyükten küçüğe doğru sıralanarak Tablo 10'da verilmiştir. 32 değişken içerisinde 27 değişkenin ağırlığı pozitif değere, 5 değişkenin ağırlığı ise negatif değere sahiptir. Birinci temel bileşen ağırlığı negatif olan bu değişkenlerin ağırlıkları, değişkenlerin analizdeki mutlak etkilerini göstermek amacıyla pozitif hale getirilmiştir. Pozitif değere sahip değişkenler sosyoekonomik gelişmişlikle aynı yönlü ilişkiyi göstermekte, negatif değere sahip değişkenler ise ters yönlü ilişkiyi göstermektedir. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı değişkeni hariç diğer bütün değişkenlerin sosyo-ekonomik gelişmişlikle ilişkisi beklendiği gibi olmuştur. Çalışmanın başlangıcında bu değişkenle gelişmişlik arasında ters yönlü bir ilişkinin olduğu varsayılmış, ancak sonuçta aynı yönlü bir ilişki olduğu görülmüştür. Tablo 11 incelendiğinde; ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişliğinde en önemli ağırlığa sahip olan değişkenlerin sabit genişbant internet abone sayısı oranı, yüksekokul veya fakülte mezunu nüfus oranı ve aktif çalışan kadın sigortalı oranı olduğu görülmektedir. Gelişmişlik endeksinde en az etkiye sahip değişkenler ise; turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısı oranı, kişi başı aile hekimliği müracaat sayısı ve okul öncesi okullaşma oranlarıdır.

Tablo 11. Değişkenlerin Birinci Temel Bileşendeki Ağırlıkları

Değişken Adı	1.Temel Bileşen Ağırlığı
Kişi Başı Sabit Genişbant İnternet Abone Sayısı	0,863
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu Nüfusun 22 Yaş ve Üzeri Nüfusa Oranı	0,792
Aktif Çalışan Kadın Sigortalı Oranı	0,780
Hizmet Sektörü İstihdamının Türkiye İçindeki Payı	0,745
Çalışma Çağındaki Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı	0,743
Kişi Başı Sosyal Yardım Miktarı ^{2*}	0,726
Kişi Başı Mesken Elektrik Tüketimi	0,684
Kişi Başı Belediye Gideri	0,648
Kişi Başı Belediye Geliri	0,644
Sinema Salonu Mevcudiyeti	0,639
Okuryazar Kadın Oranı	0,631
Nüfusun Türkiye İçindeki Payı	0,631
Kişi Başı Banka Kredisi Tutarı	0,620
Primi Devlet Tarafından Ödenen Nüfusun İlçe Nüfusuna Oranı*	0,616
Yüz Bin Kişiye Düşen Diş Hekimi Sayısı	0,602
İmalat Sanayii İstihdamının Türkiye İçindeki Payı	0,591

* 1. Temel bileşen ağırlığı negatif olan bu değişkenlerin analizdeki mutlak etkilerini göstermek amacıyla pozitif hale getirilmiştir.

Tablo 11. Değişkenlerin Birinci Temel Bileşendeki Ağırlıkları (Devamı)

Değişken Adı	1.Temel Bileşen Ağırlığı
Ortaöğretim Okullaşma Oranı	0,580
Kişi Başı Banka Mevduatı Tutarı	0,580
On Bin Kişiye Düşen Banka Şube Sayısı	0,575
Yüz Bin Kişiye Düşen Hastane Yatak Sayısı	0,556
Yüz Bin Kişiye Düşen Hekim Sayısı	0,544
Genel Doğurganlık Hızı*	0,447
Teşvik Belgeli Yatırım Tutarının Türkiye İçindeki Payı	0,420
Sanayi Elektrik Tüketiminin Türkiye İçindeki Payı	0,404
Ortalama Hane Büyüklüğü*	0,381
Net Göç Hızı	0,342
İlköğretimde Derslik Başına Düşen Öğrenci Sayısı	0,328
OSB'lerde Üretim Yapılan Parsellerin Türkiye İçindeki Payı	0,325
Kişi Başı Tarımsal Üretim Değeri*	0,318
Okul Öncesi Okullaşma Oranı	0,312
Kişi Başı Aile Hekimliği Müracaat Sayısı	0,298
Turizm Yatırım-İşletme ve Belediye Belgeli Yatak Sayısının Türkiye İçindeki Payı	0,287

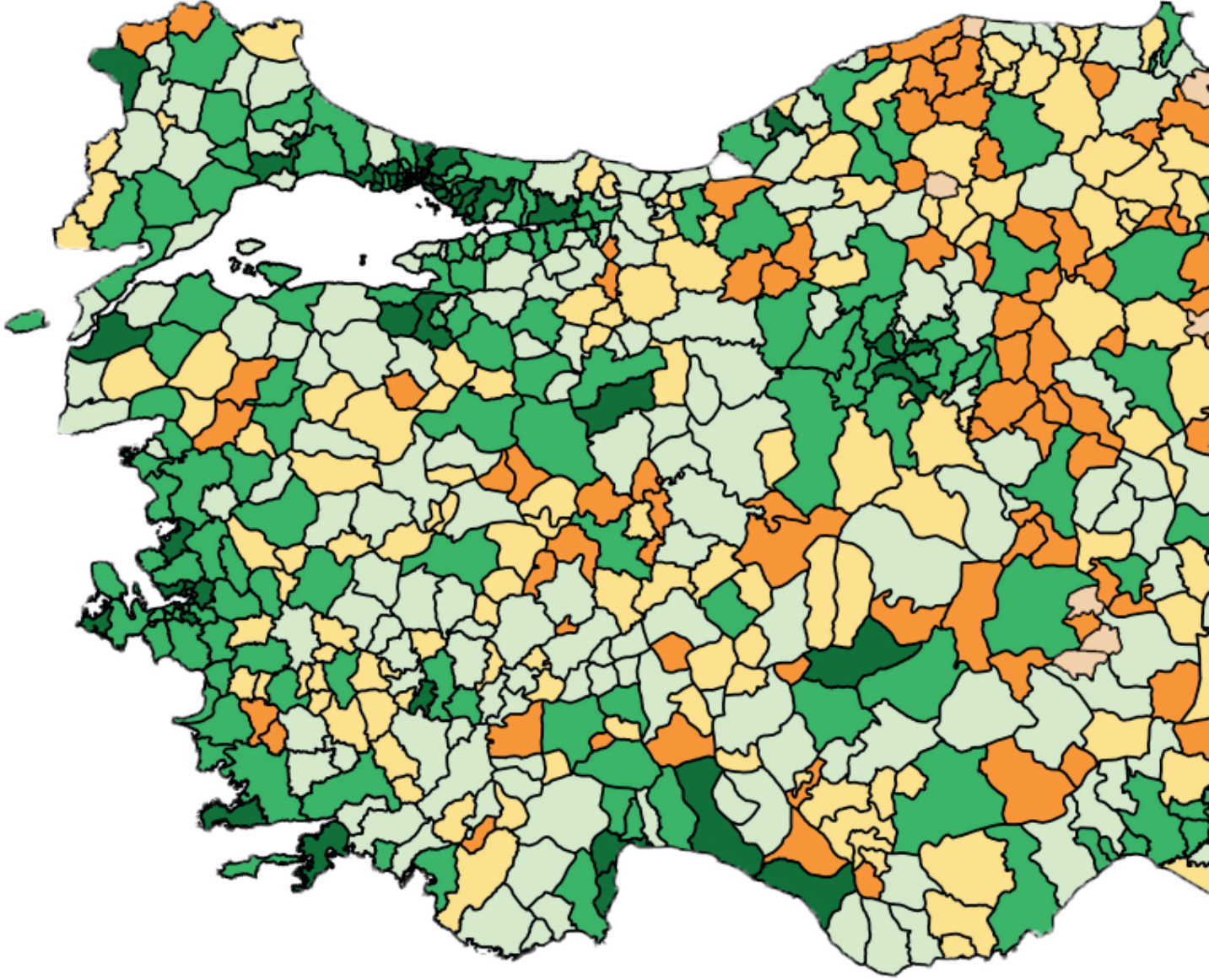
Birinci temel bileşen değerleri kullanılarak ilçelerin SEGE-2017 endeks değerleri elde edilmiştir. Elde edilen endeks değerlerine göre Türkiye'de ilçelerin gelişmişlik seviyeleri altı kademe olarak belirlenmiştir.

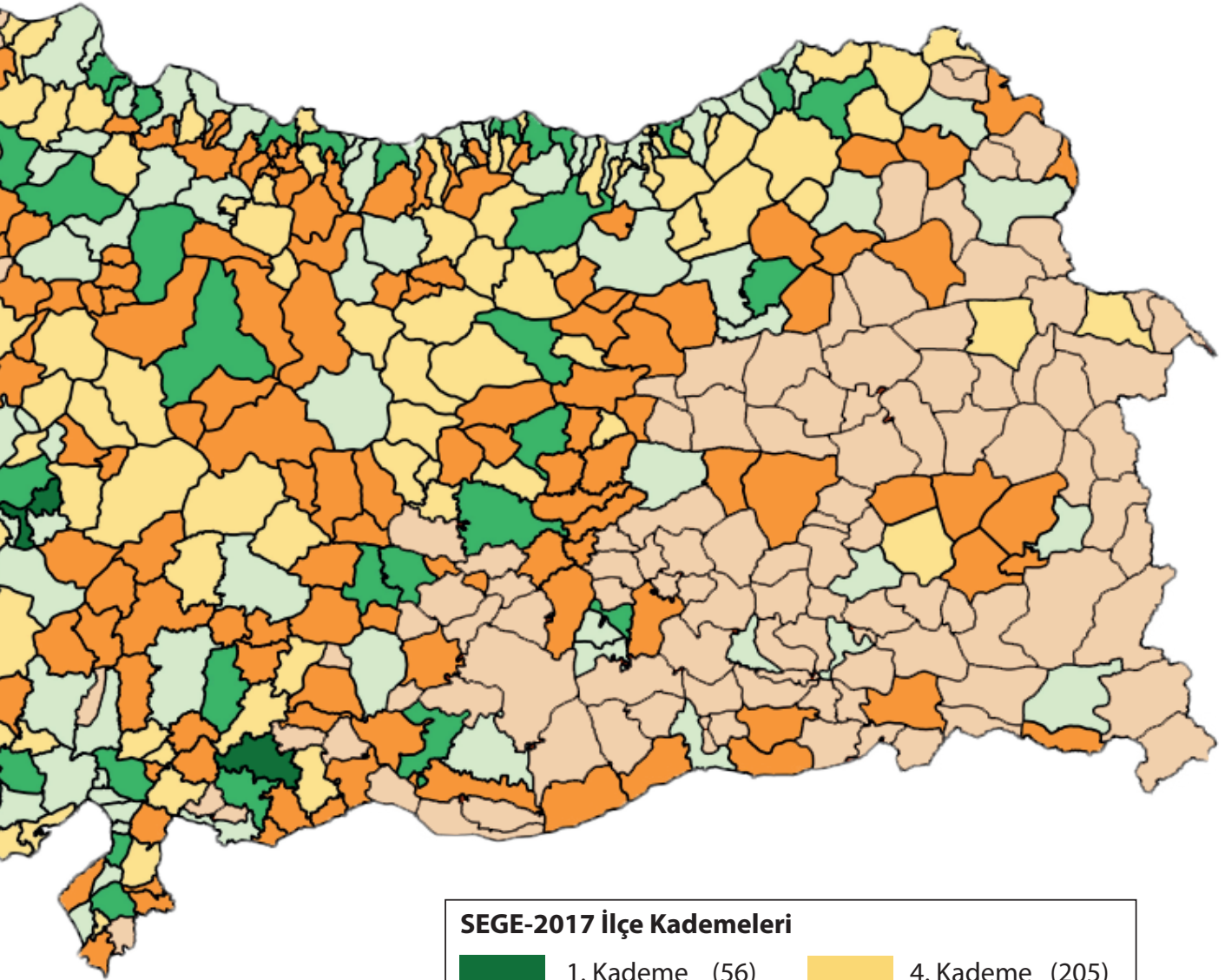
İlçe kademelerinin belirlenmesinde tek ve mükemmel çözüm bulunmamaktadır. Bu konuda yapılacak her çalışma üzerinde çeşitli yorumlar yapılabilir. Çalışma kapsamında endeks değerlerinin doğal kırımları esas alınarak kademeler belirlenmiştir. Bölgesel kapasite ve potansiyel ile bireysel refah arasında denge kurularak seçilen 32 adet değişken ile yapılan GTBA neticesinde 7,73 (Şişli-İstanbul) ile -1,74 (Harran-Şanlıurfa) arasında değişen endeks değerleri elde edilmiştir. Tablo 12'de ve Harita 1'de ilçelerin gelişmişlik kademeleri itibarıyla dağılımı yer almaktadır.

Tablo 12. Gelişmişlik Kademeleri İtibarıyla İlçelerin Dağılımı

Gelişmişlik Kademesi	Endeks Değeri (ED)	İlçe Sayıları
1	$ED \geq 1,74$	56
2	$1,74 > ED \geq 0,52$	173
3	$0,52 > ED \geq -0,14$	229
4	$-0,14 > ED \geq -0,49$	205
5	$-0,49 > ED \geq -1,01$	197
6	$-1,01 > ED$	110

Harita 1. İlçe SEGE-2017 Gelişmişlik Kademeleri Haritası

En gelişmiş ilçeleri kapsayan birinci gelişmişlik kademesinde genel olarak Marmara, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgesinden ilçeler yer almaktadır. Bu bölgeler dışında Karadeniz Bölgesinden Zonguldak-Merkez ilçesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden Gaziantep-Şehitkamil ilçesi de birinci gelişmişlik kademesinde yer alan ilçeler arasındadır. Ayrıca Ankara'nın doğusundan sadece Kayseri-Melikgazi ve Gaziantep-Şehitkamil ilçeleri birinci gelişmişlik kademesinde yer almaktadır. En az gelişmişlik gösteren ilçeleri kapsayan altıncı gelişmişlik kademesinde çoğunlukla Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan ilçeler yer almaktadır. Ankara'nın batısında altıncı gelişmişlik kademesinde yer alan ilçe bulunmamaktadır. Bu kademenin en batısında Çankırı-Bayramören, Kastamonu-Doğanyurt, Aksaray-Gülağaç, Niğde-Altunhisar ve Niğde-Çiftlik ilçeleri yer almaktadır. İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci gelişmişlik kademesinde yer alan ilçeler ise ülke geneline yayılmış durumdadır. Altı gelişmişlik kademesinde bulunan ilçelerin il dağılımı Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13. İlçelerin İl ve Kademe Dağılımı²

İller	1. Kademe		2. Kademe		3. Kademe		4. Kademe		5. Kademe		6. Kademe		Toplam İlçe Sayısı
	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	
Adana			3	% 20	4	% 27	4	% 27	4	% 27			15
Adıyaman					1	% 11	1	% 11	3	% 33	4	% 44	9
Afyonkarahisar			1	% 6	5	% 28	6	% 33	6	% 33			18
Ağrı							1	% 13			7	% 88	8
Amasya			2	% 29	1	% 14	2	% 29	2	% 29			7
Ankara	3	% 12	12	% 48	7	% 28	3	% 12					25
Antalya	5	% 26	4	% 21	9	% 47			1	% 5			19
Artvin			2	% 25	2	% 25	4	% 50					8
Aydın			5	% 29	1	% 6	9	% 53	2	% 12			17
Balıkesir			7	% 35	6	% 30	5	% 25	2	% 10			20
Bilecik			2	% 25	3	% 38	3	% 38					8
Bingöl					1	% 13	1	% 13	2	% 25	4	% 50	8
Bitlis					1	% 14	1	% 14	2	% 29	3	% 43	7
Bolu			1	% 11	2	% 22	3	% 33	3	% 33			9
Burdur			2	% 18	3	% 27	3	% 27	3	% 27			11
Bursa	2	% 12	6	% 35	6	% 35	2	% 12	1	% 6			17
Çanakkale	1	% 8	5	% 42	4	% 33	2	% 17					12
Çankırı			1	% 8	2	% 17	4	% 33	4	% 33	1	% 8	12
Çorum			1	% 7			7	% 50	6	% 43			14
Denizli	1	% 5	2	% 11	10	% 53	6	% 32					19
Diyarbakır			1	% 6	2	% 12			2	% 12	12	% 71	17

² Yüzdelik oranların toplamı yuvarlamalardan dolayı %100'ü geçebilmektedir.

Tablo 13. İlçelerin İl ve Kademe Dağılımı (Devamı)

İller	1. Kademe		2. Kademe		3. Kademe		4. Kademe		5. Kademe		6. Kademe		Toplam İlçe Sayısı
	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	
Edirne	1	% 11	1	% 11	3	% 33	3	% 33	1	% 11			9
Elazığ			1	% 9			2	% 18	5	% 45	3	% 27	11
Erzincan			1	% 11			5	% 56	3	% 33			9
Erzurum			1	% 5	3	% 15	3	% 15	5	% 25	8	% 40	20
Eskişehir	1	% 7	1	% 7	9	% 64	2	% 14	1	% 7			14
Gaziantep	1	% 11	1	% 11			2	% 22	4	% 44	1	% 11	9
Giresun			1	% 6	7	% 44	3	% 19	5	% 31			16
Gümüşhane			1	% 17			4	% 67	1	% 17			6
Hakkâri					1	% 25			1	% 25	2	% 50	4
Hatay			2	% 13	5	% 33	2	% 13	5	% 33	1	% 7	15
Isparta			1	% 8	8	% 62	2	% 15	2	% 15			13
Mersin			5	% 38	5	% 38	3	% 23					13
İstanbul	24	% 62	14	% 36	1	% 3							39
İzmir	8	% 27	17	% 57	2	% 7	3	% 10					30
Kars					1	% 13			2	% 25	5	% 63	8
Kastamonu			1	% 5	4	% 20	7	% 35	7	% 35	1	% 5	20
Kayseri	1	% 6	1	% 6	4	% 25	6	% 38	4	% 25			16
Kırklareli			2	% 25	3	% 38	2	% 25	1	% 13			8
Kırşehir			1	% 14	2	% 29			4	% 57			7
Kocaeli	2	% 17	8	% 67	2	% 17							12
Konya	1	% 3	3	% 10	8	% 26	12	% 39	7	% 23			31
Kütahya			2	% 15	3	% 23	6	% 46	2	% 15			13
Malatya			2	% 15			2	% 15	8	% 62	1	% 8	13
Manisa			6	% 35	6	% 35	5	% 29					17
Kahramanmaraş			1	% 9	2	% 18	2	% 18	6	% 55			11
Mardin					1	% 10			3	% 30	6	% 60	10
Muğla	2	% 15	5	% 38	5	% 38	1	% 8					13
Muş									1	% 17	5	% 83	6
Nevşehir			1	% 13	4	% 50	1	% 13	2	% 25			8
Niğde					2	% 33	1	% 17	1	% 17	2	% 33	6
Ordu			2	% 11	2	% 11	3	% 16	12	% 63			19
Rize			1	% 8	4	% 33	7	% 58					12
Sakarya			3	% 19	9	% 56	2	% 13	2	% 13			16
Samsun			3	% 18	6	% 35	6	% 35	2	% 12			17
Siirt					1	% 14					6	% 86	7
Sinop			1	% 11	3	% 33	2	% 22	2	% 22	1	% 11	9
Sivas			1	% 6	2	% 12	5	% 29	9	% 53			17
Tekirdağ	2	% 18	4	% 36	5	% 45							11
Tokat			1	% 8	4	% 33	2	% 17	5	% 42			12

Tablo 13. İlçelerin İl ve Kademe Dağılımı (Devamı)

İller	1. Kademe		2. Kademe		3. Kademe		4. Kademe		5. Kademe		6. Kademe		Toplam İlçe Sayısı
	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	İlçe Sayısı	Oranı	
Trabzon			4	% 22	6	% 33	7	% 39	1	% 6			18
Tunceli			1	% 13			1	% 13	6	% 75			8
Şanlıurfa			1	% 8	1	% 8			4	% 31	7	% 54	13
Uşak			1	% 17	2	% 33	3	% 50					6
Van					1	% 8			3	% 23	9	% 69	13
Yozgat			1	% 7	3	% 21	5	% 36	4	% 29	1	% 7	14
Zonguldak	1	% 13	1	% 13	4	% 50	2	% 25					8
Aksaray			1	% 14					5	% 71	1	% 14	7
Bayburt					1	% 33			2	% 67			3
Karaman			1	% 17	1	% 17	2	% 33	2	% 33			6
Kırıkkale			2	% 22	1	% 11	1	% 11	5	% 56			9
Batman					1	% 17					5	% 83	6
Şırnak									1	% 14	6	% 86	7
Bartın			1	% 25	1	% 25	1	% 25	1	% 25			4
Ardahan					1	% 17	1	% 17	2	% 33	2	% 33	6
Iğdır							1	% 25			3	% 75	4
Yalova			2	% 33	4	% 67							6
Karabük			2	% 33			2	% 33	2	% 33			6
Kilis					1	% 25			1	% 25	2	% 50	4
Osmaniye			1	% 14	2	% 29	2	% 29	1	% 14	1	% 14	7
Düzce			1	% 13	2	% 25	4	% 50	1	% 13			8
TOPLAM	56	% 6	173	% 18	229	%24	205	% 21	197	% 20	110	% 11	970

3.2. Birinci Kademe Gelişmiş İlçeler

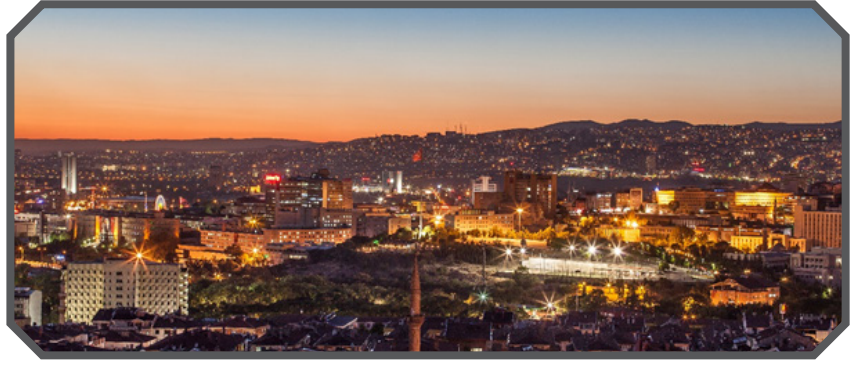
Birinci kademe gelişmiş ilçeler, İlçe SEGE-2017 çalışmasında ilk 56 sırada yer alan ilçelerdir. Bu ilçelerin büyük çoğunluğu Türkiye'nin en gelişmiş illerinde yer almaktadır.

Birinci kademe gelişmiş ilçelerin coğrafi bölgeler bazında dağılımı incelendiğinde; Marmara Bölgesinden 32, Ege Bölgesinden 11, İç Anadolu Bölgesinden 6, Akdeniz Bölgesinden 5, Karadeniz ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden ise birer ilçenin olduğu görülmektedir.

Doğu Anadolu Bölgesinden hiçbir ilçenin bulunmadığı bu kademe Güneydoğu Anadolu Bölgesinden sadece Gaziantep-Şehitkamil ilçesi, Karadeniz Bölgesinden ise sadece Zonguldak-Merkez ilçesi bulunmaktadır.

Birinci kademe gelişmiş ilçelerin toplam nüfusu 2014 yılı itibarıyla 20,1 milyon seviyesinde olup, ülke nüfusunun yüzde 25,9'unu oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlikleriyle doğru orantılı olarak bu ilçelerin net göç hızının genelde pozitif olduğu ve diğer yerleşimlerden göç aldığı anlaşılmaktadır.

Ülkemizin üretim merkezleri ve turizm merkezlerinin büyük çoğunluğu birinci kademe gelişmiş ilçeler içerisinde yer almaktadır. İstanbul'un 39 ilçesinin 24'ü ve İstanbul'un hinterlandında yer alan Kocaeli, Bursa ve Tekirdağ ile Ankara ve İzmir'in bazı ilçeleri de bu kademedede bulunmaktadır. İmalat sanayii ve hizmetler sektöründeki

toplam istihdamın çok önemli bir bölümünün birinci kademe gelişmiş ilçelerde olduğu görülmektedir. Türkiye'de imalat sanayii istihdamının yaklaşık yüzde 45'i, hizmet sektörü istihdamının ise yaklaşık yüzde 50'si birinci kademe gelişmiş ilçelerdedir. Bu sektörlerdeki yüksek istihdamla birlikte bu ilçelerde aktif kadın sigortalı oranının Türkiye ortalamasının üstünde olduğu görülmektedir.

İmalat sanayiinin önemine paralel olarak bu ilçelerde sanayi altyapısı hizmetlerinin yaygın olduğu ve bu ilçelerin önemli miktarda teşvik belgeli yatırım aldığı görülmektedir. Nitekim 2014 yılında Türkiye'deki tüm teşvik belgeli yatırımların yüzde 36'sı bu kademedeki ilçelere aittir.

Turizm açısından cazibe merkezi olan ilçelerin de yüksek endeks değerlerine sahip olduğu görülmektedir. Ülkemizin önemli turizm merkezleri (Antalya-Manavgat, Antalya-Alanya, Antalya-Kemer, Muğla-Bodrum gibi) bu kademe içerisinde yer almaktadır. Nitekim Türkiye'deki turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının yüzde 54'ü bu kademe içerisindeki ilçelerde bulunmaktadır.

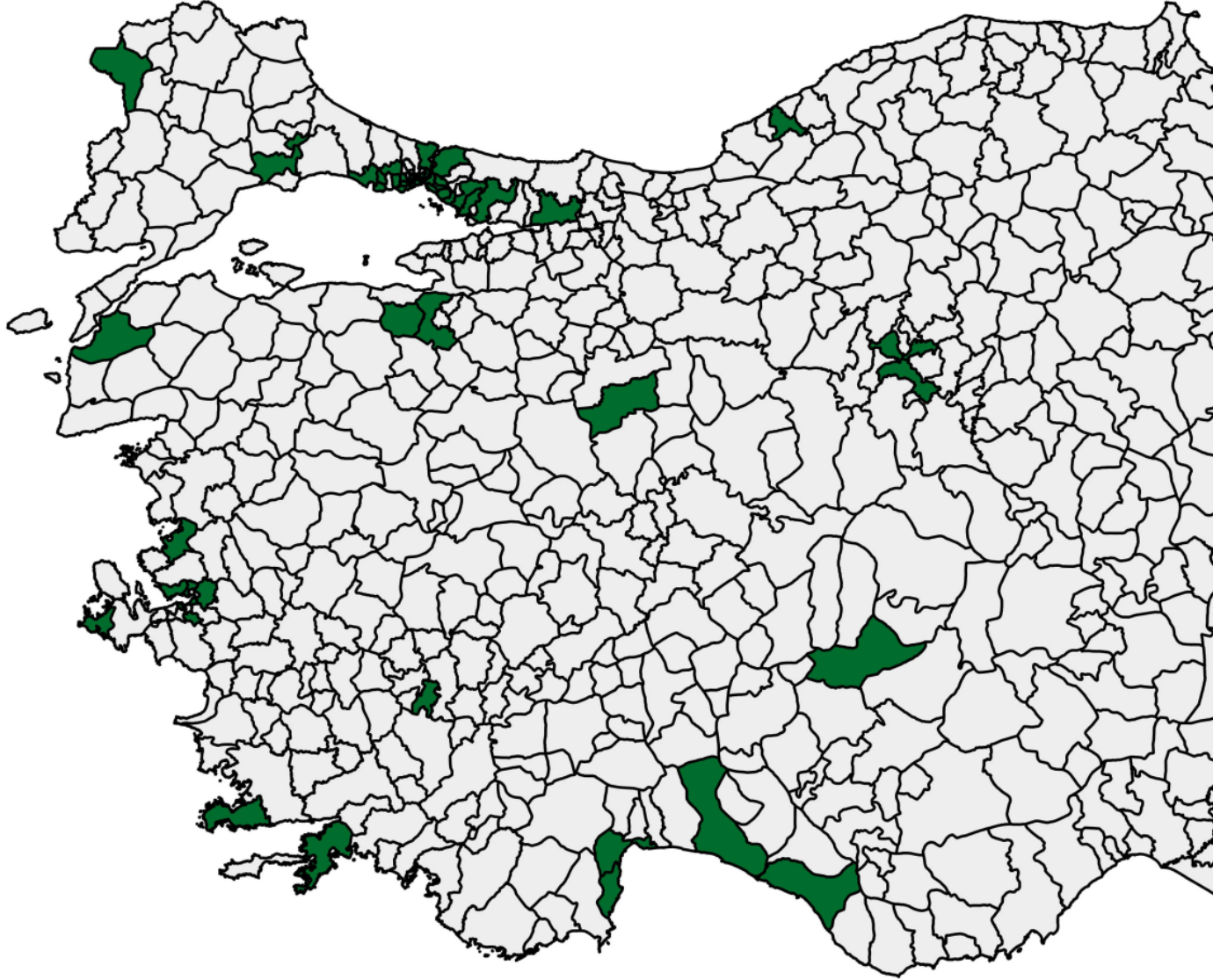
İktisadi hayatın gelişmişliği bu ilçelerde mali değişkenlerde yüksek değerleri beraberinde getirmektedir. Banka şube sayısı, kredi ve mevduat tutarları açısından ülkemizde en yüksek değerlere sahip ilçeler bu kademedede yer almaktadır. Türkiye'deki banka şubelerinin yüzde 46'sı, toplam mevduatın yüzde 71'i, toplam kredinin ise yüzde 67'si birinci kademe gelişmiş ilçelerde bulunmaktadır.

Bu kademedede yer alan ilçelerin temel altyapısının önemli oranda tamamlanmış olduğu, bu çerçevede eğitim, sağlık ve yaşam kalitesini temsil eden değişkenlerde diğer ilçelere göre yüksek değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Eğitim değişkenleri yönünden özellikle kadınların okuryazar oranı ve yüksek okul veya fakülte mezunlarının oranı değişkenlerinde genel olarak birinci kademedede yer alan ilçeler yüksek değerlere sahip durumdadır. Ancak okulöncesi ve ortaöğretim okullaşma oranı ve derslik başına düşen öğrenci sayısı değişkenlerindeki sıralamaları nüfus yoğunluğuna bağlı olarak değişebilmektedir.

Sağlık değişkenleri açısından incelendiğinde ise sağlık altyapısını ifade eden yatak sayısı, hekim ve diş hekimi sayısının ülkemizde en yüksek olduğu ilçeler birinci kademe gelişmiş ilçeler arasındadır. Ancak eğitim değişkenlerinde olduğu gibi nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu bu ilçelerde sağlık değişkenlerinde kişi başına değerler görece düşük seviyelerde olabilmektedir.

Harita 2. Birinci Kademe Gelişmiş İlçeler

3.3. İkinci Kademe Gelişmiş İlçeler

İlçe SEGE-2017 çalışmasında ikinci kademe toplam 173 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelerin dağılımına bakıldığında Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sınırlı olmak üzere ülke geneline yayıldığı gözlenmektedir.

İkinci kademe gelişmiş ilçelerin coğrafi bölgeler bazında dağılımı incelendiğinde; Marmara Bölgesinden 54, Ege Bölgesinden 39, Karadeniz ve İç Anadolu Bölgelerinden 26'sar, Akdeniz Bölgesinden 19, Doğu Anadolu Bölgesinden 6, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden ise 3 ilçenin olduğu görülmektedir.

Bu kademe, çoğunlukla büyükşehirlerin birinci kademede yer almayan ilçeleri, yine birinci kademede yer almayan turizm merkezi ilçeler ile diğer illerin merkez ilçelerinden oluşmaktadır. Bu durumun gelişmiş ilçelere yakın olmanın sağladığı yayılma etkisi, turizmin sağladığı sosyo-ekonomik avantajlar ve merkez ilçelerde il genelindeki kamu hizmetlerinin temerküz etmesiyle ilişkili olduğu değerlendirilmektedir.

İkinci kademe gelişmiş ilçelerin toplam nüfusu 2014 yılı itibarıyla 30,4 milyon kişi seviyesinde olup, ülke nüfusunun yüzde 39,2'sini oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlikleriyle doğru orantılı olarak bu ilçelerin de birinci kademe gelişmiş ilçeler gibi net göç hızının genelde pozitif olduğu ve toplamda diğer yerleşimlerden göç aldığı görülmektedir.

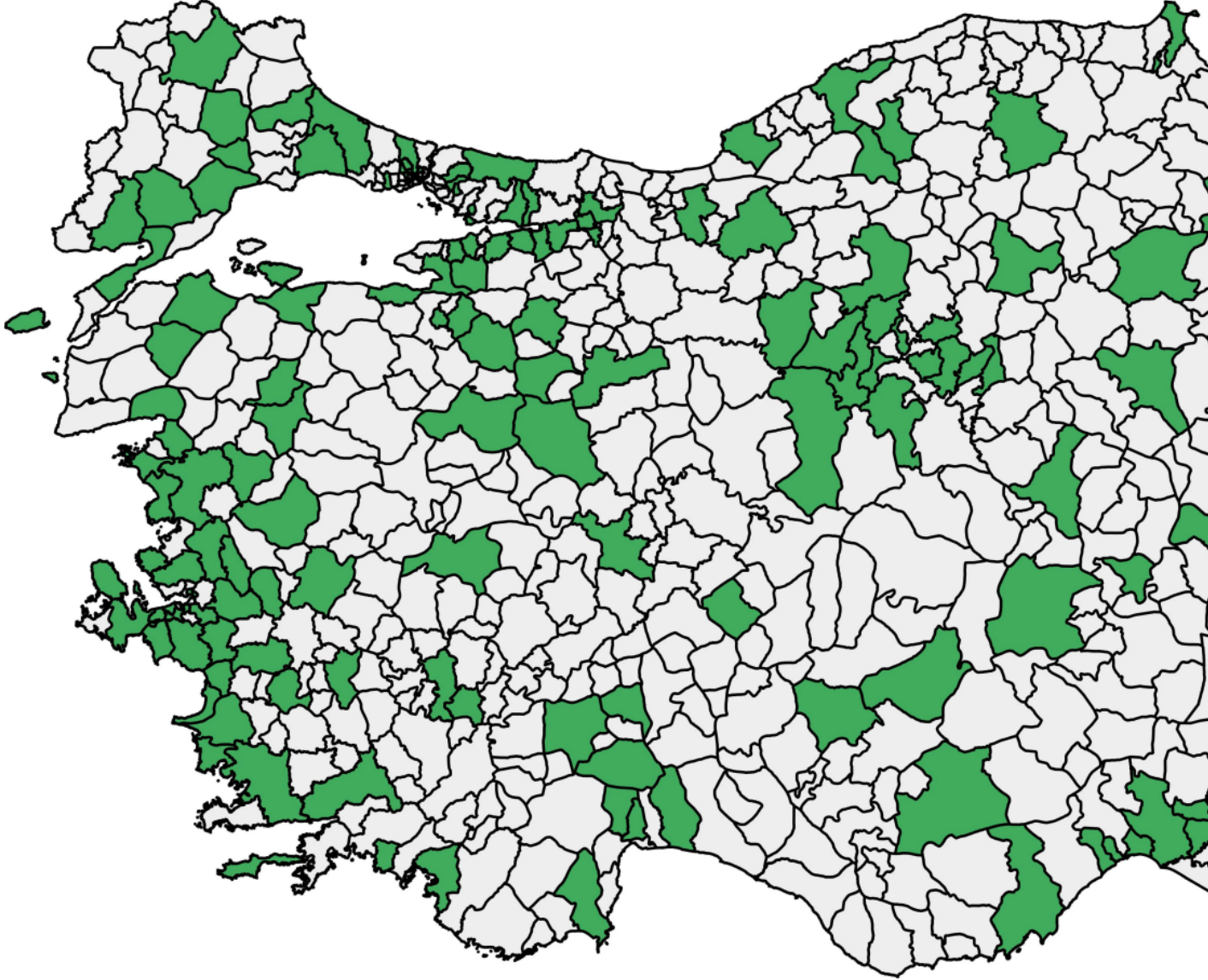
Bu kademe de yer alan ilçeler arasında tarımsal üretimin yüksek olduğu ilçeler bulunmakla birlikte istihdamın imalat sanayii ve hizmet sektörlerinde yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak bu sektörlerdeki istihdamın payları, birinci kademe de yer alan ilçelerin gerisinde kalmaktadır. Türkiye’de imalat sanayii istihdamının yaklaşık yüzde 40’ı bu kademe deki ilçelere aittir. İmalat sanayiinin büyüklüğüne bağlı olarak Türkiye’deki sanayii elektrik tüketiminin yaklaşık yarısı bu ilçelerde gerçekleşmektedir. Bu ilçelerin yatırım teşviklerinden de önemli ölçüde faydalandığı göze çarpmaktadır. Nitekim 2014 yılında teşvik belgeli yatırım tutarının yüzde 37’si bu kademe deki ilçelere aittir. Bu oran İlçe SEGE-2017 çalışmasında altı gelişmişlik kademesi içerisindeki en yüksek orandır.

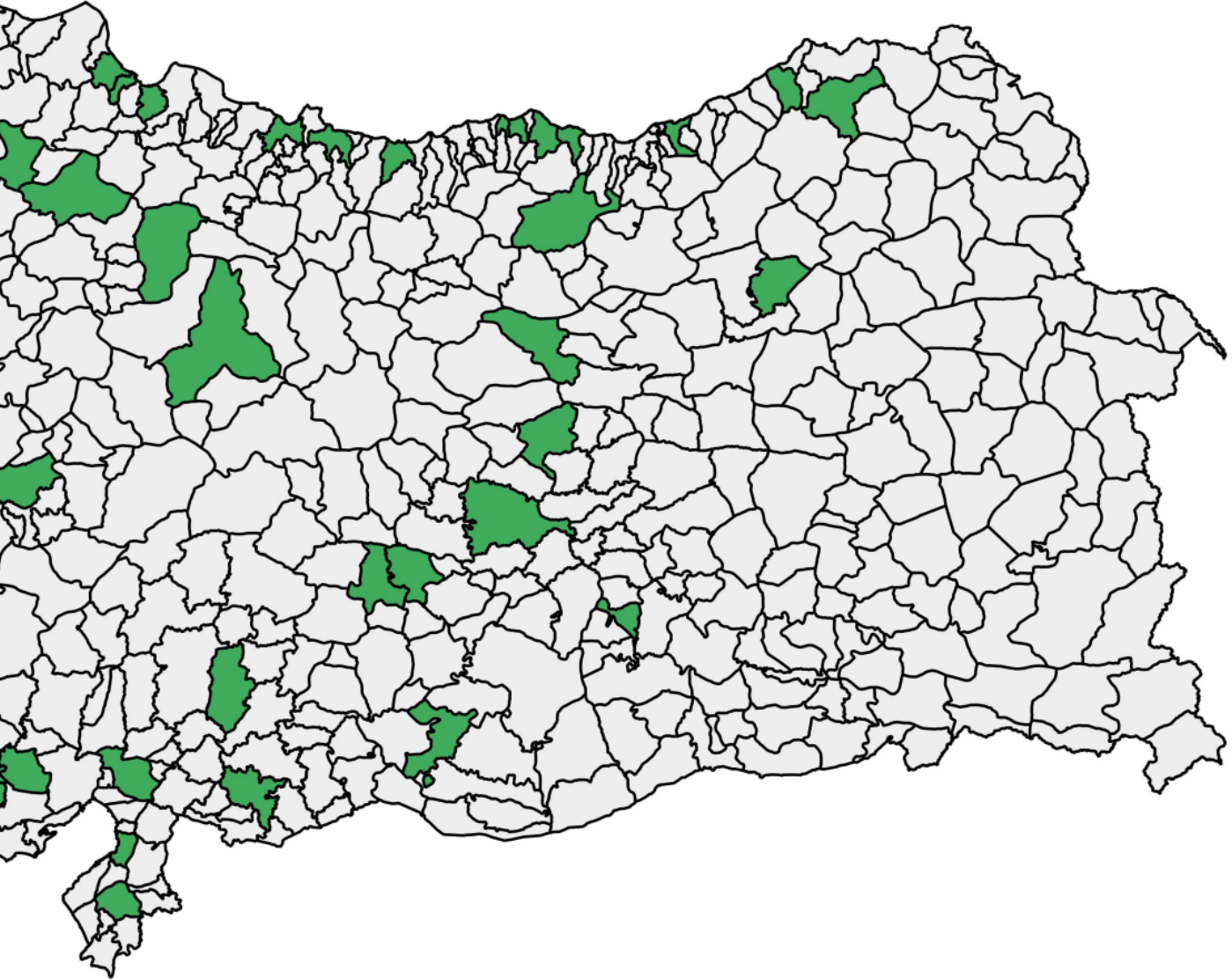
İmalat sanayiine benzer şekilde hizmet sektörü istihdamının yaklaşık yüzde 35’i ikinci kademe de bulunan 173 ilçededir. Bu kademe de yer alan turizm merkezi ilçeler dolayısıyla Türkiye’deki turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının yüzde 30’u bu kademe içerisindeki ilçelerde bulunmaktadır.

Sosyo-ekonomik gelişmişliğin en önemli girdilerinden olan beşerî sermayeyi temsil eden bazı eğitim değişkenlerinde ikinci kademe de yer alan ilçelerin ülke ortalamasının üzerinde değerlere sahip olduğu görülmektedir. Bu ilçelerde özellikle kadınların okuryazarlık oranı ve yüksek okul veya fakülte mezunlarının oranı yüksek seviyelerdedir. Araştırmada yer alan diğer eğitim değişkenlerinde ise nüfusa ve eğitim altyapı imkânlarına bağlı olarak ikinci kademe içerisinde heterojen bir yapı mevcuttur.

Sağlık değişkenlerinde de eğitim değişkenlerine benzer bir heterojen yapı görülmesine karşın, bunun nedeninin nüfus ile birlikte sağlık hizmetlerindeki hizmet sunumunun genelde büyükşehir ve illerin merkez ilçelerinde yoğunlaşması ile bağlantılı olduğu değerlendirilmektedir.

Harita 3. İkinci Kademe Gelişmiş İlçeler

3.4. Üçüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

Üçüncü kademe gelişmiş ilçeler, İlçe SEGE-2017 çalışmasında toplam 229 ilçeden oluşmaktadır. Birinci ve ikinci kademede yer alan ilçelere göre bu kademede yer alan ilçeler ülke geneline daha fazla yayılmıştır.

Üçüncü kademe gelişmiş ilçelerin coğrafi bölgeler bazında dağılımı incelendiğinde; Karadeniz Bölgesinden 49, Marmara Bölgesinden 46, İç Anadolu Bölgesinden 45, Akdeniz Bölgesinden 38, Ege Bölgesinden 34, Doğu Anadolu Bölgesinden 9, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden ise 8 ilçenin olduğu görülmektedir. Ülkemizin çoğunlukla iç kesimlerinde yer alan üçüncü kademe gelişmiş ilçeler toplam 68 ilin sınırları içerisinde bulunmaktadır.

Üçüncü kademe gelişmiş ilçelerin toplam nüfusu 2014 yılı itibarıyla 12,9 milyon seviyesinde olup, ülke nüfusunun yüzde 16,7'sini oluşturmaktadır. Üçüncü kademe gelişmiş ilçelerde net göç hızının negatif olmaya başladığı görülmektedir.

Sektörlerdeki istihdamın Türkiye içerisindeki dağılımına bakıldığında üçüncü kademe gelişmiş ilçelerden başlayarak imalat sanayii ve hizmet sektörlerindeki istihdam paylarının azalmaya başladığı görülmektedir. Türkiye'de imalat sanayii istihdamının yaklaşık yüzde 10'u bu kademedeki ilçelere aittir. İmalat sanayii istihdam payındaki azalmaya bağlı olarak bu kademedeki ilçelerin toplam yatırım teşviklerinden aldığı paylar da azalmaktadır. Birinci ve ikinci kademede toplam teşvik yatırımlarından alınan pay sırasıyla yüzde 36 ve 37 iken bu kademede bu oran, yüzde 14'e gerilemektedir.

İmalat sanayii istihdam payındaki duruma benzer şekilde hizmet sektörü istihdamı payı da birinci ve ikinci kademedeki ilçelere göre oldukça düşük seviyededir. Ülkemizde hizmet sektöründe istihdam edilen her yüz kişiden 10'u bu kademedeki ilçelerde istihdam edilmektedir. Hizmet sektöründeki istihdamın bu kademede yer alan merkez ilçeler ile sınırlı sayıda turizm merkezi olarak değerlendirilebilecek (Antalya-Kaş, Antalya-Aksu, Nevşehir-Ürgüp, Erzurum-Palandöken) ilçelerde yoğunlaştığı görülmektedir.

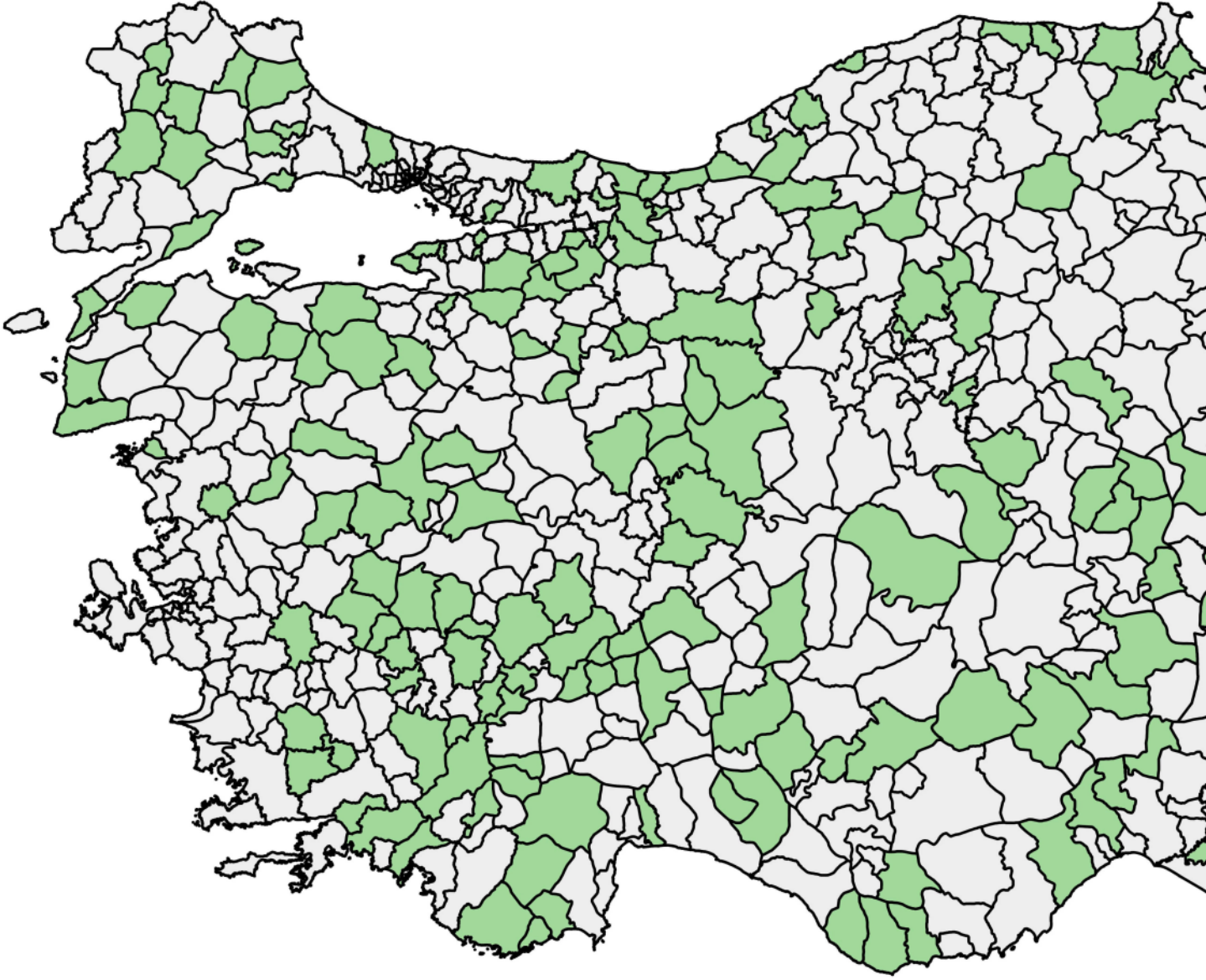
Nitekim bu kademedeki bazı ilçeler turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısı istatistikleri açısından Türkiye'de üst sıralardadır. Örneğin; Antalya-Aksu ve Antalya-Kaş ilçeleri sırasıyla bu değişkende 10 uncu ve 25 inci sıradadır.

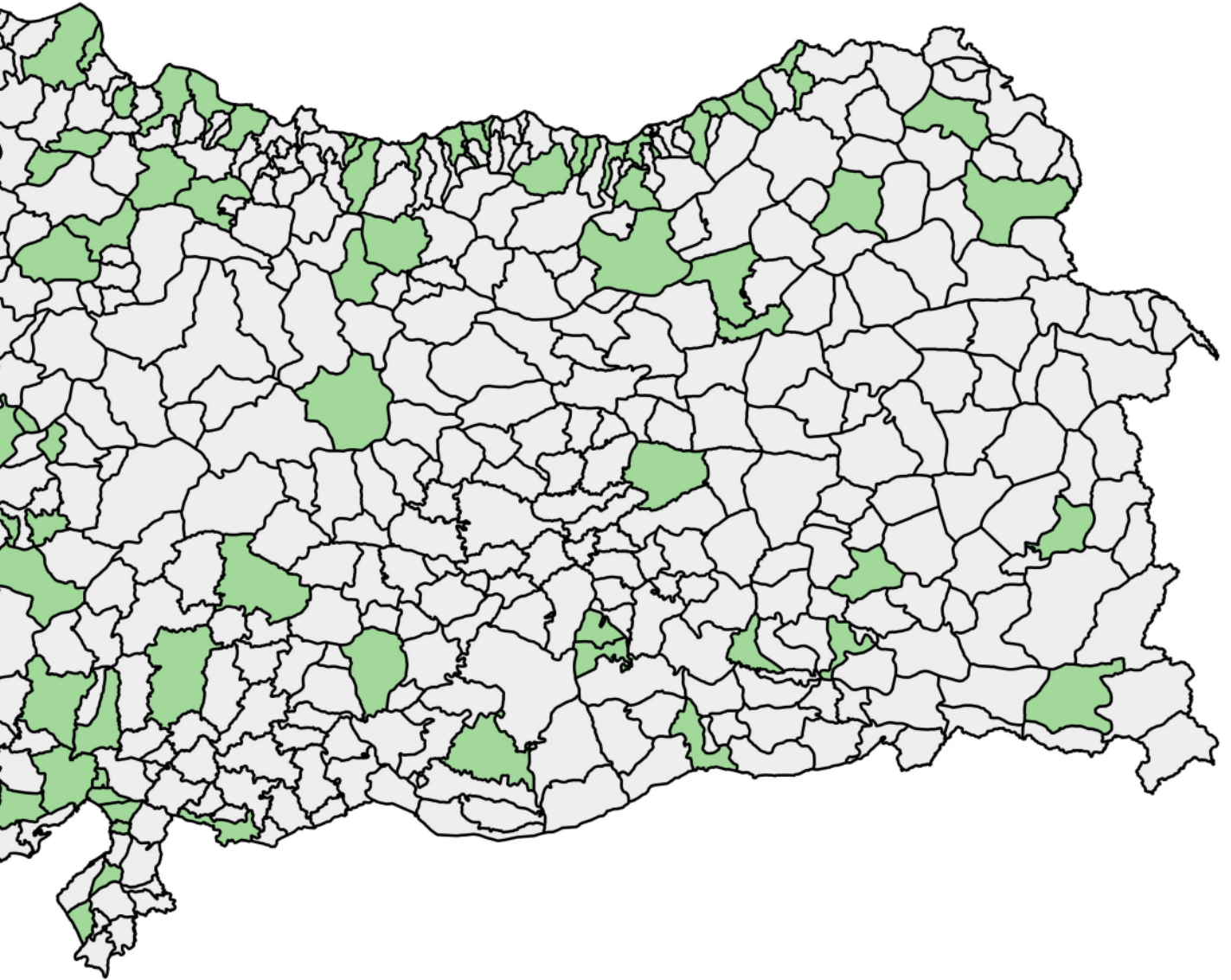
İmalat sanayii ve hizmetler sektöründe Türkiye'deki istihdam payının azalması karşısında bu kademedeki ilçelerde tarımsal üretimin yüksekliği dikkat çekmektedir. Türkiye'deki toplam tarımsal üretim değerinin yaklaşık yüzde 30'u bu ilçelerdedir. Tarımsal üretim değerinin yüksek olduğu ilçeler arasında İzmir-Ödemiş, Bursa-Karacabey, Niğde-Merkez, Mersin-Erdemli ve Samsun-Çarşamba ilçeleri bulunmaktadır.

Endeks değerleri 0,52 ve -0,14 arasında değişen, sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri birbirlerine benzeyen ve geniş bir coğrafyaya yayılan bu kademedeki ilçelerin eğitim, sağlık, yaşam kalitesi ve mali değişkenlerindeki ortalama değerleri, bazı ilçeler uç değerlere sahip olmasına rağmen birbirine yakın seviyededir.

Harita 4. Üçüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

3.5. Dördüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

İlçe SEGE-2017 çalışmasının dördüncü kademesinde 205 ilçe bulunmaktadır. Türkiye'nin tüm bölgelerinden ilçelerin yer aldığı bu kademe Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırları içerisinde kalan ilçe sayısı ise 21'dir.

Dördüncü kademe gelişmiş ilçelerin coğrafi bölgeler bazında dağılımı incelendiğinde; Karadeniz Bölgesinden 66, İç Anadolu Bölgesinden 42, Ege Bölgesinden 39, Marmara Bölgesinden 19, Akdeniz ve Doğu Anadolu Bölgelerinden 18'er, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden ise 3 ilçenin olduğu görülmektedir.

Bu kademedeki ilçelerin toplam nüfusu 2014 yılı itibarıyla 4,7 milyon seviyesinde olup, ülke nüfusunun yüzde 6,2'sini oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerinin bir sonucu olarak bu kademe yer alan 205 ilçenin 163'ünün net göç değerlerinin negatif olduğu ve diğer yerleşimlere toplamda net göç verdiği görülmektedir.

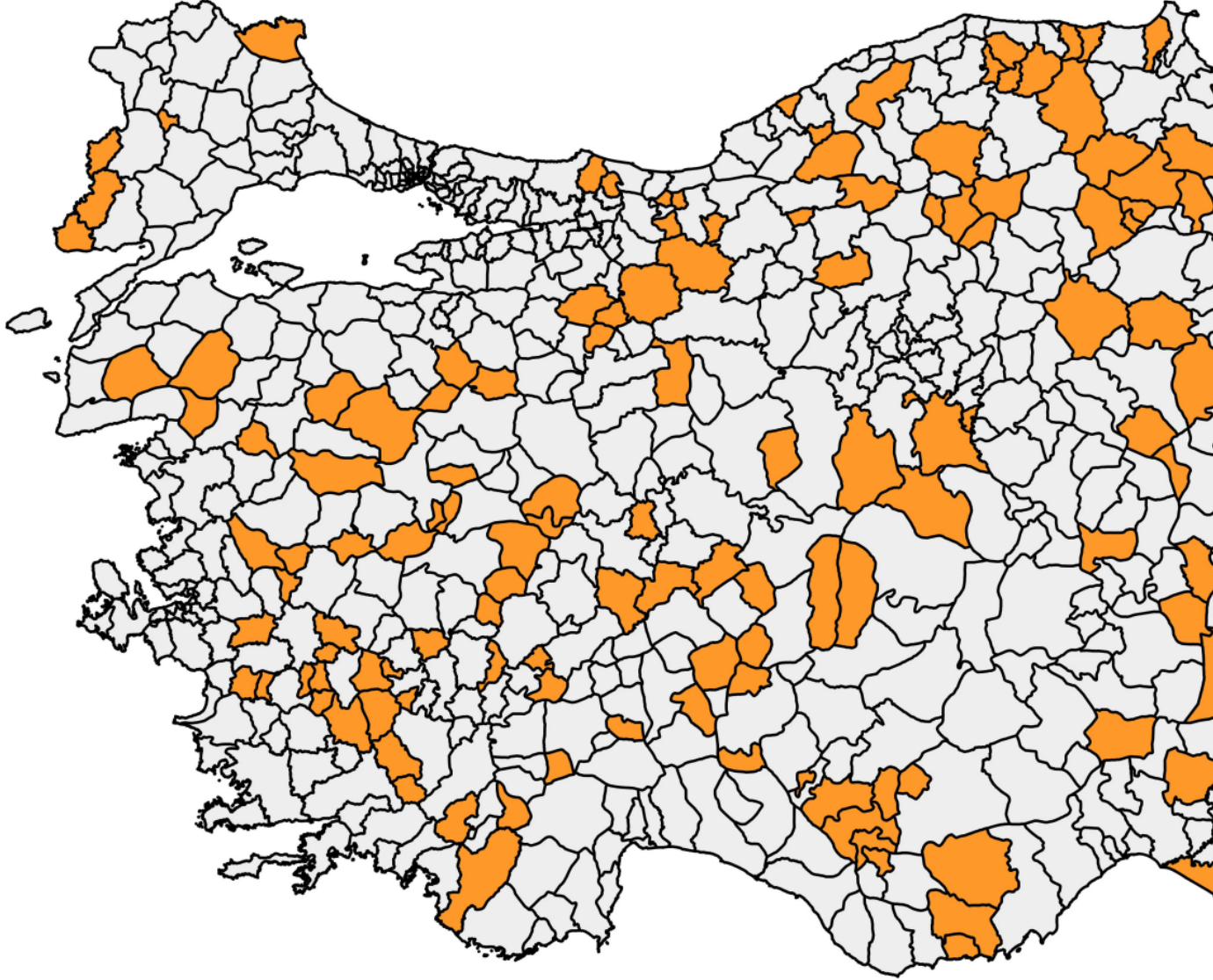
Bu kademenin imalat sanayi ve hizmetler sektörlerindeki istihdamının Türkiye içerisindeki payı incelendiğinde bu sektörlerdeki istihdam payının sırasıyla yüzde 2 ve yüzde 2,4 olduğu görülmektedir. 2014 yılı verilerine göre Türkiye’de teşvik belgeli yatırım tutarının sadece yüzde 4,5’i bu kademe de yer alan ilçelere ait olup, OSB’lerde üretim yapılan parsellerin ülke içerisindeki oranı da (yüzde 1’in altında) oldukça düşük kalmaktadır. Bu kademe de yer alan 205 ilçe, ülkemizdeki toplam turizm yatırım-işletme ve belediye belgeli yatak sayısının yaklaşık yüzde 2’sine sahip durumdadır.

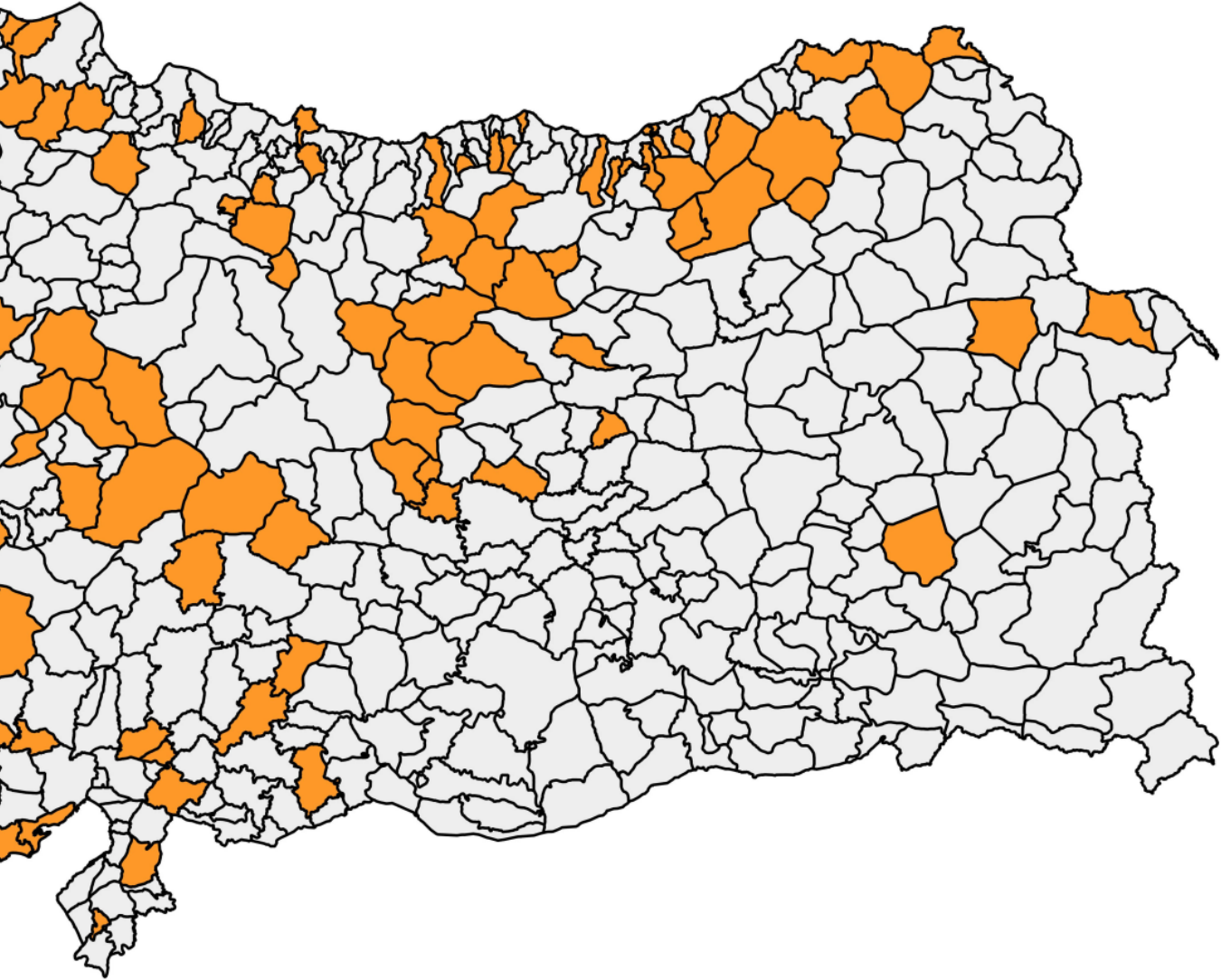
Diğer kademelere göre imalat sanayi ve hizmetler sektörlerindeki istihdam paylarındaki düşük seviyenin hem kademenin iktisadi yapısındaki farklılıktan hem de bu kademedeki toplam nüfusun azlığından kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim dördüncü kademe de yer alan ilçelerin ülkemizin toplam tarımsal üretiminden aldığı pay yüzde 17 seviyelerindedir.

2014 yılı verilerine göre sadece 5 ilçede sinema salonunun bulunduğu dördüncü kademe de, genişbant internet aboneliği ve mesken elektrik tüketimi gibi yaşam kalitesini gösteren değişken değerleri ülke ortalamasının oldukça altındadır.

İlçe SEGE-2017 endeks değerleri -0,14 ile -0,49 arasında değişen 205 ilçenin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri üçüncü kademe de yer alan ilçeler gibi birbirine yakın durumdadır. Bazı değişkenlerde uç değerlere sahip ilçeler bulunmakla birlikte, bu kademe de yer alan ilçelerin değişkenlerin genelindeki değerleri dar bir bant içerisinde seyretmektedir.

Harita 5. Dördüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

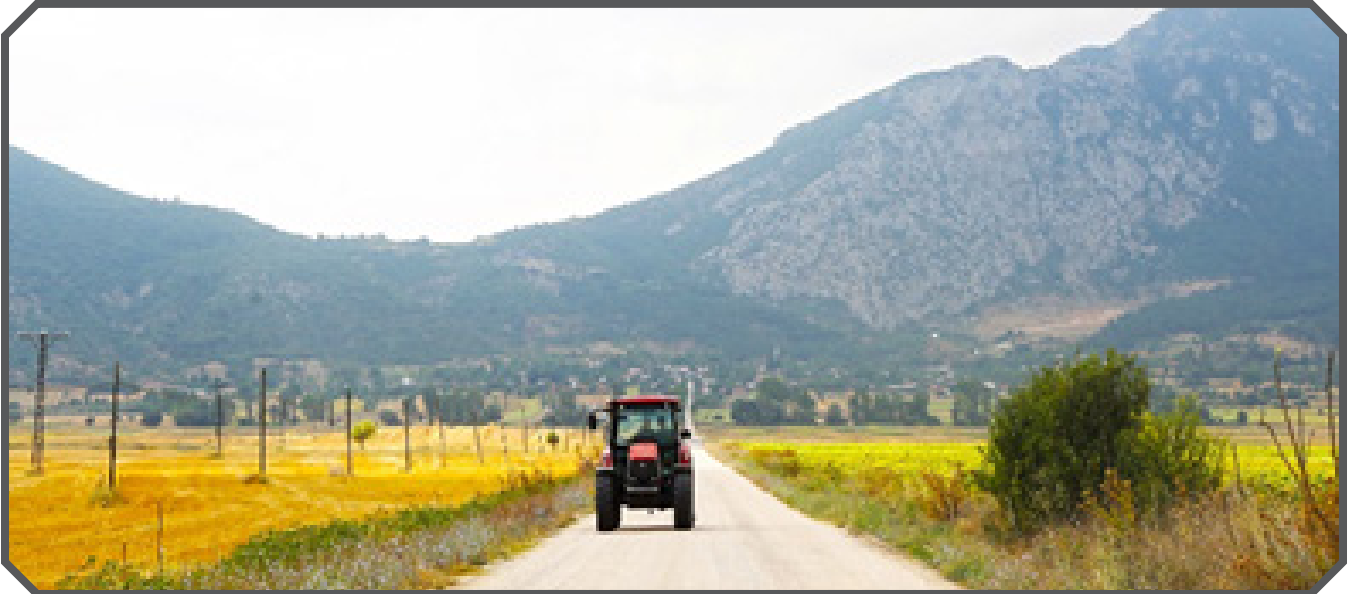
3.6. Beşinci Kademe Gelişmiş İlçeler

Beşinci kademe gelişmiş ilçeler, İlçe SEGE-2017 çalışmasında toplam 197 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçeler ülke geneline yayılmış olsa da İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Muğla, Tekirdağ, Denizli gibi Türkiye'nin gelişmiş illerinden bu kademe yer alan ilçe bulunmamaktadır.

Beşinci kademe gelişmiş ilçelerin coğrafi bölgeler bazında dağılımı incelendiğinde; Karadeniz Bölgesinden 52, İç Anadolu Bölgesinden 48, Doğu Anadolu Bölgesinden 40, Akdeniz Bölgesinden 22, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden 18, Ege Bölgesinden 10, Marmara Bölgesinden ise 7 ilçenin olduğu görülmektedir.

Beşinci kademe gelişmiş ilçelerin toplam nüfusu 2014 yılı itibarıyla 4,9 milyon seviyesinde olup, ülke nüfusunun yüzde 6,3'ünü oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlikleriyle doğru orantılı olarak bu ilçelerin net göç hızının genelde negatif olduğu görülmektedir.

İmalat sanayii ve hizmet sektörlerindeki istihdamın Türkiye'deki paylarının azalış seyri beşinci kademeye geçince de gözlenmektedir. Bu kademedeki ilçelerde imalat sanayii istihdamının Türkiye içindeki payı yüzde 1 ile kendinden önceki kademelerin bir hayli altında kalmıştır. Benzer bir durum hizmet sektörü için de geçerlidir. Türkiye'de hizmet sektörü istihdamının yaklaşık yüzde 2'si bu kademedeki ilçelere ait olup bu oran da kendinden önceki kademelerin altındadır. Söz konusu düşük oranlarda kademelerin iktisadi yapısı ile nüfus payının azlığı etkili olmaktadır.

Beşinci kademe gelişmiş ilçeler eğitim değişkenlerinde genel olarak altıncı kademeye beraber son sıralarda yer almakla birlikte, yine bu değişkenlerde en üst sıralarda yer alan ilçeler de bulunabilmektedir. Örneğin; Okulöncesi Okullaşma Oranı değişkeninde Tokat-Artova ve Tokat-Sulusaray ilçeleri, Ortaöğretim Okullaşma Oranı değişkeninde Karabük-Ovacık ilçesi ilk elli sıra içerisinde yer almaktadır.

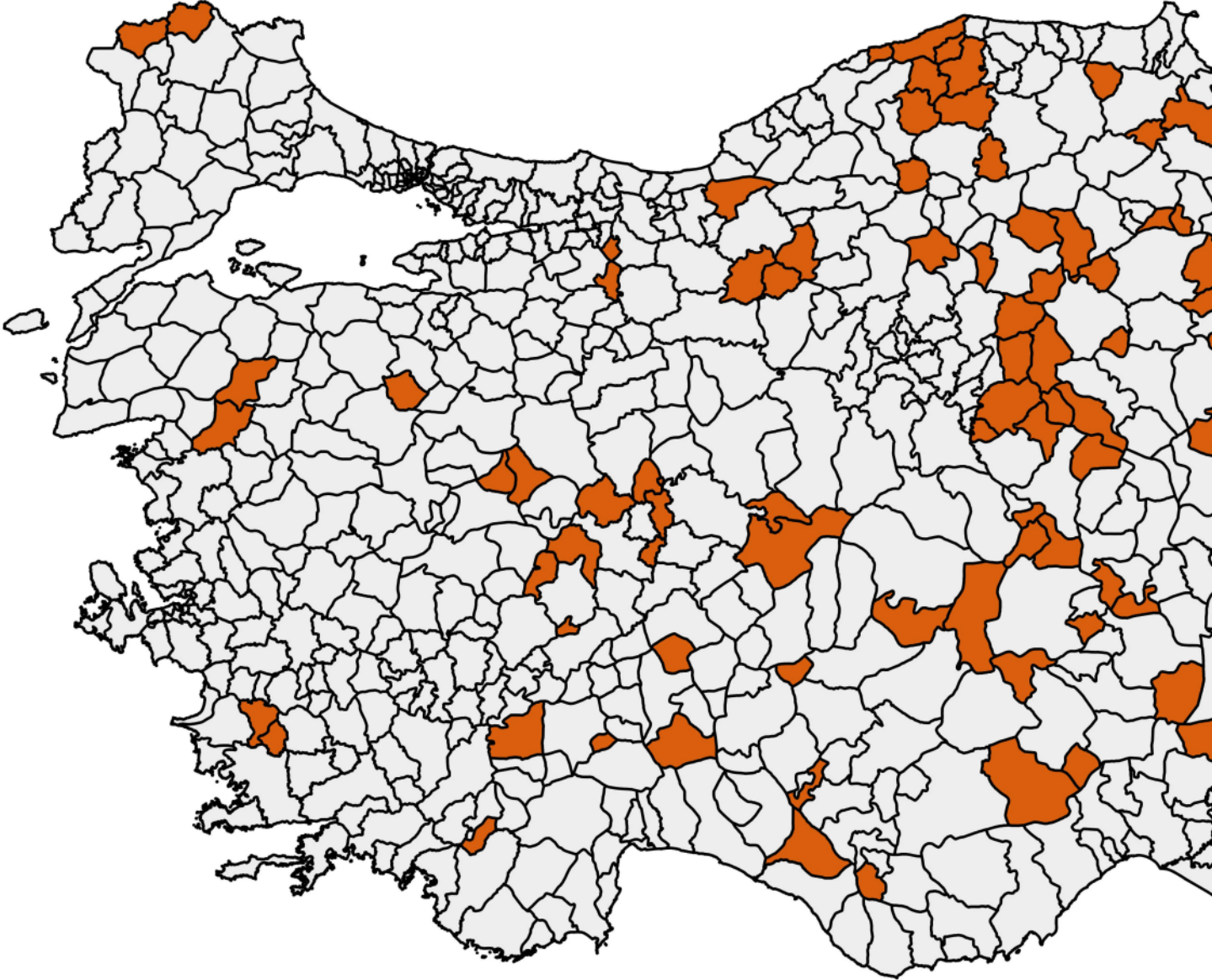
Sağlık boyutunda ise bu kademedeki ilçeler hemen her değişkende altıncı kademeye birlikte son sıralarda bulunmakta olup, bu boyutun üst sıralarında bu kademedeki ilçelerin bulunduğu bir değişken bulunmamaktadır.

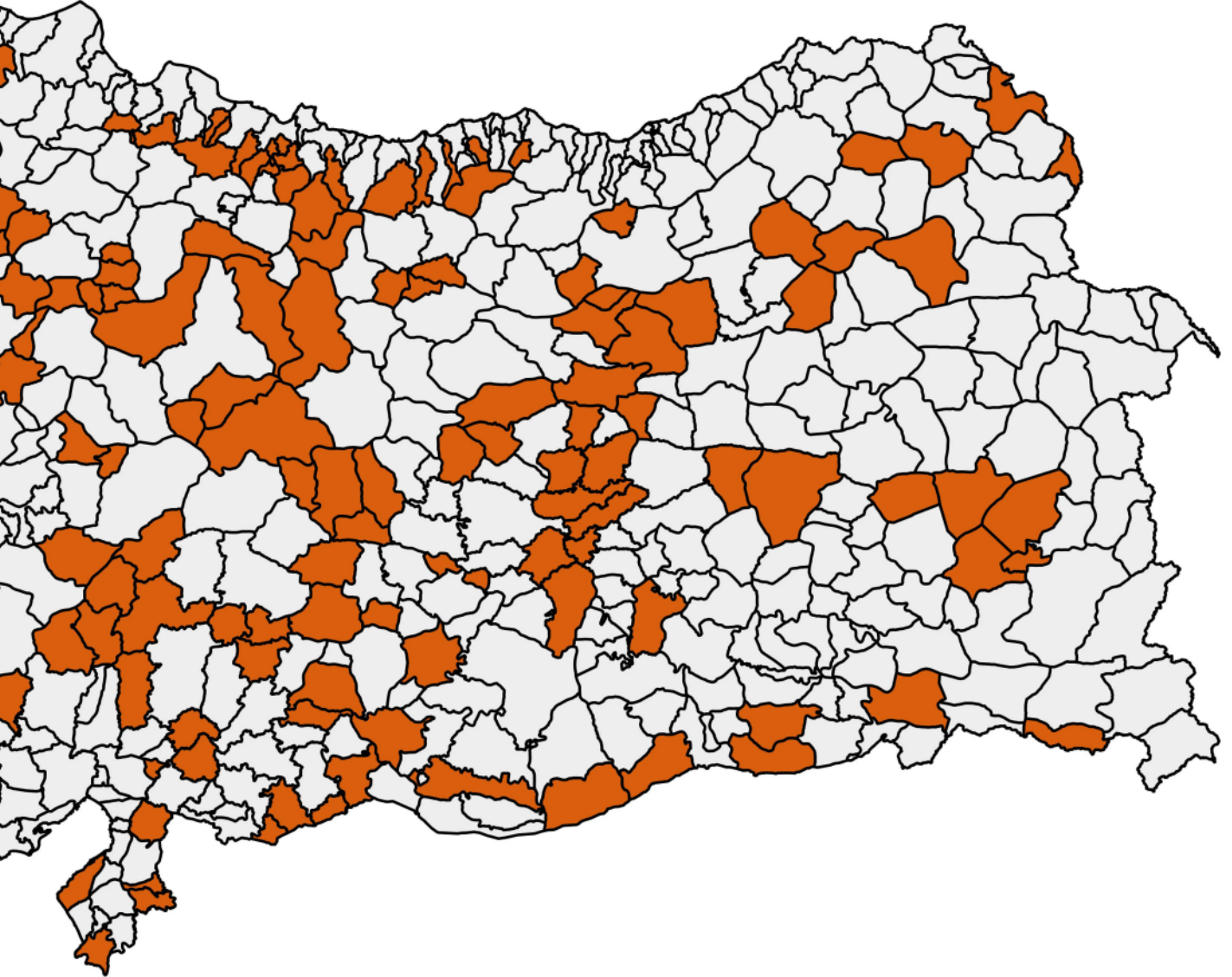
Bartın-Kurucaşile, Kastamonu-Cide, Hatay-Arsuz ve Hatay-Yayladağı dışında kıyı şeridinde ilçe bulunmayan bu kademedeki turizm değerleri de bir hayli düşüktür. Bu kademedeki 197 ilçenin 117'sinde turizm yatırım-işletme veya belediye belgeli yatak bulunmamakta olup bu ilçelerin Türkiye içindeki turizm yatak sayısı oranı yüzde 1,7'dir. Turizm gibi rekabetçilik boyutundan başka bir değişken olan OSB'lerde üretim yapılan parsellerin Türkiye içindeki payı değişkeninde de benzer bir durum söz konusudur. 197 ilçenin 189'unda üretim yapılan OSB bulunmamakta olup OSB bulunan 8 ilçedeki üretim yapılan OSB parsellerinin Türkiye içindeki payı yüzde 1,2'dir. Bu payın yüzde 1'lik kısmı tek başına Şanlıurfa-Eyyübiye'ye aittir.

Mali değişkenlerde sağlık değişkenlerinde olduğu gibi beşinci kademe gelişmiş ilçeler hemen her değişkende altıncı kademeye birlikte son sıralarda yer almaktadır. Sadece on bin kişiye düşen banka şube sayısı değişkeninde Kırıkkale-Çelebi, Afyonkarahisar-Kızılören, Erzincan-Otlukbeli gibi ilçeler öne çıkmaktadır.

Yaşam kalitesi değişkenlerinden kişi başı mesken elektrik tüketimi değişkeninde beşinci kademe gelişmiş ilçelerden 4 tanesinin ilk yüz sıra içinde bulunması dışında bu boyuttaki değişkenlerin hepsinde bu kademedeki ilçeler geri sıralarda kalmıştır. Örneğin 197 ilçe içinden sadece 5 tanesinde yani bu ilçelerin sadece yüzde 2,5'inde sinema salonu bulunmaktadır.

Harita 6. Beşinci Kademe Gelişmiş İlçeler

3.7. Altıncı Kademe Gelişmiş İlçeler

Altıncı kademe gelişmiş ilçeler, İlçe SEGE-2017 çalışmasında toplam 110 ilçeden oluşmaktadır. Bu ilçelerin büyük çoğunluğu Türkiye'nin en az gelişmiş illerinde yer almaktadır.

Altıncı kademe gelişmiş ilçelerin coğrafi bölgeler bazında dağılımı incelendiğinde; Doğu Anadolu Bölgesinden 52, Güneydoğu Anadolu Bölgesinden 49, İç Anadolu Bölgesinden 5, Karadeniz ve Akdeniz Bölgelerinden ise 2'ser ilçe yer almaktadır. Görüldüğü üzere kademenin tamamını neredeyse Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinden ilçeler oluşturmakta olup, Ege ve Marmara Bölgesinden ilçe bulunmamaktadır.

Altıncı kademe gelişmiş ilçelerin toplam nüfusu 2014 yılı itibarıyla 4,4 milyon seviyesinde olup, ülke nüfusunun yüzde 5,7'sini oluşturmaktadır. 2014 yılı göç verileri incelendiğinde bu kademe de yer alan ilçelerin tamamının toplamda göç verdiği görülmektedir. Bu kademedeki ilçeler demografik yapısı itibarıyla sürekli göç vermekte iken aynı zamanda yüksek doğurganlık hızlarına sahip durumdadır. Doğurganlık hızı, diğer kademelerde ortalama olarak birbirine yakın seviyelerde iken, bu kademe de ortalama doğurganlık hızı yüksek seviyelerdedir. Sosyo-ekonomik olarak bu kademedeki yoksulluk seviyesi de görece yüksek seviyelerdedir. Primi devlet tarafından ödenen nüfusun ilçe nüfusuna oranı ise bu kademe de yaklaşık yüzde 39 düzeyindedir. Benzer durum sosyal yardım değişkeninde de gözlenmektedir. Nitekim bu kademedeki ilçeler kişi başı olarak en çok sosyal yardım alan ilçeler durumundadır.

Bu kademedeki sektörel istihdamın Türkiye içerisindeki payına bakıldığında imalat sanayii ve hizmet sektörlerindeki istihdam paylarının çok düşük seviyede olduğu görülmektedir. Nitekim imalat sanayii istihdamının yalnızca binde 3'ü, hizmet sektörü istihdamının ise binde 13'ü bu kademedeki ilçelerde yer almaktadır. Türkiye'deki toplam tarımsal üretim değerinin yüzde 10'u bu kademedeki ilçelerde gerçekleşmektedir. Özellikle imalat sanayiinin düşüklüğüne bağlı olarak sanayi elektrik tüketiminin de çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Türkiye'deki sanayi elektriğinin yalnızca yüzde 0,3'ü bu kademe içerisinde tüketilmektedir.

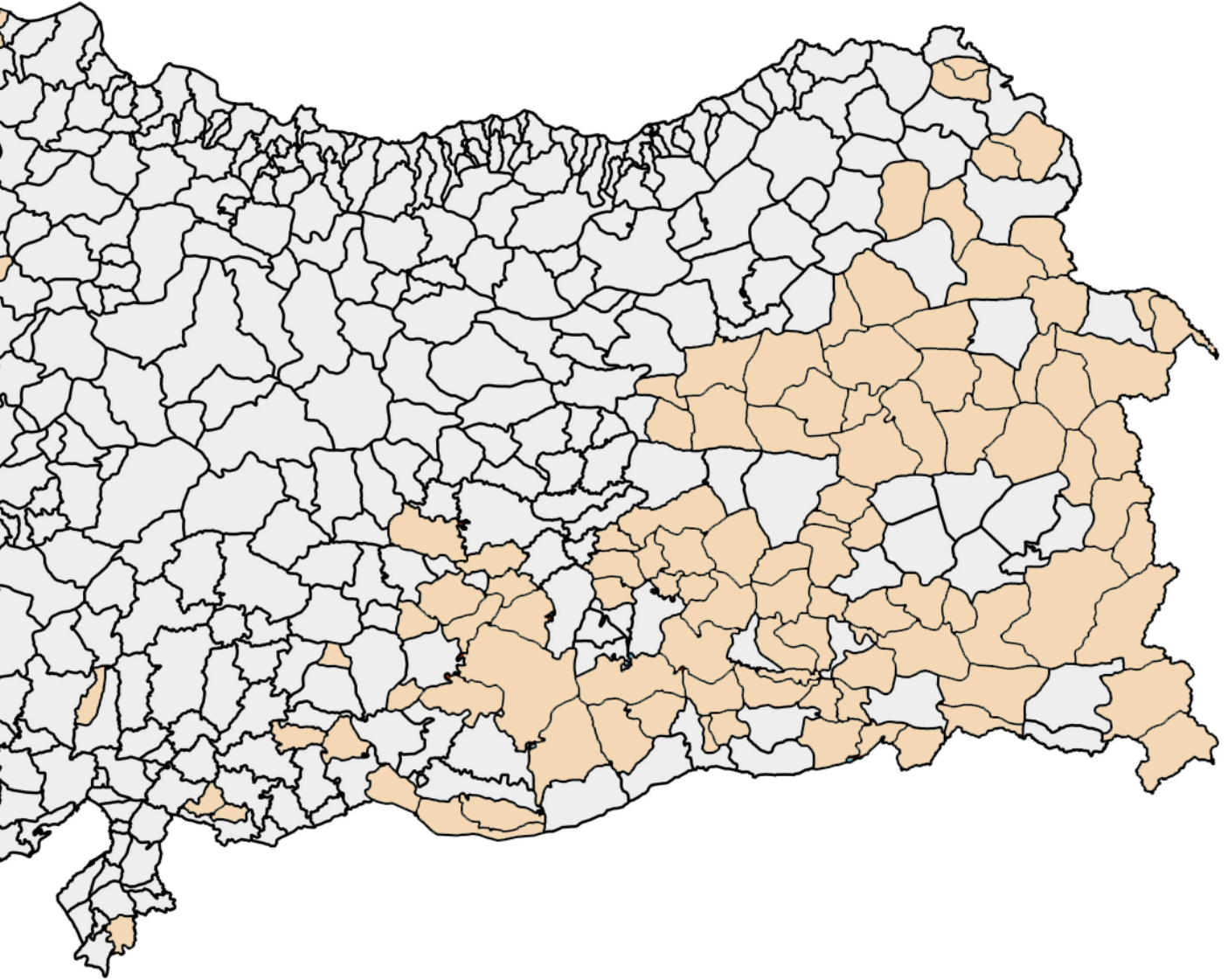
Bu kademenin reel sektörde olduğu gibi finans sektöründe de payı çok düşük seviyelerdedir. Türkiye'deki toplam mevduatın yüzde 1'den düşük kısmı bu kademedeki ilçelerde bulunmakta olup kişi başına düşen mevduat ülke ortalamasının oldukça altındadır.

Kademeye ilişkin beşerî sermaye değişkenleri incelendiğinde okullaşma oranı ve yüksek okul veya fakülte mezunlarının oranı gibi eğitim değişkenlerinde altıncı kademedeki ilçelerin ülke ortalamasının çok altında değerlere sahip olduğu görülmektedir.

Benzer durum sağlık boyutundaki değişkenler için de geçerlidir. Sağlık altyapısının gelişmişliğini gösteren yatak sayısı, hekim ve diş hekimisi sayısının çok düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Örneğin kademe genelinde yüz bin kişiye 85 yatak düşmektedir. Bu sayı birinci kademe için 380, ülke genelinde ise 266 seviyesindedir.

Harita 7. Altıncı Kademe Gelişmiş İlçeler

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışma ile 2004 yılında yayımlanan İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması yenilenmiştir. Böylece, bölgesel gelişme politikalarının stratejik, kurumsal ve operasyonel olarak dönüşüm geçirdiği ve uygulamaya geçirildiği on yılı aşkın bir dönem sonrası ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralamaları yeniden tespit edilmiştir.

Her iki çalışma da aynı amaca hizmet etmekle birlikte bu çalışmanın 2004 yılında yapılan çalışma ile kapsam, değişkenler ve yöntem açısından önemli farklılıkları bulunmaktadır. İlçe SEGE-2004 çalışmasında, İstanbul, Ankara ve İzmir illerinin 43 ilçesi analize dâhil edilmemiş, bazı büyükşehirlerin merkez ilçeleri "büyükşehir" adı altında tek bir ilçe olarak incelenmiş ve bu nedenle toplam 872 ilçenin sıralaması elde edilmiştir. Bu çalışmada ise 2004 çalışmasından bu yana kurulan ilçelerle birlikte 970 ilçenin tamamına ilişkin sıralama elde edilmiştir.

2004 çalışmasında kullanılan değişkenlerin büyük çoğunluğu 2000 yılı nüfus sayımından elde edilmiştir. Çalışmada yer alan istihdam değişkenleri ile beş iş kolunda (sanayi, ticaret, ulaştırma, inşaat ve mali kurumlar) ilçelerin kendi içerisindeki istihdam dağılımı değişken olarak çalışmaya dâhil edilirken, 2017 çalışmasında imalat sanayii ve hizmetler sektörlerindeki istihdamın Türkiye içerisindeki payı esas alınmıştır.

Aradan geçen sürede sosyo-ekonomik gelişmişliği ölçen değişkenlerin niteliklerinde önemli değişiklikler olmuştur. Bu kapsamda sosyo-ekonomik gelişmişliği temsil noktasında anlamını kaybeden değişkenler bu çalışmada kullanılmamış, günümüzde sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından önem kazanan yeni değişkenler bu çalışmaya ilave edilmiş ve 32 değişkenle İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması (SEGE) Araştırması-2017 tamamlanmıştır. Bu sebeplerle, iki çalışma birebir karşılaştırılabilir değildir.

Bu çalışmada kullanılan değişkenlere ait verilerin bir kısmı TÜİK veri tabanından elde edilmiştir. Bununla birlikte verilerin önemli bir kısmı kamu kurum ve kuruluşlarımızın idari kayıtlarından temin edilmiştir. Ancak, kurumlarımızın idari kayıtlarının genellikle il düzeyinde olması ve ilçe düzeyinde olsa bile 970 ilçeli yeni idari yapılanmaya uygun olmaması çalışma sürecinin uzamasına neden olmuştur. Kavramsal çerçeve çalışmalarında, günümüzde sosyo-ekonomik gelişmişliği temsil ettiğine karar verilen bazı değişkenler, veri yetersizliği ve veri kalitesi sorunları nedeniyle çalışma kapsamı dışında bırakılmıştır. Ancak 2015 yılında hazırlıkları başlatılan bu çalışmanın, kurumlarımızda yeni ilçe yapılanmasına uygun idari kayıt tutma konusunda belli seviyede bilinç ve farkındalık oluşturduğu görülmüştür. Bu husus, çalışmanın sonraki dönemlerde güncellenmesi açısından önemli görülmektedir.

Araştırma yönteminin tespitinde çok değişkenli analizler için literatürdeki gelişmeler ve uluslararası uygulamalar yeniden gözden geçirilmiş ve bir önceki çalışmada kullanılan TBA yerine bu çalışmada GTBA kullanılmıştır. GTBA tekniğinde, birbiriyle ilişkili çok sayıda değişken aynı eksenle ifade edilerek, az sayıda hipotetik bileşene dönüştürülmekte ve elde edilen az sayıda bileşen ile toplam varyansın büyük bir oranda açıklanması istenmektedir.

Bu yöntem kullanılarak ilçelerin SEGE endeks değerleri ve sıralamaları elde edilmiştir. Endeks değerlerindeki doğal kırınımlar da göz önünde bulundurularak ilçeler altı gelişmişlik kademesinde gruplandırılmıştır.

Yapılan analiz neticesinde endeks değeri 1,74 ve üzerinde olan 56 ilçe birinci gelişmişlik kademesinde yer alan ilçeler olmuştur. En gelişmiş ilçeleri kapsayan birinci gelişmişlik kademesinde Karadeniz Bölgesinden Zonguldak-Merkez ilçesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden Gaziantep-Şehitkamil ilçesinin yanı sıra Marmara, İç Anadolu, Ege ve Akdeniz Bölgesinden ilçeler yer almaktadır. Kayseri-Melikgazi ve Gaziantep-Şehitkamil ilçeleri dışında bu kademe de yer alan ilçeler Ankara'nın batı kesiminde yer almaktadır. Ülkemiz nüfusunun yaklaşık dörtte birine sahip olan ve yaşam kalitesinin yüksek olduğu bu ilçeler üretim ve turizm merkezleri olarak öne çıkmakta ve çalışmada kullanılan değişkenlerin önemli bir kısmında en yüksek değerlere sahip durumdadır.

Çalışmada ikinci gelişmişlik kademesinde 1,74 ve 0,52 arasında endeks değerlerine sahip 173 ilçe yer almaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden sadece 9 ilçenin yer aldığı bu kademe de yer alan ilçeler, çoğunlukla büyükşehirlerin birinci kademe de yer almayan ilçeleri, yine birinci kademe de yer almayan turizm merkezi ilçeler ile diğer illerin merkez ilçelerinden oluşmaktadır. Birinci gelişmişlik kademesinde yer alan ilçelerin çevresinde yer almanın sağladığı sosyal, kültürel ve ekonomik faydalar ile merkez ilçe olmanın sağladığı avantajlar bu ilçelerin ikinci gelişmişlik kademesinde yer almasına imkân sağlamıştır. Birinci kademe gelişmiş ilçeler kadar olmasa da imalat sanayii ve hizmetler sektörü istihdamının yoğunlaştığı bu ilçeler, diğer değişkenlerde de genel olarak ülke ortalamasının üzerinde değerlere sahiptir.

Üçüncü gelişmişlik kademesinde endeks değerleri 0,52 ve -0,14 arasında değişen 229 ilçe bulunmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden 17 ilçenin yer aldığı bu kademe de yer alan ilçeler ülkemizin çoğunlukla iç kesimlerinde yer almakta ve toplam 68 ilin sınırları içerisinde bulunmaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi sınırlı olmak üzere geniş bir coğrafyaya yayılan bu kademedeki ilçelerin endeks değerleri dar bir bant içerisinde yer almaktadır. Bu nedenle, her ne kadar belli değişkenlerde önemli derecede öne çıkan ilçeler olsa da bu kademe de yer alan ilçelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyelerinin birbirine yakın olduğu söylenebilir.

Bu kademedeki ilçelerden başlayarak ülke içerisindeki imalat sanayii ve hizmetler sektörlerindeki istihdam paylarının azaldığı ve tarımsal üretim değerinin arttığı görülmektedir. Nitekim Türkiye'deki toplam tarımsal üretim değerinin yaklaşık yüzde 30'unun üretildiği üçüncü gelişmişlik kademesinde yer alan ilçelerin imalat sanayii ve hizmet sektörü istihdamından aldığı pay sırasıyla yüzde 14 ve yüzde 10 düzeyindedir. Bu oranlardaki düşük seviyeler, hem bu kademedeki ilçelerin nüfus paylarının azalması hem de iktisadi yapıdaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın dördüncü gelişmişlik kademesinde endeks değerleri -0,14 ve -0,49 arasında değişen 205 ilçe bulunmaktadır. Üçüncü gelişmişlik kademesinde yer alan ilçeler gibi sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyeleri birbirine oldukça yakın olan bu kademedeki ilçelerin toplam nüfusu yaklaşık beş milyon seviyesindedir. Bu kademedeki ülkemizin bütün bölgelerinden ilçeler yer alsın da Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinden yer alan ilçe sayısı sınırlı (21) kalmaktadır. Sosyo-ekonomik gelişmişlikleriyle bağlantılı olarak bu kademedeki ilçelerin net göç hızlarının negatif olduğu ve daha gelişmiş diğer yerleşimlere toplamda göç verdiği görülmektedir.

2014 yılı itibarıyla ülkemiz tarımsal üretim değerinin yaklaşık yüzde 17'sinin üretildiği dördüncü gelişmişlik kademesinde yer alan ilçelerin yine düşük nüfus ve iktisadi yapı nedeniyle imalat sanayi ve hizmetler sektörlerindeki istihdam payları yüzde 2'ler seviyesindedir. Bu ilçelerin yaşam kalitesi değişkenlerinde aldığı değerler de ülke ortalamasının oldukça gerisinde kalmaktadır.

Beşinci gelişmişlik kademesinde endeks değerleri -0,49 ve -1,01 arasında değişen 197 ilçe bulunmaktadır. Coğrafi olarak ülke geneline yayılan bu ilçeler arasında İstanbul, Ankara, İzmir, Kocaeli, Tekirdağ ve Denizli gibi ülkemizin en gelişmiş illerinden ilçeler bulunmamaktadır. Yaklaşık beş milyon nüfusun bulunduğu bu kademedeki ilçeler arasında bazı değişkenlerde üst sıralarda yer alan sınırlı sayıda ilçe olsa da genel olarak altıncı kademe ilçelerle birlikte bütün boyutlarda ülke ortalamasının oldukça altında değerler gözlenmektedir.

Çalışmanın son kademesinde ise endeks değerleri -1,02'nin altında yer alan ülkemizin en az gelişmiş 110 ilçesi bulunmaktadır. 9 ilçe dışında bu kademedeki ilçelerin tamamı Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer almaktadır.

Altıncı kademedeki bütün ilçelerin net göç hızının negatif olduğu ve diğer yerleşimlere toplamda göç verdiği, aynı zamanda yüksek doğurganlık ve yoksulluk oranlarına sahip olduğu görülmektedir. Primi devlet tarafından ödenen nüfusun ilçe nüfusuna oranları bu kademedeki ilçelerde yüzde 40'a yaklaşmakta ve kişi başı sosyal yardım miktarı en yüksek ilçeler bu kademedeki yer almaktadır.

Ülkemizdeki tarımsal üretimin yaklaşık yüzde 10'unun üretildiği bu kademedeki ilçelerin imalat sanayii istihdam payı binde 3, hizmetler sektörü istihdam payı ise binde 13 seviyesindedir. Bu kademedeki eğitim, sağlık ve mali boyutlardaki değişkenlerde de ülke ortalamasının büyük ölçüde gerisinde değerler gözlenmektedir.

Bu çalışmada ilçeler altı gelişmişlik kademesinde gruplandırılmasına rağmen, ilk kademedeki yer alan ilçeler ve son kademedeki yer alan ilçelerin diğer kademelerden çarpıcı şekilde ayrıldığı görülmektedir. Özellikle altıncı gelişmişlik kademesinde yer alan ilçeler, coğrafi olarak da aynı bölgelerde kümelenmektedir. Ancak, beşinci gelişmişlik kademesinde daha yaygın ve altıncı gelişmişlik kademesinde sınırlı sayıda olsa da diğer bölgelerimizde de az gelişmiş ilçeler bulunmaktadır. Bu durum, bu ilçelerin yer aldığı il ve bölgelerde görece daha az gelişmiş ilçelere yönelik özel müdahaleler yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Ülkemizin üretim, ticaret ve turizm merkezleri, bu merkezlerin hinterlandına sağladığı yayılma etkisinden faydalanan komşu ilçeler ile kamu hizmet sunumu konusunda avantajlı olan merkez ilçeler diğer ilçelere göre sosyo-ekonomik gelişmişlik açısından ön sıralarda yer almaktadır.

Son yıllarda ülkemizin iktisadi ve sosyal gelişmişlik seviyesinin yükselmesine bağlı olarak ülke içerisinde erişilebilirliğin önemli oranda arttığı bilinmektedir. Bu durumun hem istihdam piyasası hem de kamu hizmetlerinden faydalanma konusunda etkileri olduğu görülmektedir. Bu nedenle ikamet edilen ilçeler ile çalışılan ve kamu hizmetlerinden faydalanılan ilçeler değişebilmektedir. Mevcut veri altyapısı nedeniyle bu durum çalışmaya dahil edilememiştir. Çalışma sonuçlarının değerlendirilmesinde bu hususun da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Diğer yandan, ilçe SEGE çalışmalarının karşılaştırılabilir olması açısından verilerin sürekliliği önem taşımaktadır. Bu nedenle, ilgili kurumların söz konusu verilerin üretilmesinde kapasitelerini artırmaları ve ihtiyaç duyulan altyapıları oluşturmaları gerekmektedir.

Son olarak, SEGE çalışmalarının dönemsel olarak sosyo-ekonomik gelişmişliklerindeki değişimlerin izlenmesi ve sonuçlarının politika tasarım süreçlerinde girdi olarak kullanılması açısından önemli görülmektedir. Hâlihazırda birçok kurum tarafından çeşitli politika ve uygulamalarda referans olarak kullanılan bu çalışmaların, sosyal ve ekonomik hayatta yaşanan değişimleri sosyo-ekonomik gelişmişlik kavramıyla uyumlaştırarak devam ettirilmesi planlanmaktadır.

KAYNAKÇA

Alpar, R., 1997. Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemlere Giriş-1, Bağırhan Yayınevi, ISBN: 975-581-011-0, 337 s. Ankara.

Campbell, N. A., 1980. Robust Procedures in Multivariate Analysis I: Robust Covariance Estimation, Applied Statistics, 29, No:3, 231-237.

Dinçer, B. ve Özaslan M., (2004), İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM: Ankara.

Dinçer, B., Özaslan M. ve Kavasoğlu T., (2003), İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM: Ankara.

Dinçer, B., Özaslan, M., Satılmış, E., (1996), İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT-BGYUGM: Ankara.

Kalkınma Bakanlığı, 2013. İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması (SEGE-2011), 87s. Ankara.

Li, G., Chen, Z., 1985. Projection-Pursuit Approach to Robust Dispersion Matrices and Principal Components: Primary Theory and Monte Carlo, Journal of the American Statistical Association, Vol. 80, No: 391, 759-766.

Ludwig, J.A., Reynolds J.F., 1988. Statistical Ecology, A Wiley-Interscience Publication, ISBN 0-471-83235-9, 337p. USA.

Maronna, R. A., 1976. Robust M-estimators of Multivariate Location and Scatter, Annals of Statistics, 4, 51-67.

Maronna, R. A., Martin, R. D., Yohai, V. J., 2006. Robust Statistics Theory and Methods, John Wiley & Sons Inc., England.

Morrison, D.F., 1967. Multivariate Statistical Methods, McGraw-Hill Book Company, 338p., Newyork.

OECD, (2008), Handbook on Constructing Composite Indicators-Methodology and User Guide, OECD Publishing, Paris.

OECD, (2011a), A Composite Index for Monitoring Regional Development in OECD Regions, OECD Publishing, Paris.

OECD, (2011b), Integrating the regional dimension in the OECD-wide work on measuring well-being and progress, OECD Publishing, Paris.

Özdamar, K., 2004. Paket Programlar ile İstatiksel Veri Analizi (Çok Değişkenli Analizler), Kaan Kitabevi, 502s., Eskişehir.

Pearson K., 1901, On Lines and Planes of Closest Fit to Systems of Points in Space, Philosophical Magazine, Vol. 2, No. 6.

Pierce, K. M., Hope, J.L., Hoggard, J.C., Synovec, R.E., 2006. A Principal Component Analysis Based Method to Discover Chemical Differences in Comprehensive Two-Dimensional Gas Chromatography With Time-of-Flight Mass Spectrometry (GCXGC-TOFMS) Separation of Metabolites in Plant samples. J. Talanta. Vol:70, 797-804p.

Rencher, A. L., 2002. Methods of Multivariate Analysis, John Wiley and Sons, Inc., ISBN 0-471-41889-7, 708p. USA.

Shanmugam, R., ve Johnson, C., 2007. At a Crossroad of Data Envelopment and Principal Component Analyses, The International Journal of management Science, Vol:35, 351-364p.

Shrestha, S., Kazama, F., 2007. Assessment of Surface Water Quality Using Multivariate Statistical Techniques: A Case Study of The Fuji River Basin, Japan. Environmental Modelling&Software. Vol:22, 464-475p.

Skrbic, B., Onjia, A., 2007. Multivariate Analysis of Microelement Content in Wheat Cultivate in Serbia. Food Control. Vol:18, 338-345p.

Tatlıdil, H., 1996. Uygulamalı Çok Değişkenli İstatiksel Analiz, Akademi Matbaası, ISBN 975-94876-0-8, 424s. Ankara.

Uygur, S. ve Yıldırım, F., 2011. "Cinsiyete Bağlı İnsani Gelişme Endeks Yaklaşımları: Türkiye Örneği", TİSK Akademi, 2011 / I, ss. 31-59.

Widodo, A., Yang, B.S., Han, T., 2007. Combination of Independent Analysis and Support Vector Machines for Intelligent Faults Diagnosis of Induction Motors, Expert Systems with applications, Vol:32, 299-312p.

Yaycılı, A. O., 2006. Temel Bileşenler Analizi için Robust Algoritmaları, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yazar, I., Yavuz, S. H., Çay, M. A., 2009. Temel Bileşen Analizi Yönteminin ve Bazı Klasik ve Robust Uyarlamalarının Yüz Tanıma Uygulamaları, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 12(1), 49-63.

EKLER

Ek-1: İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

Birinci Kademe Gelişmiş İlçeler

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
1	İstanbul	Şişli	7,730
2	İstanbul	Beşiktaş	6,365
3	Ankara	Çankaya	5,658
4	İstanbul	Kadıköy	4,678
5	İstanbul	Bakırköy	4,457
6	İzmir	Konak	3,582
7	Ankara	Altındağ	3,564
8	İstanbul	Fatih	3,501
9	Bursa	Nilüfer	3,349
10	Gaziantep	Şehitkamil	2,924
11	Ankara	Yenimahalle	2,852
12	İzmir	Balçova	2,781
13	İstanbul	Tuzla	2,780
14	Kocaeli	Gebze	2,717
15	Antalya	Muratpaşa	2,690
16	İstanbul	Başakşehir	2,670
17	İstanbul	Ümraniye	2,656
18	İstanbul	Beyoğlu	2,602
19	İstanbul	Üsküdar	2,570
20	İzmir	Bornova	2,551
21	İstanbul	Ataşehir	2,402
22	İzmir	Çeşme	2,380
23	Bursa	Osmangazi	2,301
24	Tekirdağ	Çorlu	2,288
25	İstanbul	Büyükçekmece	2,278
26	Tekirdağ	Çerkezköy	2,259
27	Muğla	Bodrum	2,178
28	İstanbul	Sarıyer	2,166
29	İstanbul	Beylikdüzü	2,163

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
30	Antalya	Konyaaltı	2,163
31	Eskişehir	Odunpazarı	2,147
32	Konya	Selçuklu	2,106
33	İstanbul	Esenyurt	2,074
34	İstanbul	Bahçelievler	2,042
35	İstanbul	Zeytinburnu	2,027
36	Kocaeli	İzmit	2,016
37	İstanbul	Bağcılar	2,012
38	Kayseri	Melikgazi	1,996
39	İstanbul	Küçükçekmece	1,955
40	Denizli	Merkezefendi	1,946
41	İstanbul	Maltepe	1,928
42	İstanbul	Pendik	1,906
43	İzmir	Çiğli	1,898
44	İzmir	Karşıyaka	1,896
45	İzmir	Gazimir	1,894
46	Antalya	Kemer	1,863
47	Zonguldak	Merkez	1,863
48	İstanbul	Bayrampaşa	1,855
49	Antalya	Manavgat	1,848
50	Edirne	Merkez	1,829
51	İstanbul	Beykoz	1,812
52	İstanbul	Kartal	1,804
53	Antalya	Alanya	1,789
54	İzmir	Aliağa	1,786
55	Muğla	Marmaris	1,756
56	Çanakkale	Merkez	1,746

İkinci Kademe Gelişmiş İlçeler

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
57	İstanbul	Kağıthane	1,692
58	İstanbul	Adalar	1,688
59	Bolu	Merkez	1,666
60	Aydın	Kuşadası	1,665
61	Isparta	Merkez	1,642
62	İstanbul	Güngören	1,628
63	Manisa	Yunusemre	1,613
64	İstanbul	Eyüp	1,608
65	Samsun	İlkadım	1,594
66	Samsun	Atakum	1,579
67	Ankara	Etimesgut	1,570
68	Hatay	İskenderun	1,565
69	Adana	Seyhan	1,538
70	Mersin	Yenişehir	1,531
71	İstanbul	Silivri	1,518
72	Trabzon	Ortahisar	1,504
73	Ankara	Keçiören	1,503
74	Sakarya	Adapazarı	1,493
75	Tekirdağ	Süleymanpaşa	1,491
76	Erzurum	Yakutiye	1,473
77	İzmir	Güzelbahçe	1,459
78	İstanbul	Avcılar	1,451
79	Adana	Çukurova	1,432
80	İzmir	Narlıdere	1,419
81	Ankara	Gölbaşı	1,408
82	İstanbul	Gaziosmanpaşa	1,378
83	Kırklareli	Lüleburgaz	1,369
84	Ankara	Kazan	1,367
85	Aydın	Efeler	1,359
86	Eskişehir	Tepebaşı	1,353
87	Çanakkale	Gökçeada	1,349
88	Muğla	Fethiye	1,348
89	Malatya	Yeşilyurt	1,316

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
90	Artvin	Merkez	1,315
91	Giresun	Merkez	1,308
92	İzmir	Bayraklı	1,306
93	İzmir	Urla	1,295
94	Yalova	Merkez	1,288
95	Çanakkale	Bozcaada	1,282
96	Balıkesir	Bandırma	1,282
97	Kütahya	Merkez	1,266
98	Balıkesir	Ayvalık	1,262
99	Denizli	Pamukkale	1,261
100	İstanbul	Şile	1,259
101	Uşak	Merkez	1,245
102	Bilecik	Merkez	1,235
103	Muğla	Menteşe	1,227
104	Karabük	Merkez	1,215
105	Balıkesir	Edremit	1,210
106	Ankara	Sincan	1,209
107	Sivas	Merkez	1,209
108	İstanbul	Çekmeköy	1,208
109	Diyarbakır	Yenişehir	1,206
110	Afyonkarahisar	Merkez	1,201
111	Rize	Merkez	1,179
112	Düzce	Merkez	1,152
113	Kırıkkale	Merkez	1,147
114	Sinop	Merkez	1,134
115	İzmir	Foça	1,130
116	Kastamonu	Merkez	1,118
117	Elazığ	Merkez	1,117
118	Kırklareli	Merkez	1,113
119	Bursa	Yıldırım	1,109
120	Aydın	Didim	1,107
121	İzmir	Buca	1,093
122	Tunceli	Merkez	1,081

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
123	Mersin	Akdeniz	1,052
124	Bursa	Gemlik	1,034
125	Kocaeli	Kartepe	1,032
126	Bursa	Kestel	1,029
127	Ankara	Mamak	1,018
128	İstanbul	Çatalca	1,015
129	Balıkesir	Karesi	1,012
130	İzmir	Seferihisar	1,005
131	Bursa	İnegöl	1,003
132	İstanbul	Sancaktepe	1,003
133	İzmir	Karabağlar	0,996
134	Kocaeli	Başiskele	0,991
135	Gümüşhane	Merkez	0,984
136	Bursa	Mudanya	0,981
137	Kocaeli	Gölcük	0,978
138	Hatay	Antakya	0,978
139	Çorum	Merkez	0,974
140	Sakarya	Arifiye	0,972
141	Mersin	Mezitli	0,966
142	Antalya	Kepez	0,963
143	Nevşehir	Merkez	0,961
144	Denizli	Honaz	0,957
145	Kahramanmaraş	Dulkadiroğlu	0,955
146	İzmir	Selçuk	0,954
147	Tokat	Merkez	0,947
148	Burdur	Merkez	0,945
149	Antalya	Serik	0,944
150	Manisa	Soma	0,940
151	Kayseri	Kocasinan	0,937
152	İstanbul	Esenler	0,936
153	İzmir	Kemalpaşa	0,935
154	Ordu	Altınordu	0,933
155	Kocaeli	Derince	0,933
156	İzmir	Torbali	0,922
157	Tekirdağ	Saray	0,913

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
158	Muğla	Datça	0,912
159	Kocaeli	Körfez	0,899
160	Adana	Sarıçam	0,896
161	Kocaeli	Çayırova	0,896
162	Balıkesir	Altıeylül	0,889
163	Kırşehir	Merkez	0,888
164	Antalya	Döşemealtı	0,879
165	Karaman	Merkez	0,878
166	Amasya	Merkez	0,874
167	Konya	Meram	0,866
168	Çankırı	Merkez	0,863
169	Ankara	Polatlı	0,860
170	Aydın	Nazilli	0,853
171	Manisa	Şehzadeler	0,845
172	İzmir	Karaburun	0,844
173	Balıkesir	Burhaniye	0,837
174	Çanakkale	Biga	0,832
175	Çanakkale	Gelibolu	0,827
176	Trabzon	Vakfikebir	0,824
177	Yozgat	Merkez	0,818
178	İzmir	Menemen	0,815
179	Erzincan	Merkez	0,786
180	Karabük	Safranbolu	0,770
181	İzmir	Menderes	0,769
182	İzmir	Dikili	0,765
183	Aydın	Söke	0,764
184	Manisa	Akhisar	0,752
185	Çanakkale	Çan	0,752
186	Malatya	Battalgazi	0,723
187	Bilecik	Bozüyük	0,715
188	Mersin	Tarsus	0,715
189	Manisa	Turgutlu	0,714
190	Osmaniye	Merkez	0,706
191	Ankara	Akyurt	0,701
192	İzmir	Tire	0,689

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
193	Samsun	Tekkeköy	0,680
194	Şanlıurfa	Karaköprü	0,680
195	Muğla	Ortaca	0,674
196	Ankara	Kızılcahamam	0,663
197	Amasya	Merzifon	0,661
198	Kırıkkale	Yahşihan	0,661
199	Tekirdağ	Muratlı	0,659
200	Konya	Karatay	0,658
201	Zonguldak	Ereğli	0,654
202	Manisa	Salihli	0,653
203	Mersin	Silifke	0,646
204	İstanbul	Sultanbeyli	0,645
205	Muğla	Milas	0,628
206	Kocaeli	Karamürsel	0,624
207	Edirne	Keşan	0,620
208	Kocaeli	Darıca	0,619
209	İzmir	Bergama	0,618
210	Gaziantep	Şahinbey	0,616
211	Trabzon	Akçaabat	0,607
212	Burdur	Bucak	0,598
213	Aksaray	Merkez	0,595
214	Artvin	Arhavi	0,593
215	Trabzon	Beşikdüzü	0,588
216	Sakarya	Serdivan	0,586
217	Ankara	Elmadağ	0,584
218	İstanbul	Sultangazi	0,583
219	Tekirdağ	Malkara	0,568
220	Antalya	Kumluca	0,561
221	Bartın	Merkez	0,561
222	Kütahya	Tavşanlı	0,560
223	Yalova	Çiftlikköy	0,557
224	Balıkesir	Erdek	0,555
225	Ordu	Fatsa	0,549
226	Ankara	Beypazarı	0,537
227	Bursa	Orhangazi	0,536

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
228	Konya	Akşehir	0,536
229	Ankara	Ayaş	0,525

Üçüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
230	Nevşehir	Ürgüp	0,496
231	Sakarya	Sapanca	0,493
232	Adana	Yüreğir	0,491
233	Kahramanmaraş	Onikişubat	0,490
234	Tekirdağ	Marmaraereğlisi	0,490
235	Bursa	Mustafakemalpaşa	0,479
236	İzmir	Ödemiş	0,477
237	Kırklareli	Babaeski	0,471
238	İstanbul	Arnavutköy	0,470
239	Ankara	Pursaklar	0,469
240	Niğde	Merkez	0,467
241	Yalova	Çınarcık	0,467
242	Bursa	Karacabey	0,466
243	Trabzon	Yomra	0,461
244	Burdur	Karamanlı	0,459
245	Sakarya	Hendek	0,437
246	Bartın	Amasra	0,432
247	Samsun	Bafra	0,429
248	Antalya	Aksu	0,422
249	Konya	Ereğli	0,418
250	Ordu	Ünye	0,413
251	Eskişehir	İnönü	0,411
252	Kayseri	Talas	0,411
253	Muğla	Dalaman	0,410
254	Tekirdağ	Şarköy	0,400
255	Bursa	Yenişehir	0,390
256	Erzurum	Palandöken	0,383
257	Adıyaman	Merkez	0,383
258	Kars	Merkez	0,376
259	Ankara	Çubuk	0,373
260	Yalova	Altınova	0,370
261	Isparta	Eğirdir	0,367
262	Isparta	Uluborlu	0,366

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
263	Balıkesir	Susurluk	0,364
264	Kocaeli	Dilovası	0,363
265	Balıkesir	Gönen	0,362
266	Denizli	Buldan	0,357
267	Bursa	Gürsu	0,351
268	Artvin	Hopa	0,351
269	Antalya	Finike	0,349
270	Sinop	Ayancık	0,349
271	Trabzon	Çaykara	0,349
272	Rize	Pazar	0,343
273	Trabzon	Of	0,333
274	Balıkesir	Marmara	0,330
275	Hatay	Dört Yol	0,328
276	Denizli	Sarayköy	0,327
277	Mersin	Anamur	0,323
278	Sinop	Gerze	0,317
279	Bursa	İznik	0,312
280	Ankara	Şereflikoçhisar	0,310
281	Konya	Seydişehir	0,303
282	Antalya	Demre	0,299
283	Sakarya	Erenler	0,295
284	Samsun	Canik	0,282
285	Van	İpekyolu	0,277
286	Antalya	Kaş	0,277
287	Düzce	Akçakoca	0,276
288	Isparta	Senirkent	0,263
289	Kayseri	Hacılar	0,263
290	Giresun	Görele	0,262
291	Trabzon	Sürmene	0,260
292	Ankara	Evren	0,253
293	Yalova	Armutlu	0,252
294	Zonguldak	Çaycuma	0,250

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
295	Edirne	Uzunköprü	0,249
296	Zonguldak	Kozlu	0,246
297	Kırklareli	Vize	0,245
298	Ankara	Nallıhan	0,243
299	Denizli	Acıpayam	0,241
300	Konya	Beyşehir	0,241
301	Antalya	Korkuteli	0,236
302	Burdur	Göhlisar	0,229
303	Mersin	Erdemli	0,219
304	Rize	Fındıklı	0,216
305	Bilecik	Söğüt	0,215
306	Sakarya	Karasu	0,209
307	Kastamonu	Abana	0,209
308	Kütahya	Gediz	0,209
309	Zonguldak	Devrek	0,205
310	Tekirdağ	Hayrabolu	0,202
311	Tekirdağ	Ergene	0,201
312	Muğla	Köyceğiz	0,193
313	Nevşehir	Kozaklı	0,185
314	Adana	Ceyhan	0,184
315	Muğla	Ula	0,177
316	Manisa	Demirci	0,171
317	Çanakkale	Ayvacık	0,168
318	Isparta	Gönen	0,168
319	Diyarbakır	Kayapınar	0,166
320	Bayburt	Merkez	0,160
321	Kırklareli	Pınarhisar	0,153
322	Afyonkarahisar	Bolvadin	0,151
323	Çanakkale	Lapseki	0,150
324	Isparta	Atabey	0,149
325	Sakarya	Akyazı	0,147
326	Muğla	Yatağan	0,143
327	Denizli	Bozkurt	0,140
328	Çanakkale	Eceabat	0,140
329	Isparta	Yenişarbademli	0,136

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
330	Adana	Kozan	0,134
331	Bilecik	Osmaneli	0,131
332	Kilis	Merkez	0,127
333	Giresun	Bulancak	0,123
334	Rize	Ardeşen	0,123
335	Sakarya	Pamukova	0,119
336	Rize	Çayeli	0,118
337	Mersin	Toroslar	0,118
338	Giresun	Tirebolu	0,115
339	Kahramanmaraş	Elbistan	0,110
340	Samsun	Ladik	0,106
341	Karaman	Ermenek	0,106
342	Eskişehir	Çifteler	0,100
343	Ardahan	Merkez	0,098
344	Samsun	Ondokuzmayıs	0,096
345	Antalya	İbradı	0,092
346	Tokat	Zile	0,089
347	Denizli	Serinhisar	0,087
348	Ankara	Kalecik	0,083
349	Eskişehir	Sivrihisar	0,082
350	Çanakkale	Ezine	0,081
351	Nevşehir	Avanos	0,080
352	Antalya	Akseki	0,080
353	Giresun	Piraziz	0,080
354	Artvin	Murgul	0,078
355	Niğde	Bor	0,077
356	Osmaniye	Kadirli	0,077
357	Denizli	Çivril	0,074
358	Trabzon	Maçka	0,072
359	Bilecik	Pazaryeri	0,066
360	Afyonkarahisar	Dazkırı	0,066
361	Erzurum	Oltu	0,066
362	Manisa	Alaşehir	0,057
363	Tekirdağ	Kapaklı	0,054
364	Denizli	Tavas	0,051

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
365	Hatay	Payas	0,049
366	Bolu	Mengen	0,045
367	Tokat	Turhal	0,044
368	Tokat	Niksar	0,044
369	Antalya	Elmalı	0,040
370	Amasya	Suluova	0,039
371	Samsun	Çarşamba	0,038
372	Osmaniye	Toprakkale	0,038
373	Kütahya	Simav	0,036
374	Şanlıurfa	Haliliye	0,031
375	Afyonkarahisar	Sandıklı	0,029
376	Antalya	Gazipaşa	0,025
377	Kırıkkale	Bahşili	0,024
378	Kocaeli	Kandıra	0,024
379	Bolu	Gerede	0,022
380	Bingöl	Merkez	0,019
381	Çankırı	Şabanözü	0,019
382	Denizli	Çardak	0,018
383	Kastamonu	Tosya	0,011
384	Düzce	Gümüşova	0,007
385	Denizli	Çal	0,006
386	Yozgat	Yerköy	0,004
387	Erzurum	Aziziye	0,000
388	Batman	Merkez	-0,007
389	Hatay	Belen	-0,013
390	Burdur	Tefenni	-0,016
391	Konya	İlgın	-0,022
392	Tokat	Erbaa	-0,026
393	Denizli	Bekilli	-0,026
394	Kayseri	Özvatan	-0,032
395	Yalova	Termal	-0,035
396	Kütahya	Emet	-0,036
397	Konya	Çumra	-0,036
398	Trabzon	Arsin	-0,043
399	Afyonkarahisar	Dinar	-0,043

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
400	Ordu	Gülyalı	-0,047
401	Mardin	Artuklu	-0,051
402	Isparta	Yalvaç	-0,053
403	Sakarya	Söğütlü	-0,054
404	Nevşehir	Hacıbektaş	-0,059
405	Kayseri	Develi	-0,060
406	Edirne	Havsa	-0,060
407	Kastamonu	Bozkurt	-0,061
408	Isparta	Keçiborlu	-0,061
409	Uşak	Eşme	-0,062
410	Balıkesir	Gömeç	-0,065
411	Giresun	Şebinkarahisar	-0,068
412	Adana	Pozantı	-0,071
413	Eskişehir	Beylikova	-0,074
414	Sivas	Divriği	-0,075
415	Manisa	Kula	-0,076
416	Aydın	Çine	-0,082
417	İzmir	Kınık	-0,086
418	Sakarya	Geyve	-0,087
419	Çankırı	Çerkeş	-0,089
420	Eskişehir	Sarıcakaya	-0,092
421	Zonguldak	Alaplı	-0,097
422	Hatay	Samandağ	-0,098
423	Sinop	Boyabat	-0,098
424	Bursa	Orhaneli	-0,100
425	Bitlis	Merkez	-0,101
426	Konya	Cihanbeyli	-0,101
427	Hakkâri	Merkez	-0,102
428	Eskişehir	Mahmudiye	-0,103
429	Manisa	Sarıgöl	-0,104
430	Balıkesir	Bigadiç	-0,104
431	Siirt	Merkez	-0,105
432	Eskişehir	Mihalgazi	-0,106
433	Muğla	Kavaklıdere	-0,110
434	Manisa	Göğdes	-0,111

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
435	Eskişehir	Seyitgazi	-0,111
436	Afyonkarahisar	Emirdağ	-0,111
437	Hatay	Erzin	-0,112
438	Yozgat	Boğazlıyan	-0,112
439	Kırşehir	Kaman	-0,113
440	Ankara	Güdül	-0,113
441	Kastamonu	İnebolu	-0,115
442	Giresun	Keşap	-0,115
443	Diyarbakır	Bağlar	-0,117
444	Balıkesir	Manyas	-0,119
445	Manisa	Kırkağaç	-0,119
446	Sivas	Suşehri	-0,119
447	Edirne	Süloğlu	-0,121
448	Yozgat	Çandır	-0,122
449	Konya	Akören	-0,122
450	Eskişehir	Mihalıççık	-0,123
451	Samsun	Terme	-0,127
452	Kırşehir	Mucur	-0,129
453	Konya	Karapınar	-0,129
454	Mersin	Bozyazı	-0,130
455	Sakarya	Kocaali	-0,130
456	Mersin	Çamlıyayla	-0,131
457	Giresun	Eynesil	-0,131
458	Uşak	Ulubey	-0,133

Dördüncü Kademe Gelişmiş İlçeler

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
459	Denizli	Babadağ	-0,144
460	Mersin	Aydıncık	-0,146
461	Denizli	Denizli - Kale	-0,147
462	Konya	Kulu	-0,148
463	Samsun	Kavak	-0,152
464	Karaman	Kazımkarabekir	-0,154
465	Amasya	Gümüşhacıköy	-0,156
466	Artvin	Şavşat	-0,159
467	Düzce	Çilimli	-0,159
468	Isparta	Şarkikaraağaç	-0,162
469	Samsun	Havza	-0,166
470	Sinop	Türkeli	-0,168
471	Aydın	Kuyucak	-0,171
472	Zonguldak	Kilimli	-0,171
473	Bursa	Harmancık	-0,174
474	Bolu	Yeniçağa	-0,174
475	Mersin	Mut	-0,178
476	Çankırı	Korgun	-0,180
477	İzmir	Bayındır	-0,180
478	Sakarya	Kaynarca	-0,181
479	Düzce	Kaynaşlı	-0,181
480	Trabzon	Çarşıbaşı	-0,183
481	Manisa	Saruhanlı	-0,183
482	Çankırı	Ilgaz	-0,186
483	Aydın	Germencik	-0,191
484	Giresun	Alucra	-0,191
485	Aydın	Karacasu	-0,194
486	Sakarya	Ferizli	-0,196
487	Bilecik	Gölpazarı	-0,196
488	Konya	Sarayönü	-0,196
489	Adana	Yumurtalık	-0,200
490	Uşak	Banaz	-0,201
491	Ordu	Perşembe	-0,202

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
492	Edirne	Enez	-0,204
493	Rize	Hemşin	-0,206
494	Edirne	İpsala	-0,208
495	Manisa	Köprübaşı	-0,210
496	Konya	Hadim	-0,211
497	Osmaniye	Düziçi	-0,215
498	Aydın	Sultanhisar	-0,216
499	Aydın	Köşk	-0,219
500	Trabzon	Araklı	-0,223
501	Balıkesir	Savaştepe	-0,225
502	Kayseri	İncesu	-0,225
503	Giresun	Espiye	-0,229
504	Aydın	Buharkent	-0,230
505	Ankara	Çamlıdere	-0,232
506	Afyonkarahisar	Başmakçı	-0,237
507	Aydın	Yenipazar	-0,239
508	Rize	Güneysu	-0,240
509	Kayseri	Felahiye	-0,241
510	Rize	İyidere	-0,243
511	Denizli	Beyağaç	-0,244
512	Erzincan	Kemaliye	-0,246
513	Afyonkarahisar	Şuhut	-0,247
514	Trabzon	Şalpazarı	-0,250
515	Düzce	Cumayeri	-0,250
516	Bilecik	İnhisar	-0,251
517	Kırklareli	Demirköy	-0,252
518	Sivas	Şarkışla	-0,253
519	Yozgat	Yenifakılı	-0,255
520	Çankırı	Kurşunlu	-0,256
521	Yozgat	Sorgun	-0,259
522	Osmaniye	Bahçe	-0,263
523	Çorum	Osmancık	-0,265
524	Çanakkale	Bayramiç	-0,266

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor	Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
525	Afyonkarahisar	Evciler	-0,272	560	Elazığ	Keban	-0,330
526	Konya	Taşkent	-0,272	561	Konya	Kadınhanı	-0,331
527	Manisa	Ahmetli	-0,275	562	İzmir	Beydağ	-0,331
528	Konya	Güneysınır	-0,277	563	Gaziantep	Nizip	-0,333
529	Malatya	Darende	-0,279	564	Bursa	Keles	-0,333
530	Kırklareli	Pehlivan köyü	-0,280	565	Burdur	Kemer	-0,334
531	Çankırı	Atkaracalar	-0,287	566	Denizli	Güney	-0,336
532	Kütahya	Domaniç	-0,289	567	İğdır	Merkez	-0,336
533	Artvin	Borçka	-0,290	568	Trabzon	Tonya	-0,338
534	Ardahan	Posof	-0,291	569	Zonguldak	Gökçebeş	-0,340
535	Hatay	Kırıkhan	-0,291	570	Artvin	Yusufeli	-0,344
536	Aydın	İncirliova	-0,296	571	Hatay	Defne	-0,345
537	Kütahya	Hisarcık	-0,298	572	Gaziantep	İslahiye	-0,346
538	Karabük	Eskipazar	-0,299	573	Samsun	Vezirköprü	-0,349
539	Bolu	Mudurnu	-0,301	574	Aydın	Bozdoğan	-0,351
540	Kastamonu	Taşköprü	-0,302	575	Ankara	Bala	-0,351
541	Denizli	Baklan	-0,305	576	Mersin	Gülнар	-0,352
542	Konya	Hüyük	-0,305	577	Balıkesir	Dursunbey	-0,353
543	Kütahya	Şaphane	-0,309	578	Konya	Doğanhisar	-0,354
544	Düzce	Gölyaka	-0,312	579	Kayseri	Yahyalı	-0,355
545	Rize	Derepaşarı	-0,316	580	Denizli	Çameli	-0,356
546	Kütahya	Pazarlar	-0,317	581	Kayseri	Bünyan	-0,358
547	Bitlis	Tatvan	-0,317	582	Ordu	Aybastı	-0,361
548	Afyonkarahisar	Sultandağı	-0,318	583	Adana	İmamoğlu	-0,363
549	Kahramanmaraş	Afşin	-0,319	584	Manisa	Gölmarmara	-0,364
550	Çorum	Oğuzlar	-0,319	585	Çanakkale	Yenice	-0,366
551	Trabzon	Dernekpaşarı	-0,321	586	Erzincan	Refahiye	-0,369
552	Kastamonu	Çatalzeytin	-0,321	587	Eskişehir	Alpu	-0,369
553	Afyonkarahisar	Çay	-0,322	588	Konya	Tuzlukçu	-0,371
554	Samsun	Alaçam	-0,323	589	Kastamonu	Küre	-0,373
555	Nevşehir	Gülşehir	-0,326	590	Erzincan	Kemah	-0,374
556	Sivas	İmranlı	-0,326	591	Uşak	Karahallı	-0,375
557	Ağrı	Merkez	-0,326	592	Erzurum	İspir	-0,376
558	Elazığ	Ağın	-0,328	593	Malatya	Arapgir	-0,376
559	Samsun	Yakakent	-0,328	594	Erzurum	Pazaryolu	-0,379

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
595	Erzurum	Uzundere	-0,380
596	Karabük	Yenice	-0,384
597	Adana	Karataş	-0,385
598	Tokat	Reşadiye	-0,385
599	Eskişehir	Günyüzü	-0,387
600	Gümüşhane	Torul	-0,388
601	Kütahya	Dumlupınar	-0,388
602	Bingöl	Yayladere	-0,388
603	Sivas	Doğanşar	-0,390
604	Balıkesir	Sındırgı	-0,390
605	Muğla	Seydikemer	-0,394
606	Kırıkkale	Karakeçili	-0,394
607	Yozgat	Çayıralan	-0,397
608	Tunceli	Pertek	-0,400
609	Çorum	Dodurga	-0,401
610	Balıkesir	Havran	-0,402
611	Kastamonu	Seydiler	-0,404
612	Kütahya	Altıntaş	-0,405
613	Konya	Yalıhüyük	-0,411
614	Çorum	Alaca	-0,412
615	Burdur	Ağlasun	-0,416
616	Kastamonu	Devrekani	-0,417
617	Balıkesir	Kepsut	-0,418
618	Kayseri	Yeşilhisar	-0,418
619	Adıyaman	Gölbaşı	-0,419
620	Ankara	Haymana	-0,419
621	Manisa	Selendi	-0,420
622	Tokat	Başçiftlik	-0,424
623	İzmir	Kiraz	-0,427
624	Yozgat	Şefaati	-0,432
625	Erzincan	Üzümlü	-0,433
626	Uşak	Sivaslı	-0,435
627	Kahramanmaraş	Pazarcık	-0,439
628	Amasya	Taşova	-0,439
629	Trabzon	Köprübaşı	-0,440

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
630	Sinop	Erfelek	-0,442
631	Çorum	Sungurlu	-0,443
632	Çorum	İskilip	-0,445
633	Niğde	Ulukışla	-0,445
634	Kayseri	Pınarbaşı	-0,447
635	Artvin	Ardanuç	-0,448
636	Bilecik	Yenipazar	-0,448
637	Bartın	Ulus	-0,449
638	Kastamonu	Ağlı	-0,456
639	Karaman	Başyayla	-0,457
640	Erzincan	İliç	-0,460
641	Sivas	Gürün	-0,460
642	Rize	İkizdere	-0,460
643	Ordu	Ulubey	-0,460
644	Bolu	Göynük	-0,465
645	Çorum	Kargı	-0,465
646	Trabzon	Hayrat	-0,466
647	Afyonkarahisar	İscehisar	-0,467
648	Rize	Kalkandere	-0,468
649	Konya	Bozkır	-0,468
650	Rize	Çamlıhemşin	-0,469
651	Gümüşhane	Kelkit	-0,471
652	Burdur	Çavdır	-0,472
653	Adana	Karaisalı	-0,474
654	Gümüşhane	Şiran	-0,475
655	Yozgat	Akdağmadeni	-0,478
656	Kastamonu	Araç	-0,479
657	Samsun	Salıpazarı	-0,479
658	İsparta	Aksu	-0,479
659	Gümüşhane	Köse	-0,479
660	Giresun	Doğankent	-0,484
661	Konya	Derebucak	-0,486
662	Edirne	Meriç	-0,486
663	Sivas	Gemerek	-0,486

Beşinci Kademe Gelişmiş İlçeler

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
664	Balıkesir	İvrindi	-0,492
665	Aksaray	Ortaköy	-0,494
666	Burdur	Çeltikçi	-0,497
667	Sakarya	Karapürçek	-0,497
668	Edirne	Lalapaşa	-0,497
669	Hatay	Arsuz	-0,499
670	Kastamonu	Daday	-0,500
671	Burdur	Yeşilova	-0,500
672	Sivas	Akıncılar	-0,501
673	Afyonkarahisar	Kızılören	-0,504
674	Kütahya	Çavdarhisar	-0,506
675	Isparta	Gelendost	-0,507
676	Konya	Altınekin	-0,508
677	Sivas	Zara	-0,512
678	Muş	Merkez	-0,513
679	Tokat	Artova	-0,516
680	Kastamonu	Cide	-0,520
681	Ordu	Kabadüz	-0,522
682	Konya	Çeltik	-0,523
683	Erzurum	Aşkale	-0,525
684	Kırıkkale	Delice	-0,527
685	Trabzon	Düzköy	-0,529
686	Aksaray	Sarıyahşi	-0,529
687	Karabük	Ovacık	-0,531
688	Tunceli	Çemişgezek	-0,531
689	Sakarya	Taraklı	-0,538
690	Erzincan	Otlukbeli	-0,538
691	Balıkesir	Balya	-0,538
692	Konya	Yunak	-0,538
693	Tunceli	Hozat	-0,540
694	Gaziantep	Oğuzeli	-0,542
695	Ordu	Gölköy	-0,543
696	Kayseri	Sarıoğlan	-0,546

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
697	Tokat	Pazar	-0,549
698	Kastamonu	İhsangazi	-0,552
699	Bolu	Seben	-0,553
700	Kırıkkale	Keskin	-0,554
701	Sivas	Gölova	-0,557
702	Adana	Tufanbeyli	-0,557
703	Bartın	Kurucaşile	-0,559
704	Malatya	Hekimhan	-0,561
705	Şırnak	Merkez	-0,562
706	Aydın	Koçarlı	-0,564
707	Tunceli	Pülümür	-0,564
708	Kastamonu	Hanönü	-0,567
709	Tokat	Almus	-0,567
710	Afyonkarahisar	İhsaniye	-0,570
711	Hatay	Reyhanlı	-0,571
712	Malatya	Doğanşehir	-0,582
713	Kayseri	Tomarza	-0,584
714	Sivas	Kangal	-0,588
715	Hakkâri	Çukurca	-0,590
716	Elazığ	Kovancılar	-0,591
717	Afyonkarahisar	Bayat	-0,597
718	Ordu	Kumru	-0,597
719	Mardin	Kızıltepe	-0,598
720	Bingöl	Kiğı	-0,601
721	Osmaniye	Hasanbeyli	-0,602
722	Kastamonu	Azdavay	-0,604
723	Samsun	Asarcık	-0,606
724	Bayburt	Aydıntepe	-0,606
725	Çankırı	Eldivan	-0,606
726	Konya	Derbent	-0,614
727	Elazığ	Karakoçan	-0,614
728	Kırşehir	Akpınar	-0,616
729	Kahramanmaraş	Türkoğlu	-0,617

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
730	Ordu	Çamaş	-0,618
731	Tunceli	Ovacık	-0,620
732	Giresun	Güce	-0,627
733	Malatya	Akçadağ	-0,628
734	Adana	Aladağ	-0,629
735	Yozgat	Sarıkaya	-0,629
736	Aksaray	Eskil	-0,633
737	Nevşehir	Derinkuyu	-0,635
738	Van	Edremit	-0,635
739	Kırşehir	Çiçekdağı	-0,636
740	Aydın	Karpuzlu	-0,638
741	Burdur	Altınyayla	-0,639
742	Afyonkarahisar	Sinanpaşa	-0,642
743	Gaziantep	Nurdağı	-0,642
744	Kahramanmaraş	Göksun	-0,645
745	Kahramanmaraş	Nurhak	-0,648
746	Elazığ	Alacakaya	-0,652
747	Bursa	Büyükorhan	-0,652
748	Ordu	Kabataş	-0,655
749	Konya	Halkapınar	-0,659
750	Amasya	Göynücek	-0,660
751	Kırşehir	Boztepe	-0,663
752	Giresun	Çanakçı	-0,665
753	Çorum	Ortaköy	-0,666
754	Çorum	Boğazkale	-0,666
755	Amasya	Hamamözü	-0,673
756	Aksaray	Ağaçören	-0,673
757	Kırklareli	Kofçaz	-0,674
758	Erzincan	Tercan	-0,675
759	Sivas	Ulaş	-0,675
760	Kahramanmaraş	Andırın	-0,676
761	Mardin	Midyat	-0,684
762	Kayseri	Sarız	-0,689
763	Çorum	Uğurludağ	-0,693
764	Giresun	Yağlıdere	-0,693

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
765	Ordu	Mesudiye	-0,694
766	Karaman	Sarıveliler	-0,695
767	Kütahya	Aslanapa	-0,697
768	Ordu	Korgan	-0,698
769	Erzincan	Çayırılı	-0,698
770	Kars	Sarıkamuş	-0,702
771	Van	Tuşba	-0,705
772	Tunceli	Nazımiye	-0,706
773	Tunceli	Mazgirt	-0,708
774	Çankırı	Kızılırmak	-0,712
775	Malatya	Yazıhan	-0,712
776	Ordu	Gürgentepe	-0,713
777	Hatay	Yayladağı	-0,716
778	Adıyaman	Çelikhan	-0,717
779	Eskişehir	Han	-0,727
780	Erzurum	Tortum	-0,728
781	Tokat	Yeşilyurt	-0,733
782	Konya	Emirgazi	-0,733
783	Adıyaman	Kahta	-0,757
784	Giresun	Dereli	-0,762
785	Karabük	Eflani	-0,763
786	Şanlıurfa	Bozova	-0,766
787	Erzurum	Olur	-0,767
788	Adana	Feko	-0,768
789	Elazığ	Maden	-0,769
790	Samsun	Ayvacık	-0,770
791	Antalya	Gündoğmuş	-0,771
792	Yozgat	Çekerek	-0,771
793	Gaziantep	Karkamuş	-0,772
794	Çorum	Mecitözü	-0,776
795	Kırıkkale	Sulakyurt	-0,779
796	Gümüşhane	Kürtün	-0,779
797	Bolu	Kıbrısçık	-0,781
798	Kayseri	Akkışla	-0,788
799	Bayburt	Demirözü	-0,792

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
800	Adıyaman	Besni	-0,793
801	Şanlıurfa	Birecik	-0,794
802	Hatay	Hassa	-0,805
803	Elazığ	Palu	-0,809
804	Isparta	Sütçüler	-0,809
805	Aksaray	Güzelyurt	-0,814
806	Şanlıurfa	Eyyübiye	-0,814
807	Konya	Ahırlı	-0,817
808	Sivas	Altınyayla	-0,817
809	Bolu	Dörtdivan	-0,820
810	Karaman	Ayrancı	-0,827
811	Nevşehir	Acıgöl	-0,827
812	Afyonkarahisar	Hocalar	-0,829
813	Diyarbakır	Ergani	-0,834
814	Erzurum	Pasinler	-0,843
815	Hatay	Kumlu	-0,845
816	Yozgat	Saraykent	-0,846
817	Giresun	Çamoluk	-0,847
818	Erzurum	Narman	-0,853
819	Ordu	Çatalpınar	-0,857
820	Afyonkarahisar	Çobanlar	-0,860
821	Sinop	Durağan	-0,861
822	Kırıkkale	Balışeyh	-0,862
823	Mardin	Nusaybin	-0,864
824	Çorum	Bayat	-0,865
825	Tokat	Sulusaray	-0,884
826	Kilis	Elbeyli	-0,889
827	Düzce	Yığılca	-0,889
828	Kırşehir	Akçakent	-0,892
829	Ordu	Çaybaşı	-0,904
830	Adana	Saimbeyli	-0,904
831	Kars	Akyaka	-0,905
832	Bitlis	Adilcevaz	-0,905
833	Çorum	Laçın	-0,906
834	Kastamonu	Pınarbaşı	-0,909

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
835	Sivas	Hafik	-0,916
836	Malatya	Doğanyol	-0,917
837	Niğde	Çamardı	-0,921
838	Ordu	İkizce	-0,923
839	Şanlıurfa	Ceylanpınar	-0,924
840	Diyarbakır	Sur	-0,924
841	Yozgat	Kadışehri	-0,927
842	Bingöl	Solhan	-0,928
843	Van	Gevaş	-0,937
844	Kırıkkale	Çelebi	-0,938
845	Sivas	Yıldızeli	-0,939
846	Ordu	Akkuş	-0,948
847	Malatya	Arguvan	-0,948
848	Kastamonu	Şenpazar	-0,952
849	Kahramanmaraş	Ekinözü	-0,953
850	Sivas	Koyulhisar	-0,955
851	Gaziantep	Araban	-0,970
852	Ardahan	Göle	-0,970
853	Kahramanmaraş	Çağlayancerit	-0,970
854	Ardahan	Çıldır	-0,971
855	Malatya	Kuluncak	-0,976
856	Sinop	Saraydüzü	-0,977
857	Bitlis	Ahlat	-0,982
858	Malatya	Kale	-0,997
859	Çankırı	Orta	-0,998
860	Çankırı	Yapraklı	-1,000

Altıncı Kademe Gelişmiş İlçeler

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
861	Aksaray	Gülağaç	-1,015
862	Şanlıurfa	Viranşehir	-1,019
863	Erzurum	Horasan	-1,019
864	Niğde	Altunhisar	-1,023
865	Bingöl	Genç	-1,027
866	Şırnak	Cizre	-1,033
867	Van	Erciş	-1,034
868	Ağrı	Doğubayazıt	-1,035
869	Çankırı	Bayramören	-1,036
870	Niğde	Çiftlik	-1,038
871	Hatay	Altınözü	-1,038
872	Kars	Arpaçay	-1,053
873	Adıyaman	Samsat	-1,056
874	Şırnak	Beytüşşebap	-1,057
875	Elazığ	Baskil	-1,057
876	Erzurum	Hınıs	-1,057
877	Kars	Susuz	-1,057
878	Hakkâri	Yüksekova	-1,058
879	Diyarbakır	Silvan	-1,064
880	Siirt	Kurtalan	-1,070
881	Elazığ	Sivrice	-1,071
882	Diyarbakır	Bismil	-1,073
883	Şanlıurfa	Halfeti	-1,078
884	Diyarbakır	Çüngüş	-1,086
885	Kars	Selim	-1,089
886	Ardahan	Hanak	-1,094
887	Elazığ	Arıcak	-1,103
888	Mardin	Mazıdağı	-1,103
889	Diyarbakır	Çermik	-1,114
890	Kars	Kağızman	-1,129
891	Yozgat	Aydıncık	-1,133
892	Van	Çatak	-1,143
893	Adıyaman	Tut	-1,148
894	Osmaniye	Sumbas	-1,153

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
895	Kastamonu	Doğanyurt	-1,156
896	Diyarbakır	Lice	-1,170
897	Batman	Hasankeyf	-1,171
898	Mardin	Ömerli	-1,174
899	Şanlıurfa	Hilvan	-1,180
900	İğdır	Karakoyunlu	-1,181
901	Mardin	Dargeçit	-1,186
902	Erzurum	Şenkaya	-1,188
903	Şanlıurfa	Suruç	-1,191
904	Ardahan	Damal	-1,193
905	Bingöl	Yedisu	-1,193
906	İğdır	Tuzluca	-1,197
907	Şırnak	Uludere	-1,207
908	Şırnak	Güçlükonak	-1,226
909	Şanlıurfa	Siverek	-1,227
910	Muş	Varto	-1,229
911	Malatya	Pütürge	-1,229
912	Batman	Gercüş	-1,250
913	Sinop	Dikmen	-1,253
914	Siirt	Tillo	-1,253
915	Ağrı	Eleşkirt	-1,258
916	Siirt	Baykan	-1,262
917	Erzurum	Çat	-1,262
918	Hakkâri	Şemdinli	-1,273
919	Gaziantep	Yavuzeli	-1,274
920	Şırnak	Silopi	-1,275
921	İğdır	Aralık	-1,275
922	Batman	Kozluk	-1,289
923	Mardin	Yeşilli	-1,294
924	Bitlis	Güroymak	-1,309
925	Diyarbakır	Kulp	-1,314
926	Van	Muradiye	-1,331
927	Van	Gürpınar	-1,343
928	Batman	Beşiri	-1,345

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
929	Bingöl	Adaklı	-1,348
930	Siirt	Eruh	-1,359
931	Muş	Bulanık	-1,365
932	Diyarbakır	Eğil	-1,373
933	Siirt	Şirvan	-1,374
934	Kars	Digor	-1,376
935	Diyarbakır	Dicle	-1,387
936	Muş	Malazgirt	-1,398
937	Diyarbakır	Kocaköy	-1,402
938	Van	Özalp	-1,402
939	Batman	Sason	-1,407
940	Mardin	Savur	-1,415
941	Van	Saray	-1,424
942	Muş	Hasköy	-1,425
943	Ağrı	Patnos	-1,428
944	Şırnak	İdil	-1,438
945	Adıyaman	Sincik	-1,451
946	Ağrı	Taşlıçay	-1,452
947	Erzurum	Köprüköy	-1,484
948	Van	Çaldıran	-1,488
949	Van	Başkale	-1,504
950	Diyarbakır	Hazro	-1,507
951	Kilis	Musabeyli	-1,508
952	Mardin	Derik	-1,509
953	Ağrı	Diyadin	-1,522
954	Bitlis	Hizan	-1,524
955	Diyarbakır	Hani	-1,528
956	Şanlıurfa	Akçakale	-1,531
957	Erzurum	Tekman	-1,531
958	Van	Bahçesaray	-1,536
959	Erzurum	Karaçoban	-1,544
960	Kilis	Polateli	-1,549
961	Bingöl	Karlıova	-1,552
962	Erzurum	Karayazı	-1,555
963	Ağrı	Tutak	-1,604

Sıra	İl Adı	İlçe Adı	Skor
964	Diyarbakır	Çınar	-1,608
965	Ağrı	Hamur	-1,624
966	Bitlis	Mutki	-1,722
967	Muş	Korkut	-1,724
968	Siirt	Pervari	-1,732
969	Adıyaman	Gerger	-1,736
970	Şanlıurfa	Harran	-1,741

Ek-2: İlçelerin İl Bazında Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralamaları

ADANA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Seyhan	69	1	1,538	2
Çukurova	79	2	1,432	2
Sarıçam	160	3	0,896	2
Yüreğir	232	4	0,491	3
Ceyhan	314	5	0,184	3
Kozan	330	6	0,134	3
Pozantı	412	7	-0,071	3
Yumurtalık	489	8	-0,200	4
İmamoğlu	583	9	-0,363	4
Karataş	597	10	-0,385	4
Karaisalı	653	11	-0,474	4
Tufanbeyli	702	12	-0,557	5
Aladağ	734	13	-0,629	5
Feke	788	14	-0,768	5
Saimbeyli	830	15	-0,904	5

ADIYAMAN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	257	1	0,383	3
Gölbaşı	619	2	-0,419	4
Çelikhan	778	3	-0,717	5
Kahta	783	4	-0,757	5
Besni	800	5	-0,793	5
Samsat	873	6	-1,056	6
Tut	893	7	-1,148	6
Sincik	945	8	-1,451	6
Gerger	969	9	-1,736	6

AFYONKARAHİSAR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	110	1	1,201	2
Bolvadin	322	2	0,151	3
Dazkırı	360	3	0,066	3
Sandıklı	375	4	0,029	3
Dinar	399	5	-0,043	3
Emirdağ	436	6	-0,111	3
Başmakçı	506	7	-0,237	4
Şuhut	513	8	-0,247	4
Evciler	525	9	-0,272	4
Sultandağı	548	10	-0,318	4
Çay	553	11	-0,322	4
İscehisar	647	12	-0,467	4
Kızılören	673	13	-0,504	5
İhsaniye	710	14	-0,570	5
Bayat	717	15	-0,597	5
Sinanpaşa	742	16	-0,642	5
Hocalar	812	17	-0,829	5
Çobanlar	820	18	-0,860	5

AĞRI

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	557	1	-0,326	4
Doğubayazıt	868	2	-1,035	6
Eleşkirt	915	3	-1,258	6
Patnos	943	4	-1,428	6
Taşlıçay	946	5	-1,452	6
Diyadin	953	6	-1,522	6
Tutak	963	7	-1,604	6
Hamur	965	8	-1,624	6

AMASYA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	166	1	0,874	2
Merzifon	197	2	0,661	2
Suluova	370	3	0,039	3
Gümüşhacıköy	465	4	-0,156	4
Taşova	628	5	-0,439	4
Göynücek	750	6	-0,660	5
Hamamözü	755	7	-0,673	5

ANKARA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Çankaya	3	1	5,658	1
Altındağ	7	2	3,564	1
Yenimahalle	11	3	2,852	1
Etimesgut	67	4	1,570	2
Keçiören-	73	5	1,503	2
Gölbaşı	81	6	1,408	2
Kazan	84	7	1,367	2
Sincan	106	8	1,209	2
Mamak	127	9	1,018	2
Polatlı	169	10	0,860	2
Akyurt	191	11	0,701	2
Kızılcahamam	196	12	0,663	2
Elmadağ	217	13	0,584	2
Beypazarı	226	14	0,537	2
Ayaş	229	15	0,525	2
Pursaklar	239	16	0,469	3
Çubuk	259	17	0,373	3
Şereflikoçhisar	280	18	0,310	3
Evren	292	19	0,253	3
Nallıhan	298	20	0,243	3
Kalecik	348	21	0,083	3
Güdül	440	22	-0,113	3
Çamlıdere	505	23	-0,232	4
Bala	575	24	-0,351	4
Haymana	620	25	-0,419	4

ANTALYA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Muratpaşa	15	1	2,690	1
Konyaaltı	30	2	2,163	1
Kemer	46	3	1,863	1
Manavgat	49	4	1,848	1
Alanya	53	5	1,789	1
Kepez	142	6	0,963	2
Serik	149	7	0,944	2
Döşemealtı	164	8	0,879	2
Kumluca	220	9	0,561	2
Aksu	248	10	0,422	3
Finike	269	11	0,349	3
Demre	282	12	0,299	3
Kaş	286	13	0,277	3
Korkuteli	301	14	0,236	3
İbradı	345	15	0,092	3
Akseki	352	16	0,080	3
Elmalı	369	17	0,040	3
Gazipaşa	376	18	0,025	3
Gündoğmuş	791	19	-0,771	5

ARTVİN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	90	1	1,315	2
Arhavi	214	2	0,593	2
Hopa	268	3	0,351	3
Murgul	354	4	0,078	3
Şavşat	466	5	-0,159	4
Borçka	533	6	-0,290	4
Yusufeli	570	7	-0,344	4
Ardanuç	635	8	-0,448	4

AYDIN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Kuşadası	60	1	1,665	2
Efeler	85	2	1,359	2
Didim	120	3	1,107	2
Nazilli	170	4	0,853	2
Söke	183	5	0,764	2
Çine	416	6	-0,082	3
Kuyucak	471	7	-0,171	4
Germencik	483	8	-0,191	4
Karacasu	485	9	-0,194	4
Sultanhisar	498	10	-0,216	4
Köşk	499	11	-0,219	4
Buharkent	504	12	-0,230	4
Yenipazar	507	13	-0,239	4
İncirliova	536	14	-0,296	4
Bozdoğan	574	15	-0,351	4
Koçarlı	706	16	-0,564	5
Karpuzlu	740	17	-0,638	5

BALIKESİR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Bandırma	96	1	1,282	2
Ayvalık	98	2	1,262	2
Edremit	105	3	1,210	2
Karesi	129	4	1,012	2
Altıeylül	162	5	0,889	2
Burhaniye	173	6	0,837	2
Erdek	224	7	0,555	2
Susurluk	263	8	0,364	3
Gönen	265	9	0,362	3
Marmara	274	10	0,330	3
Gömeç	410	11	-0,065	3
Bigadiç	430	12	-0,104	3
Manyas	444	13	-0,119	3
Savaştepe	501	14	-0,225	4
Dursunbey	577	15	-0,353	4
Sındırgı	604	16	-0,390	4
Havran	610	17	-0,402	4
Kepsut	617	18	-0,418	4
İvrindi	664	19	-0,492	5
Balya	691	20	-0,538	5

BİLECİK

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	102	1	1,235	2
Bozüyük	187	2	0,715	2
Söğüt	305	3	0,215	3
Osmaneli	331	4	0,131	3
Pazaryeri	359	5	0,066	3
Gölpazarı	487	6	-0,196	4
İnhisar	516	7	-0,251	4
Yenişehir	636	8	-0,448	4

BİNGÖL

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	380	1	0,019	3
Yayladere	602	2	-0,388	4
Kiğı	720	3	-0,601	5
Solhan	842	4	-0,928	5
Genç	865	5	-1,027	6
Yedisu	905	6	-1,193	6
Adaklı	929	7	-1,348	6
Karlıova	961	8	-1,552	6

BİTLİS

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	425	1	-0,101	3
Tatvan	547	2	-0,317	4
Adilcevaz	832	3	-0,905	5
Ahlat	857	4	-0,982	5
Güroymak	924	5	-1,309	6
Hizan	954	6	-1,524	6
Mutki	966	7	-1,722	6

BOLU

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	59	1	1,666	2
Mengen	366	2	0,045	3
Gerede	379	3	0,022	3
Yeniçağa	474	4	-0,174	4
Mudurnu	539	5	-0,301	4
Göynük	644	6	-0,465	4
Seben	699	7	-0,553	5
Kıbrısık	797	8	-0,781	5
Dörtdivan	809	9	-0,820	5

BURDUR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	148	1	0,945	2
Bucak	212	2	0,598	2
Karamanlı	244	3	0,459	3
Göhlisar	302	4	0,229	3
Tefenni	390	5	-0,016	3
Kemer	565	6	-0,334	4
Ağlasun	615	7	-0,416	4
Çavdır	652	8	-0,472	4
Çeltikçi	666	9	-0,497	5
Yeşilova	671	10	-0,500	5
Altınyayla	741	11	-0,639	5

BURSA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Nilüfer	9	1	3,349	1
Osmangazi	23	2	2,301	1
Yıldırım	119	3	1,109	2
Gemlik	124	4	1,034	2
Kestel	126	5	1,029	2
İnegöl	131	6	1,003	2
Mudanya	136	7	0,981	2
Orhangazi	227	8	0,536	2
Mustafakemalpaşa	235	9	0,479	3
Karacabey	242	10	0,466	3
Yenişehir	255	11	0,390	3
Gürsu	267	12	0,351	3
İznik	279	13	0,312	3
Orhaneli	424	14	-0,100	3
Harmancık	473	15	-0,174	4
Keles	564	16	-0,333	4
Büyükorhan	747	17	-0,652	5

ÇANAKKALE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	56	1	1,746	1
Gökçeada	87	2	1,349	2
Bozcaada	95	3	1,282	2
Biga	174	4	0,832	2
Gelibolu	175	5	0,827	2
Çan	185	6	0,752	2
Ayvacık	317	7	0,168	3
Lapseki	323	8	0,150	3
Eceabat	328	9	0,140	3
Ezine	350	10	0,081	3
Bayramiç	524	11	-0,266	4
Yenice	585	12	-0,366	4

ÇANKIRI

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	168	1	0,863	2
Şabanözü	381	2	0,019	3
Çerkeş	419	3	-0,089	3
Korgun	476	4	-0,180	4
Ilgaz	482	5	-0,186	4
Kurşunlu	520	6	-0,256	4
Atkaracalar	531	7	-0,287	4
Eldivan	725	8	-0,606	5
Kızılırmak	774	9	-0,712	5
Orta	859	10	-0,998	5
Yapraklı	860	11	-1,000	5
Bayramören	869	12	-1,036	6

ÇORUM

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	139	1	0,974	2
Osmancık	523	2	-0,265	4
Oğuzlar	550	3	-0,319	4
Dodurga	609	4	-0,401	4
Alaca	614	5	-0,412	4
Sungurlu	631	6	-0,443	4
İskilip	632	7	-0,445	4
Kargı	645	8	-0,465	4
Ortaköy	753	9	-0,666	5
Boğazkale	754	10	-0,666	5
Uğurludağ	763	11	-0,693	5
Mecitözü	794	12	-0,776	5
Bayat	824	13	-0,865	5
Laçın	833	14	-0,906	5

DENİZLİ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkezefendi	40	1	1,946	1
Pamukkale	99	2	1,261	2
Honaz	144	3	0,957	2
Buldan	266	4	0,357	3
Sarayköy	276	5	0,327	3
Acıpayam	299	6	0,241	3
Bozkurt	327	7	0,140	3
Serinhisar	347	8	0,087	3
Çivril	357	9	0,074	3
Tavas	364	10	0,051	3
Çardak	382	11	0,018	3
Çal	385	12	0,006	3
Bekilli	393	13	-0,026	3
Babadağ	459	14	-0,144	4
Kale	461	15	-0,147	4
Beyağaç	511	16	-0,244	4
Baklan	541	17	-0,305	4
Güney	566	18	-0,336	4
Çameli	580	19	-0,356	4

DIYARBAKIR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Yenişehir	109	1	1,206	2
Kayapınar	319	2	0,166	3
Bağlar	443	3	-0,117	3
Ergani	813	4	-0,834	5
Sur	840	5	-0,924	5
Silvan	879	6	-1,064	6
Bismil	882	7	-1,073	6
Çüngüş	884	8	-1,086	6
Çermik	889	9	-1,114	6
Lice	896	10	-1,170	6
Kulp	925	11	-1,314	6
Eğil	932	12	-1,373	6
Dicle	935	13	-1,387	6
Kocaköy	937	14	-1,402	6
Hazro	950	15	-1,507	6
Hani	955	16	-1,528	6
Çınar	964	17	-1,608	6

EDİRNE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	50	1	1,829	1
Keşan	207	2	0,620	2
Uzunköprü	295	3	0,249	3
Havsa	406	4	-0,060	3
Süloğlu	447	5	-0,121	3
Enez	492	6	-0,204	4
İpsala	494	7	-0,208	4
Meriç	662	8	-0,486	4
Lalapaşa	668	9	-0,497	5

ELAZIĞ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	117	1	1,117	2
Ağın	558	2	-0,328	4
Keban	560	3	-0,330	4
Kovancılar	716	4	-0,591	5
Karakoçan	727	5	-0,614	5
Alacakaya	746	6	-0,652	5
Maden	789	7	-0,769	5
Palu	803	8	-0,809	5
Baskil	875	9	-1,057	6
Sivrice	881	10	-1,071	6
Arıcak	887	11	-1,103	6

ERZİNCAN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	179	1	0,786	2
Kemaliye	512	2	-0,246	4
Refahiye	586	3	-0,369	4
Kemah	590	4	-0,374	4
Üzümlü	625	5	-0,433	4
İliç	640	6	-0,460	4
Otlukbeli	690	7	-0,538	5
Tercan	758	8	-0,675	5
Çayırlı	769	9	-0,698	5

ERZURUM

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Yakutiye	76	1	1,473	2
Palandöken	256	2	0,383	3
Oltu	361	3	0,066	3
Aziziye	387	4	0,000	3
İspir	592	5	-0,376	4
Pazaryolu	594	6	-0,379	4
Uzundere	595	7	-0,380	4
Aşkale	683	8	-0,525	5
Tortum	780	9	-0,728	5
Olur	787	10	-0,767	5
Pasinler	814	11	-0,843	5
Narman	818	12	-0,853	5
Horasan	863	13	-1,019	6
Hınıs	876	14	-1,057	6
Şenkaya	902	15	-1,188	6
Çat	917	16	-1,262	6
Köprüköy	947	17	-1,484	6
Tekman	957	18	-1,531	6
Karaçoban	959	19	-1,544	6
Karayazı	962	20	-1,555	6

ESKİŞEHİR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Odunpazarı	31	1	2,147	1
Tepebaşı	86	2	1,353	2
İnönü	251	3	0,411	3
ifteler	342	4	0,100	3
Sivrihisar	349	5	0,082	3
Beylikova	413	6	-0,074	3
Sarıcakaya	420	7	-0,092	3
Mahmudiye	428	8	-0,103	3
Mihalgazi	432	9	-0,106	3
Seyitgazi	435	10	-0,111	3
Mihalıık	450	11	-0,123	3
Alpu	587	12	-0,369	4
Günyüzü	599	13	-0,387	4
Han	779	14	-0,727	5

GAZİANTEP

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Şehitkamil	10	1	2,924	1
Şahinbey	210	2	0,616	2
Nizip	563	3	-0,333	4
İslahiye	572	4	-0,346	4
Oğuzeli	694	5	-0,542	5
Nurdağı	743	6	-0,642	5
Karkamış	793	7	-0,772	5
Araban	851	8	-0,970	5
Yavuzeli	919	9	-1,274	6

GİRESUN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	91	1	1,308	2
Görece	290	2	0,262	3
Bulancak	333	3	0,123	3
Tirebolu	338	4	0,115	3
Piraziz	353	5	0,080	3
Şebinkarahisar	411	6	-0,068	3
Keşap	442	7	-0,115	3
Eynesil	457	8	-0,131	3
Alucra	484	9	-0,191	4
Espiye	503	10	-0,229	4
Doğankent	660	11	-0,484	4
Güce	732	12	-0,627	5
Çanakçı	752	13	-0,665	5
Yağlıdere	764	14	-0,693	5
Dereli	784	15	-0,762	5
Çamoluk	817	16	-0,847	5

GÜMÜŞHANE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	135	1	0,984	2
Torul	600	2	-0,388	4
Kelkit	651	3	-0,471	4
Şiran	654	4	-0,475	4
Köse	659	5	-0,479	4
Kürtün	796	6	-0,779	5

HAKKÂRI

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	427	1	-0,102	3
Çukurca	715	2	-0,590	5
Yüksekova	878	3	-1,058	6
Şemdinli	918	4	-1,273	6

HATAY

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
İskenderun	68	1	1,565	2
Antakya	138	2	0,978	2
Dörtiyol	275	3	0,328	3
Payas	365	4	0,049	3
Belen	389	5	-0,013	3
Samandağ	422	6	-0,098	3
Erzin	437	7	-0,112	3
Kırıkhan	535	8	-0,291	4
Defne	571	9	-0,345	4
Arsuz	669	10	-0,499	5
Reyhanlı	711	11	-0,571	5
Yayladağı	777	12	-0,716	5
Hassa	802	13	-0,805	5
Kumlu	815	14	-0,845	5
Altınözü	871	15	-1,038	6

ISPARTA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	61	1	1,642	2
Eğirdir	261	2	0,367	3
Uluborlu	262	3	0,366	3
Senirkent	288	4	0,263	3
Gönen	318	5	0,168	3
Atabey	324	6	0,149	3
Yenişarbademli	329	7	0,136	3
Yalvaç	402	8	-0,053	3
Keçiborlu	408	9	-0,061	3
Şarkikaraağaç	468	10	-0,162	4
Aksu	658	11	-0,479	4
Gelendost	675	12	-0,507	5
Sütçüler	804	13	-0,809	5

MERSİN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Yenişehir	70	1	1,531	2
Akdeniz	123	2	1,052	2
Mezitli	141	3	0,966	2
Tarsus	188	4	0,715	2
Silifke	203	5	0,646	2
Anamur	277	6	0,323	3
Erdemli	303	7	0,219	3
Toroslar	337	8	0,118	3
Bozyazı	454	9	-0,130	3
Çamlıyayla	456	10	-0,131	3
Aydıncık	460	11	-0,146	4
Mut	475	12	-0,178	4
Gülnar	576	13	-0,352	4

İSTANBUL

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Şişli	1	1	7,730	1
Beşiktaş	2	2	6,365	1
Kadıköy	4	3	4,678	1
Bakırköy	5	4	4,457	1
Fatih	8	5	3,501	1
Tuzla	13	6	2,780	1
Başakşehir	16	7	2,670	1
Ümraniye	17	8	2,656	1
Beyoğlu	18	9	2,602	1
Üsküdar	19	10	2,570	1
Ataşehir	21	11	2,402	1
Büyükkçekmece	25	12	2,278	1
Sarıyer	28	13	2,166	1
Beylikdüzü	29	14	2,163	1
Esenyurt	33	15	2,074	1
Bahçelievler	34	16	2,042	1
Zeytinburnu	35	17	2,027	1
Bağcılar	37	18	2,012	1
Küçükçekmece	39	19	1,955	1
Maltepe	41	20	1,928	1
Pendik	42	21	1,906	1
Bayrampaşa	48	22	1,855	1
Beykoz	51	23	1,812	1
Kartal	52	24	1,804	1
Kağıthane	57	25	1,692	2
Adalar	58	26	1,688	2
Güngören	62	27	1,628	2
Eyüp	64	28	1,608	2
Silivri	71	29	1,518	2
Avcılar	78	30	1,451	2
Gaziosmanpaşa	82	31	1,378	2
Şile	100	32	1,259	2
Çekmeköy	108	33	1,208	2
Çatalca	128	34	1,015	2
Sancaktepe	132	35	1,003	2
Esenler	152	36	0,936	2
Sultanbeyli	204	37	0,645	2
Sultangazi	218	38	0,583	2
Arnavutköy	238	39	0,470	3

İZMİR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Konak	6	1	3,582	1
Balçova	12	2	2,781	1
Bornova	20	3	2,551	1
Çeşme	22	4	2,380	1
Çiğli	43	5	1,898	1
Karşıyaka	44	6	1,896	1
Gaziemir	45	7	1,894	1
Aliağa	54	8	1,786	1
Güzelbahçe	77	9	1,459	2
Narlidere	80	10	1,419	2
Bayraklı	92	11	1,306	2
Urla	93	12	1,295	2
Foça	115	13	1,130	2
Buca	121	14	1,093	2
Seferihisar	130	15	1,005	2
Karabağlar	133	16	0,996	2
Selçuk	146	17	0,954	2
Kemalpaşa	153	18	0,935	2
Torbalı	156	19	0,922	2
Karaburun	172	20	0,844	2
Menemen	178	21	0,815	2
Menderes	181	22	0,769	2
Dikili	182	23	0,765	2
Tire	192	24	0,689	2
Bergama	209	25	0,618	2
Ödemiş	236	26	0,477	3
Kınık	417	27	-0,086	3
Bayındır	477	28	-0,180	4
Beydağ	562	29	-0,331	4
Kiraz	623	30	-0,427	4

KARS

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	258	1	0,376	3
Sarıkamış	770	2	-0,702	5
Akyaka	831	3	-0,905	5
Arpaçay	872	4	-1,053	6
Susuz	877	5	-1,057	6
Selim	885	6	-1,089	6

KASTAMONU

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	116	1	1,118	2
Abana	307	2	0,209	3
Tosya	383	3	0,011	3
Bozkurt	407	4	-0,061	3
İnebolu	441	5	-0,115	3
Taşköprü	540	6	-0,302	4
Çatalzeytin	552	7	-0,321	4
Küre	589	8	-0,373	4
Seydiler	611	9	-0,404	4
Devrekani	616	10	-0,417	4
Ağlı	638	11	-0,456	4
Araç	656	12	-0,479	4
Daday	670	13	-0,500	5
Cide	680	14	-0,520	5
İhsangazi	698	15	-0,552	5
Hanönü	708	16	-0,567	5
Azdavay	722	17	-0,604	5
Pınarbaşı	834	18	-0,909	5
Şenpazar	848	19	-0,952	5
Doğanyurt	895	20	-1,156	6

KAYSERİ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Melikgazi	38	1	1,996	1
Kocasinan	151	2	0,937	2
Talas	252	3	0,411	3
Hacılar	289	4	0,263	3
Özvatan	394	5	-0,032	3
Develi	405	6	-0,060	3
İncesu	502	7	-0,225	4
Felahiye	509	8	-0,241	4
Yahyalı	579	9	-0,355	4
Bünyan	581	10	-0,358	4
Yeşilhisar	618	11	-0,418	4
Pınarbaşı	634	12	-0,447	4
Sarıoğlan	696	13	-0,546	5
Tomarza	713	14	-0,584	5
Sarız	762	15	-0,689	5
Akkışla	798	16	-0,788	5

KIRKLARELİ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Lüleburgaz	83	1	1,369	2
Merkez	118	2	1,113	2
Babaeski	237	3	0,471	3
Vize	297	4	0,245	3
Pınarhisar	321	5	0,153	3
Demirköy	517	6	-0,252	4
Pehlivanköy	530	7	-0,280	4
Kofçaz	757	8	-0,674	5

KIRŞEHİR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	163	1	0,888	2
Kaman	439	2	-0,113	3
Mucur	452	3	-0,129	3
Akpınar	728	4	-0,616	5
iekdağı	739	5	-0,636	5
Boztepe	751	6	-0,663	5
Akçakent	828	7	-0,892	5

KOCAELİ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Gebze	14	1	2,717	1
İzmit	36	2	2,016	1
Kartepe	125	3	1,032	2
Başiskele	134	4	0,991	2
Gölcük	137	5	0,978	2
Derince	155	6	0,933	2
Körfez	159	7	0,899	2
ayırova	161	8	0,896	2
Karamürsel	206	9	0,624	2
Darıca	208	10	0,619	2
Dilovası	264	11	0,363	3
Kandıra	378	12	0,024	3

KONYA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Selçuklu	32	1	2,106	1
Meram	167	2	0,866	2
Karatay	200	3	0,658	2
Akşehir	228	4	0,536	2
Ereğli	249	5	0,418	3
Seydişehir	281	6	0,303	3
Beyşehir	300	7	0,241	3
İlgın	391	8	-0,022	3
Çumra	397	9	-0,036	3
Cihanbeyli	426	10	-0,101	3
Akören	449	11	-0,122	3
Karapınar	453	12	-0,129	3
Kulu	462	13	-0,148	4
Sarayönü	488	14	-0,196	4
Hadim	496	15	-0,211	4
Taşkent	526	16	-0,272	4
Güneysınır	528	17	-0,277	4
Hüyük	542	18	-0,305	4
Kadınhanı	561	19	-0,331	4
Doğanhisar	578	20	-0,354	4
Tuzlukçu	588	21	-0,371	4
Yalıhüyük	613	22	-0,411	4
Bozkır	649	23	-0,468	4
Derebucak	661	24	-0,486	4
Altınekin	676	25	-0,508	5
Çeltik	682	26	-0,523	5
Yunak	692	27	-0,538	5
Derbent	726	28	-0,614	5
Halkapınar	749	29	-0,659	5
Emirgazi	782	30	-0,733	5
Ahırlı	807	31	-0,817	5

KÜTAHYA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	97	1	1,266	2
Tavşanlı	222	2	0,560	2
Gediz	308	3	0,209	3
Simav	373	4	0,036	3
Emet	396	5	-0,036	3
Domaniç	532	6	-0,289	4
Hisarcık	537	7	-0,298	4
Şaphane	543	8	-0,309	4
Pazarlar	546	9	-0,317	4
Dumlupınar	601	10	-0,388	4
Altıntaş	612	11	-0,405	4
Çavdarhisar	674	12	-0,506	5
Aslanapa	767	13	-0,697	5

MALATYA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Yeşilyurt	89	1	1,316	2
Battalgazi	186	2	0,723	2
Darende	529	3	-0,279	4
Arapgir	593	4	-0,376	4
Hekimhan	704	5	-0,561	5
Doğanşehir	712	6	-0,582	5
Akçadağ	733	7	-0,628	5
Yazıhan	775	8	-0,712	5
Doğanyol	836	9	-0,917	5
Arguvan	847	10	-0,948	5
Kuluncak	855	11	-0,976	5
Kale	858	12	-0,997	5
Pütürge	911	13	-1,229	6

MANİSA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Yunusemre	63	1	1,613	2
Soma	150	2	0,940	2
Şehzadeler	171	3	0,845	2
Akhisar	184	4	0,752	2
Turgutlu	189	5	0,714	2
Salihli	202	6	0,653	2
Demirci	316	7	0,171	3
Alaşehir	362	8	0,057	3
Kula	415	9	-0,076	3
Sarıgöl	429	10	-0,104	3
Gördes	434	11	-0,111	3
Kırkağaç	445	12	-0,119	3
Saruhanlı	481	13	-0,183	4
Köprübaşı	495	14	-0,210	4
Ahmetli	527	15	-0,275	4
Gölmarmara	584	16	-0,364	4
Selendi	621	17	-0,420	4

KAHRAMANMARAŞ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Dulkadiroğlu	145	1	0,955	2
Onikişubat	233	2	0,490	3
Elbistan	339	3	0,110	3
Afşin	549	4	-0,319	4
Pazarcık	627	5	-0,439	4
Türkoğlu	729	6	-0,617	5
Göksun	744	7	-0,645	5
Nurhak	745	8	-0,648	5
Andırın	760	9	-0,676	5
Ekinözü	849	10	-0,953	5
Çağlayancerit	853	11	-0,970	5

MARDİN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Artuklu	401	1	-0,051	3
Kızıltepe	719	2	-0,598	5
Midyat	761	3	-0,684	5
Nusaybin	823	4	-0,864	5
Mazıdağı	888	5	-1,103	6
Ömerli	898	6	-1,174	6
Dargeçit	901	7	-1,186	6
Yeşilli	923	8	-1,294	6
Savur	940	9	-1,415	6
Derik	952	10	-1,509	6

MUĞLA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Bodrum	27	1	2,178	1
Marmaris	55	2	1,756	1
Fethiye	88	3	1,348	2
Menteşe	103	4	1,227	2
Datça	158	5	0,912	2
Ortaca	195	6	0,674	2
Milas	205	7	0,628	2
Dalaman	253	8	0,410	3
Köyceğiz	312	9	0,193	3
Ula	315	10	0,177	3
Yatağan	326	11	0,143	3
Kavaklıdere	433	12	-0,110	3
Seydikemer	605	13	-0,394	4

MUŞ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	678	1	-0,513	5
Varto	910	2	-1,229	6
Bulanık	931	3	-1,365	6
Malazgirt	936	4	-1,398	6
Hasköy	942	5	-1,425	6
Korkut	967	6	-1,724	6

NEVŞEHİR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	143	1	0,961	2
Ürgüp	230	2	0,496	3
Kozaklı	313	3	0,185	3
Avanos	351	4	0,080	3
Hacıbektaş	404	5	-0,059	3
Gülşehir	555	6	-0,326	4
Derinkuyu	737	7	-0,635	5
Acıgöl	811	8	-0,827	5

NIĞDE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	240	1	0,467	3
Bor	355	2	0,077	3
Ulukışla	633	3	-0,445	4
Çamardı	837	4	-0,921	5
Altunhisar	864	5	-1,023	6
Çiftlik	870	6	-1,038	6

ORDU

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Altınordu	154	1	0,933	2
Fatsa	225	2	0,549	2
Ünye	250	3	0,413	3
Gülyalı	400	4	-0,047	3
Perşembe	491	5	-0,202	4
Aybastı	582	6	-0,361	4
Ulubey	643	7	-0,460	4
Kabadüz	681	8	-0,522	5
Gölköy	695	9	-0,543	5
Kumru	718	10	-0,597	5
Çamaş	730	11	-0,618	5
Kabataş	748	12	-0,655	5
Mesudiye	765	13	-0,694	5
Korgan	768	14	-0,698	5
Gürgentepe	776	15	-0,713	5
Çatalpınar	819	16	-0,857	5
Çaybaşı	829	17	-0,904	5
İkizce	838	18	-0,923	5
Akkuş	846	19	-0,948	5

RİZE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	111	1	1,179	2
Pazar	272	2	0,343	3
Fındıklı	304	3	0,216	3
Ardeşen	334	4	0,123	3
Çayeli	336	5	0,118	3
Hemşin	493	6	-0,206	4
Güneysu	508	7	-0,240	4
İyidere	510	8	-0,243	4
Derepaazarı	545	9	-0,316	4
İkizdere	642	10	-0,460	4
Kalkandere	648	11	-0,468	4
Çamlıhemşin	650	12	-0,469	4

SAKARYA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Adapazarı	74	1	1,493	2
Arifiye	140	2	0,972	2
Serdivan	216	3	0,586	2
Sapanca	231	4	0,493	3
Hendek	245	5	0,437	3
Erenler	283	6	0,295	3
Karasu	306	7	0,209	3
Akyazı	325	8	0,147	3
Pamukova	335	9	0,119	3
Söğütlü	403	10	-0,054	3
Geyve	418	11	-0,087	3
Kocaali	455	12	-0,130	3
Kaynarca	478	13	-0,181	4
Ferizli	486	14	-0,196	4
Karapürçek	667	15	-0,497	5
Taraklı	689	16	-0,538	5

SAMSUN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
İlkadım	65	1	1,594	2
Atakum	66	2	1,579	2
Tekkeköy	193	3	0,680	2
Bafra	247	4	0,429	3
Canik	284	5	0,282	3
Ladik	340	6	0,106	3
Ondokuzmayıs	344	7	0,096	3
Çarşamba	371	8	0,038	3
Terme	451	9	-0,127	3
Kavak	463	10	-0,152	4
Havza	469	11	-0,166	4
Alaçam	554	12	-0,323	4
Yakakent	559	13	-0,328	4
Vezirköprü	573	14	-0,349	4
Salıpazarı	657	15	-0,479	4
Asarcık	723	16	-0,606	5
Ayvacık	790	17	-0,770	5

SIİRT

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	431	1	-0,105	3
Kurtalan	880	2	-1,070	6
Tillo	914	3	-1,253	6
Baykan	916	4	-1,262	6
Eruh	930	5	-1,359	6
Şirvan	933	6	-1,374	6
Pervari	968	7	-1,732	6

SİNOP

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	114	1	1,134	2
Ayancık	270	2	0,349	3
Gerze	278	3	0,317	3
Boyabat	423	4	-0,098	3
Türkeli	470	5	-0,168	4
Erfelek	630	6	-0,442	4
Durağan	821	7	-0,861	5
Saraydüzü	856	8	-0,977	5
Dikmen	913	9	-1,253	6

SİVAS

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	107	1	1,209	2
Divriği	414	2	-0,075	3
Suşehri	446	3	-0,119	3
Şarkışla	518	4	-0,253	4
İmranlı	556	5	-0,326	4
Doğanşar	603	6	-0,390	4
Gürün	641	7	-0,460	4
Gemerek	663	8	-0,486	4
Akıncılar	672	9	-0,501	5
Zara	677	10	-0,512	5
Gölova	701	11	-0,557	5
Kangal	714	12	-0,588	5
Ulaş	759	13	-0,675	5
Altınyayla	808	14	-0,817	5
Hafik	835	15	-0,916	5
Yıldızeli	845	16	-0,939	5
Koyulhisar	850	17	-0,955	5

TEKİRDAĞ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Çorlu	24	1	2,288	1
Çerkezköy	26	2	2,259	1
Süleymanpaşa	75	3	1,491	2
Saray	157	4	0,913	2
Muratlı	199	5	0,659	2
Malkara	219	6	0,568	2
Marmaraereğlisi	234	7	0,490	3
Şarköy	254	8	0,400	3
Hayrabolu	310	9	0,202	3
Ergene	311	10	0,201	3
Kapaklı	363	11	0,054	3

TOKAT

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	147	1	0,947	2
Zile	346	2	0,089	3
Turhal	367	3	0,044	3
Niksar	368	4	0,044	3
Erbaa	392	5	-0,026	3
Reşadiye	598	6	-0,385	4
Başçiftlik	622	7	-0,424	4
Artova	679	8	-0,516	5
Pazar	697	9	-0,549	5
Almus	709	10	-0,567	5
Yeşilyurt	781	11	-0,733	5
Sulusaray	825	12	-0,884	5

TRABZON

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Ortahisar	72	1	1,504	2
Vakıkebir	176	2	0,824	2
Akçaabat	211	3	0,607	2
Beşikdüzü	215	4	0,588	2
Yomra	243	5	0,461	3
Çaykara	271	6	0,349	3
Of	273	7	0,333	3
Sürmene	291	8	0,260	3
Maçka	358	9	0,072	3
Arsin	398	10	-0,043	3
Çarşıbaşı	480	11	-0,183	4
Araklı	500	12	-0,223	4
Şalpazarı	514	13	-0,250	4
Dernekpazarı	551	14	-0,321	4
Tonya	568	15	-0,338	4
Köprübaşı	629	16	-0,440	4
Hayrat	646	17	-0,466	4
Düzköy	685	18	-0,529	5

TUNCELİ

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	122	1	1,081	2
Pertek	608	2	-0,400	4
Çemişgezek	688	3	-0,531	5
Hozat	693	4	-0,540	5
Pülümür	707	5	-0,564	5
Ovacık	731	6	-0,620	5
Nazımiye	772	7	-0,706	5
Mazgirt	773	8	-0,708	5

ŞANLIURFA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Karaköprü	194	1	0,680	2
Haliliye	374	2	0,031	3
Bozova	786	3	-0,766	5
Birecik	801	4	-0,794	5
Eyyübiye	806	5	-0,814	5
Ceylanpınar	839	6	-0,924	5
Viranşehir	862	7	-1,019	6
Halfeti	883	8	-1,078	6
Hilvan	899	9	-1,180	6
Suruç	903	10	-1,191	6
Siverek	909	11	-1,227	6
Akçakale	956	12	-1,531	6
Harran	970	13	-1,741	6

UŞAK

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	101	1	1,245	2
Eşme	409	2	-0,062	3
Ulubey	458	3	-0,133	3
Banaz	490	4	-0,201	4
Karahallı	591	5	-0,375	4
Sivaslı	626	6	-0,435	4

VAN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
İpekyolu	285	1	0,277	3
Edremit	738	2	-0,635	5
Tuşba	771	3	-0,705	5
Gevaş	843	4	-0,937	5
Erciş	867	5	-1,034	6
Çatak	892	6	-1,143	6
Muradiye	926	7	-1,331	6
Gürpınar	927	8	-1,343	6
Özalp	938	9	-1,402	6
Saray	941	10	-1,424	6
Çaldıran	948	11	-1,488	6
Başkale	949	12	-1,504	6
Bahçesaray	958	13	-1,536	6

YOZGAT

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	177	1	0,818	2
Yerköy	386	2	0,004	3
Boğazlıyan	438	3	-0,112	3
Çandır	448	4	-0,122	3
Yenifakılı	519	5	-0,255	4
Sorgun	521	6	-0,259	4
Çayıralan	607	7	-0,397	4
Şefaati	624	8	-0,432	4
Akdağmadeni	655	9	-0,478	4
Sarıkaya	735	10	-0,629	5
Çekerek	792	11	-0,771	5
Saraykent	816	12	-0,846	5
Kadışehir	841	13	-0,927	5
Aydıncık	891	14	-1,133	6

ZONGULDAK

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	47	1	1,863	1
Ereğli	201	2	0,654	2
Çaycuma	294	3	0,250	3
Kozlu	296	4	0,246	3
Devrek	309	5	0,205	3
Alaplı	421	6	-0,097	3
Kilimli	472	7	-0,171	4
Gökçebey	569	8	-0,340	4

AKSARAY

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	213	1	0,595	2
Ortaköy	665	2	-0,494	5
Sarıyahşi	686	3	-0,529	5
Eskil	736	4	-0,633	5
Ağaçören	756	5	-0,673	5
Güzelyurt	805	6	-0,814	5
Gülağaç	861	7	-1,015	6

BAYBURT

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	320	1	0,160	3
Aydıntepe	724	2	-0,606	5
Demirözü	799	3	-0,792	5

KARAMAN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	165	1	0,878	2
Ermenek	341	2	0,106	3
Kazımkarabekir	464	3	-0,154	4
Başyayla	639	4	-0,457	4
Sarıveliler	766	5	-0,695	5
Ayrancı	810	6	-0,827	5

KIRIKKALE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	113	1	1,147	2
Yahşihan	198	2	0,661	2
Bahşili	377	3	0,024	3
Karakeçili	606	4	-0,394	4
Delice	684	5	-0,527	5
Keskin	700	6	-0,554	5
Sulakyurt	795	7	-0,779	5
Balıseyh	822	8	-0,862	5
Çelebi	844	9	-0,938	5

BATMAN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	388	1	-0,007	3
Hasankeyf	897	2	-1,171	6
Gercüş	912	3	-1,250	6
Kozluk	922	4	-1,289	6
Beşiri	928	5	-1,345	6
Sason	939	6	-1,407	6

ŞIRNAK

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	705	1	-0,562	5
Cizre	866	2	-1,033	6
Beytüşşebap	874	3	-1,057	6
Uludere	907	4	-1,207	6
Güçlükonak	908	5	-1,226	6
Silopi	920	6	-1,275	6
İdil	944	7	-1,438	6

BARTIN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	221	1	0,561	2
Amasra	246	2	0,432	3
Ulus	637	3	-0,449	4
Kurucaşile	703	4	-0,559	5

ARDAHAN

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	343	1	0,098	3
Posof	534	2	-0,291	4
Göle	852	3	-0,970	5
Çıldır	854	4	-0,971	5
Hanak	886	5	-1,094	6
Damal	904	6	-1,193	6

İĞDIR

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	567	1	-0,336	4
Karakoyunlu	900	2	-1,181	6
Tuzluca	906	3	-1,197	6
Aralık	921	4	-1,275	6

YALOVA

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	94	1	1,288	2
Çiftlikköy	223	2	0,557	2
Çınarcık	241	3	0,467	3
Altınova	260	4	0,370	3
Armutlu	293	5	0,252	3
Termal	395	6	-0,035	3

KARABÜK

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	104	1	1,215	2
Safranbolu	180	2	0,770	2
Eskipazar	538	3	-0,299	4
Yenice	596	4	-0,384	4
Ovacık	687	5	-0,531	5
Eflani	785	6	-0,763	5

KİLİS

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	332	1	0,127	3
Elbeyli	826	2	-0,889	5
Musabeyli	951	3	-1,508	6
Polateli	960	4	-1,549	6

OSMANİYE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	190	1	0,706	2
Kadirli	356	2	0,077	3
Toprakkale	372	3	0,038	3
Düziçi	497	4	-0,215	4
Bahçe	522	5	-0,263	4
Hasanbeyli	721	6	-0,602	5
Sumbas	894	7	-1,153	6

DÜZCE

İlçe Adı	Genel Sıralama	İl İçindeki Sıralama	Skor	Kademe
Merkez	112	1	1,152	2
Akçakoca	287	2	0,276	3
Gümüşova	384	3	0,007	3
Çilimli	467	4	-0,159	4
Kaynaşlı	479	5	-0,181	4
Cumayeri	515	6	-0,250	4
Gölyaka	544	7	-0,312	4
Yığılca	827	8	-0,889	5

Ülkemizin geleceğine yön vermek, kalkınma sürecini hızlandırmak, beşerî sermayeği ve toplum yapısını güçlendirmek, ülkemizi değer zinciri hiyerarşisinde üst sıralara yükseltmek, insanlarımızın yaşam kalitesini yükseltmek ve refahı toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırmak amacıyla, başta kalkınma planları olmak üzere ulusal, sektörel ve bölgesel stratejiler hazırlanarak uzun ve kısa vadeli hedefler ortaya konulmaktadır.

Bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılarak refahın ülke sathına dengeli bir şekilde yayılması, bölgelerin âtıl kalmış, değere dönüştürülememiş kaynaklarının ve içsel potansiyellerinin açığa çıkarılması ve bölgelerin rekabet gücünün artırılması temel amaçlarına sahip olan bölgesel gelişme politikaları, bu amaçların gerçekleştirilmesinde kalkınma planlarının önemli bileşenlerinden birisidir.

Ulusal ve bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmak için uygulanacak politikaların belirlenmesi ve gözden geçirilmesinde izleme, değerlendirme ve etki analizi çalışmaları yapılması kritik öneme sahiptir. Bu çalışmalarda, mukayese yapılabilecek veri setlerinin oluşturularak uygun yöntemlerle analiz edilmesi ve sonuçlarının sunulması, politika yapıcılar için önemli bir araç olacaktır.

Ülkemizde kalkınma politikalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmalarında öne çıkan araçlardan birisi de Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırmalarıdır. Bu araştırmalar ilçe, il ve bölgelerin gelişmişlik düzeylerini ve eğilimlerini tespit eden önemli çalışmalar olup birçok kurum tarafından çeşitli politika uygulamalarında referans olarak kullanılmaktadır.

